**T.C.**
**ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

# ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE AFRİKA ARASINDAKİ İLİŞKİLER

**Sabah MOHAMED OMAR**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Danışman**
**Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ERHAN BULUT**

**Çankırı – 2022**

**T.C.**

**ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

# ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE AFRİKA ARASINDAKİ İLİŞKİLER

**Sabah MOHAMED OMAR**

**ORCID: 0000-0002-4070-2862**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Danışman**
**Dr. Öğr. Üyesi: Zeynep ERHAN BULUT**

**Çankırı – 2022**

# İÇİNDEKİLER

**Sayfa**

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... iii
TEZ KABUL VE ONAY ..... iv
ÖNSÖZ ..... v
ÖZET ..... vi
ABSTRACT ..... vii
KISALTMALAR ..... viii
TABLO LİSTESİ ..... ix
ŞEKİL LİSTESİ ..... x

**1. GİRİŞ ..... 1**

**2. BÖLÜM: ULUSLARARASI CEZA YARGILAMALARININ TARİHİ ..... 6**

2.1. ULUSLARARASI CEZA YARGILAMALARININ TARİHİ ..... 6
2.1.1. Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri ..... 7
2.1.2. *Ad Hoc* Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Oluşturulması ..... 8
2.2. Roma Statüsü ve Kapsamı ..... 10
2.2.1. Roma Statüsü'nün Yargı Yetkisi Altındaki Suçlar ..... 11
2.2.1.1. Soykırım Suçu ..... 11
2.2.1.2. Savaş Suçları ..... 15
2.2.1.3. İnsanlığa Karşı Suçlar ..... 18
2.2.1.4. Saldırı Suçu ..... 18
2.2.2. Tamamlayıcılık İlkesi ..... 21

**3. BÖLÜM: DEVLET BAŞKANI MUAFİYETİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ BAŞVURULARI VE DAVAYI ERTELEME YETKİSİ ..... 25**

3.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ ..... 25
3.1.1. BMGK'inUCM Meşruiyetine Etkileri ..... 25
3.1.2. BM Güvenlik Konseyi'nin UCM'nin Soruşturma ve Kovuşturma Yetkisini Erteleme Yetkisi ..... 27
3.1.3. BMGK Tarafından UCM'ye Yapılan Sevkler ..... 30
3.2. ROMA STATÜSÜ VE DEVLET MUAFİYETİ ..... 35
3.2.1. Roma Statüsü' nün 27. Maddesi ile 98. Maddesi Arasındaki İlişki ..... 35

**4. BÖLÜM: AFRİKA VE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ ..... 47**

4.1. Afrika'nın UCM İle İlişkileri ..... 47
4.1.1. Afrika ve Uluslararası Ceza Hukuku ..... 48
4.2. UCM'nin Oluşturulmasında Afrika Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü ..... 54
4.2.1. Roma Statüsü Müzakerelerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ..... 54
4.2.2. Afrika STK'ları ve UCM'nin Oluşturulması ..... 55

4.3. AFRİKA BİRLİĞİNİN ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİNE İLİŞKİN ELEŞTİRİLERİNİN GEREKÇESİ ..... 57
4.3.1. UCM'nin Afrika'da Soruşturduğu Vakalar ..... 60
4.3.1.1. Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC) ..... 60
4.3.1.2. Uganda ..... 61
4.3.1.3. Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC) ..... 63
4.3.1.4. Mali ..... 64
4.3.1.5. Fildişi Sahili ..... 65
4.3.1.6. Kenya ..... 67
4.3.1.7. Burundi ..... 70
4.3.2. "Afrikalı Ön Yargı" Algısı ve UCM ..... 71

**5. BÖLÜM: SONUÇ ..... 84**

KAYNAKÇA ..... 88

ÖZGEÇMİŞ ..... 104

## BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "*Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika Arasındaki İlişkiler"* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçtebilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

12/ 08/ 2022

İmza

Sabah MOHAMED OMAR

**TEZ KABUL VE ONAY**

**ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

*Sabah MOHAMED OMAR* tarafından hazırlanan *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Africa Arasındaki İlişkiler* başlıklı bu çalışma, *12/08/2022* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Uluslararası İlişkiler* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

**TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)**

Danışman : Dr.öğr. Üyesi: Zeynep ERHAN BULUT İmza: ……

Üye : Dr. öğr. Üyesi: Neslihan ÖZKERİM GÜNER İmza: …….

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Burak GÜNEŞ İmza: ……..

**ONAY**

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

## ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi: Zeynep ERHAN BULUT'a; tezin yazım aşamasında ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Çalışmamı tamamlama konusunda moral ve motivasyonu üst düzeyde tutmama yardımcı olan aileme şükranlarımı sunarım.

**12/08/ 2022**

**Sabah MOHAMED OMAR**

# ÖZET

**Tezin Başlığı** :Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika arasındaki ilişkiler
**Tezin Yazarı** :Sabah MOHAMED OMAR
**Danışman** :Dr. Öğr. Üyesi: Zeynep ERHAN BULUT
**Anabilim Dalı** :Uluslararası İlişkiler
**Tezin Türü** : Yüksek Lisan
**Kabul Tarihi** :

Uluslararası Ceza Mahkemesi, 17 Temmuz 1998'de imzalanan ve 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Roma Statüsü ile kurulmuştur. Mahkeme en ağır suçlar olarak kabul edilen, soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu üzerinde yargılama yetkisine sahiptir. Uluslararası yargı yetkisi, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına mümkün olduğunca katılmak için en ciddi uluslararası suçların faillerini cezalandırma amacındadır. Kuruluşundan bu yana Afrika'dan gelen dava sayısı oldukça yüksektir. Afrika devletleri uzun süre Mahkeme ile işbirliği içinde hareket etmiş, ancak son zamanlarda Mahkemenin meşruiyetini sorgulamaya başlamıştır. Özellikle Mahkemenin seçici yargılama yaptığı konusunda eleştiride bulunan devletler, Mahkemeye transfer ettikleri yargılama yetkisini geri çekme eğilimi içindedirler. Bu çalışma, UCM ve Afrika ilişkilerine eleştirel bir gözle bakarak, Afrika devletlerinin UCM'yiyargı emperyalizmi olarak algılamasının sebep ve sonuçlarını değerlendirme konusu yapacaktır. Bu kapsamda UCM'ye yapılan eleştirilerin ne kadar doğru olup olmadığı sorgulanacaktır. Bu bağlamda öncelikle, uluslararası ceza hukukunun ve Roma Statüsünün oluşum süreci mercek altına alınacak, sonrasında ise UCM ile Afrika Devletleri arasında ki ilişkiler, Mahkeme önünde olan davalar da inceleme konusu yapılarak analiz edilecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Afrika Devletleri, uluslararası ceza hukuku, soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları

## ABSTRACT

**ThesisTitle** **:** Relations Between the International Criminal Court andAfrica
**Author** **:** Sabah MOHAMED OMAR
**Supervisor** **:** Dr.Öğr. Üyesi: Zeynep ERHAN BULUT
**Department** **:** International Relations
**ThesisType** **:** Master'sThesis
**Date** **:**

The International Criminal Court was established by theTreaty of Rome concluded on July 17, 1998 and enters edin to force on July 1, 2002. This international jurisdiction is responsible for punishing the perpetrators of the most serious international crimes in order to participate as far as possible in themaintenance of international peace and security. Since its establishment, it has been very active in the fight against impunity in Africa. It was thent hat it benefited from the cooperation of African States, which did not hesitate to refertonational situations to it sothat it could prosecute the alleged perpetrators of crimes within its jurisdiction. However, at present, relations between the ICC and Africa have deteriorated to the point that the African Union is offering a palliative by setting up an African Criminal Court. The objective of this study is to show that if the ICC has been perceived as an instrument in the fight against impunity, the factremains that in Africa today; it is seen as an instrument of judicial imperialism. In this regard we will try to begin in the first part, the general presentation of the international criminal court and in the second part, we will try to develop the relations between the ICC andAfrica and finally we will conclude on metacritique.



**Keywords**: International Criminal Court (ICC), Africa, international criminal law, genocide, crimes against humanity, warcrimes

## KISALTMALAR

| | |
|---|---|
| **AAİHM** | Afrika Adalet ve İnsan Hakları Mahkemesi |
| **AfB** | Afrika Birliği |
| **ABD** | Amerika Birleşik Devletleri |
| **ABÖ** | Afrika Birliği Örgütü |
| **AUKH** | Azawad Ulusal Kurtuluş Hareketi |
| **BADET** | Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu |
| **BM** | Birleşmiş Milletler |
| **BMGK** | Birleşmiş Milletler Genel Kurulu |
| **BMGK** | Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi |
| **BMS** | Birleşmiş Milletler Sözleşmesi |
| **EYUCM** | Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi |
| **GAKT** | Güney Afrika Kalkınma Topluluğu |
| **GK** | Güvenlik Konseyi |
| **İHİÖ** | İnsan Hakları İzleme Örgütü |
| **KDC** | Kongo Demokratik Cumhuriyeti |
| **LDO** | Lord'un Direniş Ordusu |
| **OAC** | Orta Afrika Cumhuriyeti |
| **P5** | Daimi Üyeler |
| **RUCM** | Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi |
| **SSŞSK** | Seçim Sonrası Şiddet Soruşturma Komisyonu |
| **STK** | Sivil Toplum Kuruluşu |
| **TİYB** | Tamamlayıcılık ve İşbirliği Yetkinlik Bölümü |
| **UAD** | Uluslararası Adalet Divanı |
| **UCH** | Uluslararası Ceza Hukuku |
| **UCM** | Uluslararası Ceza Mahkemesi |
| **UHK** | Uluslararası Hukuk Komisyonu |
| **UİHF** | Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu |

## TABLO LİSTESİ

**Tablo No:** **Sayfa**

# ŞEKİL LİSTESİ

**Şekil No:** **Sayfa**

# 1. GİRİŞ

Uluslararası Ceza Mahkemesi, 17 Temmuz 1998'de imzalanan ve 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Roma Statüsü ile kurulmuştur. Mahkeme en ağır suçlar olarak kabul edilen, soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu üzerinde yargılama yetkisine sahiptir. Uluslararası yargı yetkisi, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına mümkün olduğunca katılmak için en ciddi uluslararası suçların faillerini cezalandırma amacındadır. Kuruluşundan bu yana Afrika'dan gelen dava sayısı oldukça yüksektir. Afrika devletleri uzun süre Mahkeme ile işbirliği içinde hareket etmiş, ancak son zamanlarda Mahkemenin meşruiyetini sorgulamaya başlamıştır. Özellikle Mahkemenin seçici yargılama yaptığı konusunda eleştiride bulunan devletler, Mahkemeye transfer ettikleri yargılama yetkisini geri çekme eğilimi içindedirler. Bu çalışma, UCM ve Afrika ilişkilerine eleştirel bir gözle bakarak, Afrika devletlerinin UCM'yi yargı emperyalizmi olarak algılamasının sebep ve sonuçlarını değerlendirme konusu yapacaktır. Yapılan eleştirilerin haklı temellerinin olup olmadığı Afrika'dan gelen davalar inceleme konusu yapılarak irdelenecektir. Bu bağlamda öncelikle, uluslararası ceza hukukunun ve Roma Statüsünün oluşum süreci mercek altına alınacak, sonrasında ise UCM ile Afrika Devletleri arasında ki ilişkiler, Mahkeme önünde olan davalar da inceleme konusu yapılarak analiz edilecektir.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, uluslararası toplum, insanlığa karşı suçların uluslararası seviyede ele alınması konusunda daha somut adımlar atmaya başlamıştır. Zira I. Dünya Savaşı sonrası Versay Antlaşması (1919) ile kurulmak istenen uluslararası ceza mahkemesi, Anlaşmanın yürürlük kazanamaması nedeniyle sonuca ulaşmamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan sivil ölüm sayısının çok ciddi boyutlara ulaşması nedeniyle, 'bir daha asla' düşüncesi o dönemde etkinlik kazanmıştır. Nürnberg ve Tokyo Uluslararası Ceza Mahkemeleri bu tür vahşetlerin tekrarını önlemeye kararlı olan devletler tarafından, uluslararası düzeyde bireysel cezai sorumluluk mekanizmasını işletmek amacıyla kurulmuşlardır. Her ne kadar bu iki mahkeme, kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi nedeniyle ve yalnızca yenenlerin yenilenleri yargıladığı mahkemeler olarak eleştiri konusu yapılsa da, bireysel cezai

sorumluluğun uluslararası alana taşınmasını sağlamaları açısından oldukça önemlidirler.[1]

II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan yıkım, her ne kadar o boyutlara erişmese de Soğuk Savaş sonrası bazı bölgelerde yeniden yaşanmış ve ciddi kıyımlar gerçekleşmiştir. Bu nedenle Birleşmiş Milletler tarafından, Yugoslavya ve Ruanda'da işlenen uluslararası suçlar nedeniyle bireylerin cezai sorumluluklarını aramak amacıyla 1993'te Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesini (EYUCM) 1994'te ise Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesini (RUCM)[2] kurmuştur. Kurulan bu geçici mahkemeler uluslararası toplumda, daimi nitelikte bir uluslararası Ceza Mahkemesi kurulması gerektiği yönündeki algıyı güçlendirmiş ve 1998 yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) kurulmuştur.[3]

Mahkemenin kuruluş anlaşması olan Roma Statüsü ile en ciddi uluslararası suçlar olarak kabul edilen soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarınayönelik yargılama yetkisi 1 Temmuz 2002 yılı itibariyle aktif hale gelmiştir.[4] Başka ifade ile Mahkemenin yargılama yetkisi zaman bakımından sınırlanmış ve yalnızca 1 Temmuz 2002 tarihi sonrasında işlenen suçlar bakımından uygulama alanı bulacağı hüküm altına alınmıştır. Roma Statüsü'nün imzalanması öncü bir olay anlamına gelmektedir. Tarihte ilk kez, Roma Statüsü'nü imzalayan devletler, uluslararası suçları işlemek ile suçlanan kişilerin (vatandaşlarının) yargılanması için uluslararası bir mahkemenin yargı yetkisini gönüllü olarak kabul etmiştir

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) kurulduğu 2002 yılından bu yana soykırım suçları, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarıyla ilgili birçok dava ile ilgilenmiş ve bir kısmı da sonuçlandırmıştır. Ancak ifade etmek gerekir ki, bu davaların birçoğu Afrika devletlerinden gelen davalardan oluşmaktadır: Uganda, Demokratik Kongo

[1]"Uluslararası Ceza Mahkemesi: Kökenler, Yargı Yetkisi ve 'Afrika Önyargısı'" South African History, Erişim: 24 Ekim 2016 http://www.sahistory.org.za/article/international-criminal-court-köken-yetki-andafrikalı önyargı.
[2]Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Karar 827, "Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi(YUCM),"Erişim:25Mayıs1993, http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf
[3]Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Karar 955, "Uluslararası Ruanda Ceza Mahkemesinin (RUCM) kurulması ve Mahkeme Tüzüğü'nün kabulü", Erişim: 8Kasım1994, https://documentsddsny.un.org/doc/ UNDOC/GEN/N95/140/97/PDF/N9514097.pdf
[4]Uluslararası Ceza Mahkemesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü (Lahey: Uluslararası Ceza Mahkemesi, 2011), http://www.refworld.org/docid/3ae6b3a84.html. (Bu, Statü'nün Kasım 2010'a kadar güncellenen versiyonuna karşılık gelir.)

Cumhuriyeti (DKC), Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kenya, Libya, Fildişi Sahili, Mali ve yine Orta Afrika Cumhuriyeti. Afrikalı liderler topluluğu ve bazı gözlemciler davaların genel dağılımına bakarak coğrafi bir dengesizliğin olduğu iddiası ile mahkemenin yalnızca güçsüz devletler üzerinde yargılama yetkisini kullandığı iddiasında bulunmuşlardır.

İfade etmek gerekir ki Afrika ülkeleri ilk aşamada Mahkemenin kuruluşunu mutlulukla karşılamışlardır, örneğin Senegal 2 Şubat 1999 gibi erken bir tarihte Roma Statüsü'nün onay sürecini başlatmıştır, o zamandan beri kıtadaki 55 ülkeden 34'ü taraf olmak suretiyle Afrika ülkelerinin mahkemeye taraf en büyük taraf devlet birliğini oluşturmasına ön ayak olmuşlardır. Zira birçok iç çatışmanın ve huzursuzluğun hâkim olduğu kıtada, yargılama yapabilecek bir üst mekanizmanın gerekliliği içselleştirilmiş bir algı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda ciddi suçları işleyen kişilerin cezasız kalmasına son verilecek, dünya barışı ve güvenliği yeniden tesis edilecek, tüm dünya önünde herkesin adil ve eşit bir şekilde yargılanacağı bir mekanizma oluşturulmuş olacaktır. Uluslararası Ceza Mahkemesi projesi umut verici görünse de, sonuç hala beklenenden çok uzaktır. Adaletsizlikle kapsamlı bir şekilde başa çıkmak için kurulan UCM, neredeyse yalnızca Afrika kıtasına odaklanmaktadır. Gerçekten de, UCM'ye bildirilen on iki durumdan on tanesi Afrika devletlerini ilgilendirmektedir ve bugüne kadar yalnızca Afrika vatandaşları mahkûm edilmiştir. Bu somut durum, Mahkemenin uyguladığı seçici adaletin yeni bir sömürge yöntemi olarak karşımıza çıkması durumunu tartışmaya açmaktadır.

Her ne kadar günümüz itibariyle insan hakkı ihlallerinin en yoğun yaşandığı bölgenin Afrika kıtası olması nedeniyle, Mahkemenin Afrika kıtasına odaklanması meşru görünse de, Afrika ülkelerinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne sert eleştiriler yönlendirmesine engel olmamaktadır. Zira günümüz itibariyle Afrika ülkelerinin algısı, Mahkemenin haksız bir şekilde Afrika devletlerini hedef alındığı noktasına toplanmaktadır. Görevdeki bir cumhurbaşkanına karşı tutuklama emrinin çıkarıldığı El-Beşir davasından bu yana, UCM ile Afrika devletleri arasındaki ilişki keskin bir şekilde kötüleşmiştir. Zira birçok Afrika devleti, devlet başkanlarının uluslararası hukuk altında dokunulmazlık sahibi olduğu gerekçesiyle Mahkemenin tutuklama emrini haksız ve yersiz bulmuşlardır. Bu nedenle Mahkemeye verilen onayın geri

alınması birçok Afrika ülkesi tarafından tartışılmış ve somut adımlar atılmaya başlanmıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda, Afrika-UCM ilişkisinin kötüye gittiği ifade etmek yanlış olmayacaktır. Afrika'yı hedef alan seçici bir adalet uygulaması Afrika devletleri tarafından geniş bir biçimde kabul görmüş ve ilişkilerin gittikçe gerginleşmesine sebebiyet vermiştir. Bu tür görüşler, bazı Afrikalı politikacıların ve örgütlerin UCM'yi yeni sömürgeciliğin bir aracı ve çifte standart uygulayan bir örgüt olarak hedef göstermelerine sebebiyet vermiştir. Afrika ülkeleri, El Beşir'in tutuklama emrine yönelik Mahkeme ile iş birliğini reddetmiş ve Mahkeme işe işbirliği bir yana, muhalif tavırlar sergilemeye başlamışlardır. Ayrıca, Afrika ülkeleri, Afrika Birliği (AfB) aracılığıyla Afrika devletlerinin toplu olarak Roma Statüsünden nasıl çekilebileceğine dair bir strateji oluşturmaya çalışan kararı kabul etmişlerdir. AfB tarafından oluşturulan karar, kısmen UCM'nin Afrika ülkelerini hedef alan önyargılı bir örgüt olduğu inancına dayanmaktadır.

Bazı Afrika devletlerinin UCM'ye yönelik eleştirileri ve olumsuz algıları, UCM'nin Afrika'da ve dünyanın çeşitli bölgelerinde etkinliğini, bütünlüğünü ve meşruiyetini büyük ölçüde sorgulatma amacını da taşımaktadır. UCM'nin itibarı ve meşruiyeti, UCM'nin adalet ve barış arayışını yalnızca Afrika'da değil, dünyanın diğer bölgelerinde de sağlamaya çalışması halinde sorgulanmayacağı ifade edilmektedir. Bu nedenle, AfB'ninUCM'ye yönelik eleştirilerini, özellikle ikisi arasındaki ilişkinin nasıl iyiye götürülebileceği, bu konuda yapılacak somut inceleme ve gerçekçi-eleştirel bir bakış açısı ile incelenecektir. Başka bir ifade ile eleştirilerin ne derece haklı olup olmadığı da mercek altına alınacaktır.

Afrika ülkelerini Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yetkisi hususunda da Mahkemenin meşruiyetini sorgulamaktadır. Mahkemenin işleyişi devlet onayına bağlıdır, devlet onayı olmaksızın Mahkemenin yargılama yetkisi mevcut değildir, ancak Roma Statüsü'nün 13. Maddesi bu duruma istisna getirerek taraf olmayan devlet aleyhine de Mahkemenin yargılama yetkisini harekete geçirebilmektedir. Zira BM Antlaşması VII bölüm kapsamında, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edilmesi gerekçesiyle, GK durumu Mahkeme Savcısına havale etme yetkisine haizdir. Bu durumda, Mahkemeye taraf olmamasına rağmen, Çin, Rusya, ABD Mahkemenin yargılama yetkisinin aktif hale getirilmesinde etkin bir rol

oynamaktadırlar. Yine aynı şekilde, taraf olmadıkları için ancak GK tarafından işletilebilecek Mahkemenin yargılama yetkisini, veto yetkilerini kullanmak suretiyle kendi sivillerine karşı işletilmesinin önünü kapatabileceklerdir. Bu yapı Mahkemenin bağımsızlığını sorgulattığı gibi, Afrika ülkeleri UCM'yi taraflı bir Mahkeme olarak algılamaya devam ettikleri sürece, iş birliği konusunda isteksiz olmaya devam edecektir.

Çalışmamız Afrika-AfB ve UCM ilişki ve eleştirilerini 2002-2021 yılı arası ile sınırlı tutmuştur. Bu kapsamda üç ana başlık çalışmamızın temelini oluşturacaktır; birinci bölümde, günümüz uluslararası ceza hukukuna tarihsel bir perspektiften bakılmaktadır. İlgili bölümde, daha önceki uluslararası ceza mahkemelerinin bir analizi yapılmış ve her birinin uluslararası ceza hukuku ve UCM'nin oluşturulmasına nasıl katkıda bulundukları değerlendirilmiştir. Roma Statüsünün incelemesinde esas olarak Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlar ve UCM'nin yargı yetkisi ve sınırları incelenmiştir. Son olarak, uluslararası ceza hukuku gelişimi ve Afrika ile etkileşimi doğrultusunda UCM'nin kuruluşunda Afrika devletlerinin rolüne ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır.

İkinci bölüm, UCM ile BM ilişkisi mercek altına alınarak GK'nin Mahkemeyi harekete geçirme konusunda ki yetkileri ve Afrika'nın algısı incelenmektedir. BMGK'nın başvuruları ve erteleme yetkisi ve BMGK'nın UCM ile nasıl işbirliği yaptıkları inceleme konusu yapılmaktadır. BMGK'nınUCM'nin meşruiyetini ve bütünlüğünü zedeleyip zedelemediği aralarındaki ilişkinin hukuki zemini doğrultusunda irdelenmektedir.

Son bölümde ise, Mahkeme önüne getirilen dava ve durumların bireysel incelemesi yapılarak, Afrika'nın Mahkemeye yönelik olumsuz algısı somut davalar doğrultusunda analiz edilecektir. Bu kapsamda, Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC), Uganda, Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC), Mali, Fildişi Sahili, Kenya işlenen suçlar ile ilgili görülen davalar ve detayları sunulacaktır. Afrika ülkelerinden gelen davaların bireysel analizleri ile UCM'nin gerçekten Afrika'yı hedef aldığı iddiasının doğru olup olmadığı incelenecektir.

# 2. BÖLÜM: ULUSLARARASI CEZA YARGILAMALARININ TARİHİ

## 2.1. ULUSLARARASI CEZA YARGILAMALARININ TARİHİ

Uluslararası ceza hukuku (UCH), en ciddi insan hakları ihlallerini gerçekleştiren bireyleri yargılama ve cezalandırma amacında olan bir uluslararası hukuk alanıdır. UCH nispeten yeni bir hukuk dalı olarak görülse de oldukça köklü bir alandır. Bireyleri uluslararası alanda sorumlu tutma amacıyla kurulan ilk ceza mahkemesi M.Ö. 405'te Yunanistan'da kurulmuştur. Yunanistan'ın yanı sıra Japonya, Hindistan ve Çin gibi ülkelerde de bu tür mahkemelerin var olduğuna gösterir tarih kaynakları bulunmaktadır. Bu itibarla, uluslararası toplumun, her zaman ciddi suçları işleyen kişileri yargılama amacında olduğunu ifade etmek doğru olacaktır.[5]UCH'nin gelişimi oldukça köklü bir geçmişe sahip olmakla beraber on dokuzuncu yüzyıla kadar uzanmaktadır, zira uluslararası alanda özellikle kölelik, korsanlık ve insancıl hukuk konusunda aktif bir çalışma hep mevcut olmuştur.[6] Bu tür eylemler, uluslararası toplumun, günümüz UCH'sinin gelişimine büyük ölçüde yardımcı olan uluslararası anlaşmaları, kurallarıoluşturmasına yardımcı olmuştur.

UCM'nin oluşturulması bu köklü geçmişin ve bu alanda yapılan çalışmaların sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Pek çok yazar, UCM'nin tarihinin, gelişiminin ve kuruluşunun tarihe damga vuran bir eylem olarak ifade eder. Örneğin, Renaud de la Brosse, *ad hoc* (geçici) uluslararası ceza mahkemelerinin kurulması yoluyla uluslararası ceza adaletinin ortaya çıkışını, UCM'nin kurulmasını kronolojik sıra ile anlatmaktadır. UCM'nin kuruluşunu, uluslararası ceza adaleti sağlama yönünde emek veren kuşağın eylemlerine bağlamaktadır.[7]

Profesör Robert Badinter, ICC'nin tarihini ceza adaletinin gelişimini izleyerek sunmaktadır. "Nürnberg'den Lahey'e" isimli eserinde uluslararası ceza hukukuna

---

[5]Cenap Çakmak, *A Brief History of International Criminal Law and International Criminal Court,* Palgrave Macmillan, New York, (Cenap Çakmak, Uluslararası Ceza Hukuku ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kısa Tarihi, Palgrave Macmillan, New York, 2017, s.9)

[6]Beth Van Schaack and Slye Ronald, *A Concise History of International Criminal Law: Chapter 1 of Understanding International Criminal Law*, (Beth Van Schaack ve Slye Ronald, Uluslararası Ceza Hukukunun Kısa Tarihi: Uluslararası Ceza Hukukunu Anlama Bölüm 1, s.15 Erişim: 15 Nisan 2020,) https://digitalcommons.law.scu.edu/facpubs/626

[7]Renaud de la Brosse, "les trois générations de la justice pénale internationale." (Uluslararası Ceza Adaletinin Üç Kuşağı), *Annuaire français de relations internationales*, 2005, s.*6.*

yönelik farkındalığın yavaş yavaş ortaya çıktığını ifade etmektedir. Önceki *ad hoc* mahkemelerin uluslararası ceza hukukunun gelişimine yaptığı katkılara değinen Badinder, Nürnberg içtihatlarının "*ciddi suçluların cezasız kalmasına karşı uluslararası hukukun uzun yürüyüşü, insan haklarının evrenselliğini tatmin edebilecek bir küresel hukuk düzenine yöneliyor*"[8] şeklinde ifade etmektedir. İnsan haklarının evrimi ile uluslararası ceza adaletinin gelişiminin bağlantılı ve iç içe geçmiş olmasına dikkat çekmektedir.

### 2.1.1. Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, müttefik ülkeler, savaştan sorumlu kişileri ve savaş yasalarını ihlal edenleri incelemek ve tespit etmekle görevli bir komisyon kurmuşlardır. Bu komisyonun çalışmaları doğrultusunda, uluslararası ahlaka karşı suçlar nedeniyle kamu kovuşturması ve yetkililerin yargılanmasını savunan düşünce Versay Antlaşması'nda düzenleme konusu yapılmıştır.[9] Ancak uygulama alanı bulamamıştır.[10] Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı arasında, kalıcı bir uluslararası mahkeme oluşturmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Böyle bir mahkemenin kurulmasına ilişkin çağrılar, mahkemenin kurulmasının erken bulunması nedeniyle Milletler Cemiyeti Meclisi tarafından reddedilmiştir.[11] İkinci Dünya Savaşı'nın sonra ise Mahkeme kurulması ile ilgili somut adımlar atılmış ve başarıya ulaşmıştır. Bu aşamada Müttefik ülkeler, insancıl hukuk kurallarının ihlalinden sorumlu Japon ve Alman yetkilileri yargılamak amacıyla Tokyo ve Nürnberg mahkemeleri kurmuştur.

Nürnberg mahkemelerinin yargı yetkisi altındaki suçlar, 6. madde kapsamında ifade edilmiş ve tanımlanmıştır. Nürnberg mahkemesinin yargı yetkisi, barışa karşı suçları,

---

[8]Robert Badinter, *"Nürnberg'den Uluslararası Ceza Mahkemesine*", Pouvoirs, Fransız Anayasal Ve Siyasi Çalışmalar Dergisi, 92 - Hükümdarların sorumluluğu, Dalloz, 2017 ss.155-164.
[9]Allied Powers, *Treaty of Versailles*, 1919, (Müttefik Kuvvetler, Versay Antlaşması, 1919,) Erişim 15 Nisan 2020 https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf
[10]Ilias Banteksas and Susan Nash, *International Criminal Law*, Cavendish Publishing, London, 2003, ss. 325-326
[11]Yusuf Aksar, *Implementing International HumanitarianLaw; Fromthe Ad Hoc Tribunalsto a Permanent International Criminal Court*, Routledge, London, 2004, ss.44-48

savaş suçlarını ve insanlığa karşı suçları kapsamaktadır.[12]Bu mahkemeler, belirli UCH ilkelerinin geliştirilmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Bireysel cezai sorumluluk, uluslararası suçlar işleyen devlet görevlilerinin devlet dokunulmazlıklarının reddedilmesi gibi ilkeler ve mevcut uluslararası örf ve adet hukukunun bir parçası olmaya devam eden diğer birçok ilkenin kökeni, Tokyo ve Nürnberg mahkemelerinden gelmektedir.[13]

### 2.1.2. *Ad Hoc*Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Oluşturulması

Soğuk Savaşın sona ermesi ile uluslararası toplumda belli bir olgunluğa ulaşmıştır. Daha da önemlisi, gerçekleşen ciddi insan hakkı ihlalleri uluslararası ceza hukukunun önemini tekrar gündeme getirmiş ve uluslararası alanda bireysel sorumluluğun işletilmesi zorunluluğu, uluslararası ceza hukukunu da bir üst devreye taşımıştır. Doğu-Batı karşıtlığının sona ermesi, insan hakkı ihlalleri konusunda artan farkındalık, eski Yugoslavya'da ve Ruanda'da işlenen suçların şiddeti, uluslararası ceza hukukunun yeniden canlanmasını destekleyen ana faktörlerdir. Bu dönem *ad hoc* mahkemelerin oluşturulması, özel mahkemelerin kuruluşu ve ardından daimi bir uluslararası ceza mahkemesinin statüsünün hazırlanması ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından Balkan bölgesinde şiddetlenen çatışma bağlamında kabul edilen kararlar, çatışma üzerinde ne yazık ki beklenen etkiyi yaratmamıştır.[14] Bu nedenle Konsey, 25 Mayıs 1993 tarihli 827 sayılı Kararı ile ilk *ad hoc* mahkemeyi -Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi- kurmaya karar vermiştir.[15] Mahkemenin kuruluş kararı, Birleşmiş Milletler Şartı'nın VII. Bölümü altında "Barışın tehdit edilmesi, barışın ihlali ve saldırganlık eylemleri

[12]United Nations, *Principles of International Law recognized in the Charter of the Nurnberg Tribunal and in the Judgement of the Tribunal*, United Nations, New York, 2005, pp.376-378 (Birleşmiş Milletler, Nürnberg Mahkemesi Şartı ve Mahkeme Kararında tanınan Uluslararası Hukuk İlkeleri, Birleşmiş Milletler, ss.376-378)
[13]Anthony Aust, *Handbook of International Law*, (Anthony Aust, Uluslararası Hukuk El Kitabı, Cambridge UniversityPress, New York, 2005, s.274.)
[14]Linan Lafuente, *Derecho penal internacional – Segunda edición 2019*, Madrid, Dykinson, S.L, 2019, "Uluslararası Ceza Hukuku - İkinci baskı" 2019, Origen II s. 72.
[15]Güvenlik Konseyi'nin 25 Mayıs 1993 tarafından kabul edilen 827 sayılı Karar. Erişim tarihi 2 Ekim 2019, https://undocs.org/fr/S/RES/827(1993).

durumunda" alınacak tedbirler kapsamında meşrulaştırmıştır. Kısa bir süre sonra, Ruanda hükümetinin bir *ad hoc* mahkemenin kurulması yönündeki talebi ve insancıl hukuk kurallarının ihlallerini kınayan raporlar, Güvenlik Konseyi'ni ikinci bir *ad hoc* mahkemeyi, yani Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kurmaya sevk etmiştir. 8 Kasım 1994 tarihli 955 sayılı Karar ile de ikinci mahkemeyi kurmuştur.[16] Konsey, eylemini bir kez daha BM Şartı'nın VII. Bölümüne dayandırmıştır.

Bu iki ad hoc mahkemenin oluşturulmasına ilişkin Güvenlik Konseyi'ne yöneltilen eleştiriler arasında, *ultra vires* (yetki aşımı) yetki kullanımı yer almaktadır. Ancak ifade etmek gerekir ki, BM Şartı'nın VII. Bölümü, Konsey'e belirli tedbirler alma yetkisi vermekte ve Şart'ın 29. maddesi, Konsey'e "görevlerini yerine getirmek için gerekli gördüğü alt organları oluşturma" yetkisi vermektedir,[17] bu nedenle yetki aşımı itirazının yerinde olmadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Ancak yine de mahkemelerin bağımsızlıklarının sorgulanmasının haklı gerekçeleri olduğunu ifade edebiliriz, zira YUCM ve RUCM Güvenlik Konseyi'nin alt organları olarak kabul edildiğinden, Konsey'in yetkisine tabidirler ve bu nedenle tam bağımsız olduklarını söylemek mümkün değildir.[18]

Güvenlik Konseyi, politik bir organ olması ve yapısı gereği seçici davranması nedeniyle günümüz itibariyle de eleştirilmektedir.[19] Konsey, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, kazananlar arasından seçilen beş daimi üyeden oluşmaktadır: Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Fransa ve Birleşik Krallık. Konsey bu itibarla siyasi bir organ niteliğini haizdir.[20] Bu üyelerin her biri karar alırken veto hakkını kullanarak karar alınmasını engelleyebilmektedir. Bunlardan sadece birinin vetosu karar alınmasını engellemeye yeterlidir. Kaçınılmaz olarak, Konsey bu *ad hoc*mahkemelerioluşturmaya karar verdiğinde, her şeyden önce daimi üyelerin çıkarları doğrultusunda karar vermektedir.[21] Buna ek olarak, Konsey tarafından

[16] Antonio Cassese, *The Rome Statute of International Criminal Court : A commentary*, Volume 1, Oxford et al., Oxford University Press, (Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü: Bir Yorum), Cilt 1, Oxford ve diğerleri" 2002, s. 14s.
[17]Birleşmiş Milletler Şartı.
[18] Jeangene Vilmer, *"Pas de paix sans justice*", 2011, (Adalet olmadan barış olmaz) s. 42
[19] Cassese, 2002 ss. 13-16.
[20] Nathaniel Kitti. H, *"La Cour pénale internationale (CPI) à l'épreuve des poursuites en Afrique*" Vol. 41, 2016, (Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC), Afrika Yargılanıyor), Cilt. 41 ,s. 142
[21] Noémie Blaise, *"Les interactions entre la Cour pénale internationale et le Conseil de Sécurité : justice versus politique"* , in Revue internationale de droit pénal, Vol. (Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Güvenlik Konseyi Arasındaki Etkileşimler : Siyasete Karşı Adalet)", Uluslararası Ceza Hukuku İncelemesi, Cilt.82, 2011, s. 426.

mahkemelerin oluşturulması, siyasi tasarım yoluyla barışı yeniden sağlama arzusuyla motive edilmiştir. JeangeneVilmer'a göre, "uluslararası adalet, Realpolitik'in buna ihtiyacı olduğuna inandığı için uygulanmaktadır".[22] Ayrıca Sorel, "herhangi bir uluslararası mahkemesinin kurulmasının her zaman politik bir eylem olduğuna"[23] dikkat çekmektedir. Bu nedenle, uluslararası ceza adaleti ve siyasetin birbirinden ayrılamaz iki farklı dinamik olduğunu ifade etmektedirler.

Tabii ki, *ad hoc* mahkemeler çeşitli eleştirilere konu olmuştur, ancak yine de, kuruluşları kalıcı bir uluslararası ceza adaleti fikrini güçlendirmiş ve ciddi katkılar sağlamıştır. Başka bir ifade ile Roma Statüsü'nün kabulüne kadar giden yol, 1947 gibi erken bir tarihte çalışmalarına başlamış olan Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından yürütülmüştür.[24]Komisyonun çalışmaları, 1990'lı yıllarda yeniden başlamıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulması amacıyla Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından oluşturulan taslak 1992 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulmuş ve yeni bir Ceza Mahkemesi kurulması yapılan çalışmalarıBM Genel Kurulunun da desteği ile hızlanmıştır.

## 2.2. Roma Statüsü ve Kapsamı

Geçici mahkemelerin sürekli olarak kurulması yönünde doğan ihtiyaç, kalıcı bir mahkemenin kurulması yönünde bir gereklilik olarak kendini 1990'larda göstermeye başlamıştır. Uluslararası Hukuk Komisyonu, 1994 yılında uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulmasına yönelik taslağı hazırlayarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunmuştur; ancak, taslak birçok devlet tarafından eleştirilmiş ve tartışmaya açılmıştır. Tüm bu zorluklara rağmen, 15 Haziran 1998'de 160 devlet, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulmasını görüşmek üzere Roma Konferansı'nda bir araya gelmiştir.[25] Bu eleştirilerin temelinde, dört büyük suçun faillerinin uluslararası alanda yargılanması değil, devletlerin hem hukuki hem de siyasi çıkarları

[22]Jeangene, 2011, s. 45.
[23]Jean-Mark Sorel, *"Les tribunaux pénaux internationaux – Ombre et lumière d'une récente grande ambition "*, in Revue Tiers Monde, "Uluslararası ceza mahkemeleri – Yakın tarihli büyük bir hırsın gölgesi ve ışığı", Revue Tiers Monde, no 205, 2011, s. 31
[24]Uluslararası Hukuk Komisyonu,Erişim: 6 Kasım 2019, http://legal.un.org/ilc/.
[25] William Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford University Press, 2010. s.21

ile ters düşecek nitelikte olan düzenlemelerin statüde yer alması olduğunu ifade edebiliriz.

Her ne kadar birçok eleştiri yapılmış olsa da, uluslararası toplumun çoğunluğu mahkemenin kurulmasına destek vermiştir. Yaklaşık 60 devletten oluşan 'Benzer Düşünce Grubu' (Like-Minded-Group) bağımsız ve etkili bir mahkemenin oluşturulmasını düşüncesini teşvik edici çalışmalar da bulunmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden oluşan "P5", Mahkeme'nin işleyişinde Konsey'in merkezi bir rolü olması gerektiğini savunmuştur. 'Bağlantısız Hareket' grubu ise mahkemenin bağımsız bir kuruluş olması gerektiği gerekçesiyle bu fikre karşı çıkmıştır. Zira UCM'nin kuruluş sürecinde devletler kadar, devlet dışı kuruluşlar da etkili olmuştur.

17 Temmuz 1998'de, bir aydan uzun süren fikir alışverişi ve tartışmalardan sonra, Tüzük ezici bir çoğunlukla 7 ret, 21 çekimser ve 120 kabul oyu ile kabul edildi. Roma Statüsü'nün 126. maddesi gereği '[b]u tüzük, altmışıncı onay, kabul, tasdik veya taraf olma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne verilmesini takip eden 60 gün sonraki ayın ilk günü yürürlüğe girer', 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. UCM bu şekilde kurulan, ilk daimi ceza mahkemesi niteliğini taşımaktadır.

### 2.2.1. Roma Statüsü'nün Yargı Yetkisi Altındaki Suçlar

Halihazırda Roma Statüsü'nün yargı yetkisine giren suçlar 5. maddede düzenlenmiştir. Bu madde kapsamında, UCM insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, soykırım ve saldırı suçları üzerinde yargılama yetkisini kullanma ehliyetine sahiptir.

#### 2.2.1.1. Soykırım Suçu

Soykırım teriminin en anlamlı tanımı Polonya Yahudisi olan hukukçu Raphael Lemkin tarafından yapılmıştır. Lemkin Yunanca ırk anlamına gelen 'genos' ve 'öldürmek' anlamına gelen 'cide' kelimelerini birleştirerek soykırım eylemini

tanımlamıştır.[26] 1943 yılında tanımlamayı yapan Lemkin, II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin Yahudilere ve Çingenelere yönelik politikasını ifade etmek üzere, toplu öldürme eyleminin özel bir kasıtla işlendiğini ve o ırkı yok etme amacı taşıdığını da ifade etmiştir.

Bu şekilde tanımlanan terim geriye dönük olarak Avrupalı fatihler tarafından yerli halkların, özellikle de Kızılderililerin sistematik olarak yok edilmesini tanımlamak için de kullanılmıştır.[27]Ancak terim hukuki olarak ilk kez, 'Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinde' tanımlanmıştır.

Soykırım suçunun hukuki olarak ele alınmasının Nürnberg Mahkemesi sayesinde olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.[28]Zira soykırım terimi ilk kez mahkeme tarafından kullanılmıştır. Bu düşünce, Nürnberg'deki Nazi savaş suçlularının iddianamesi sırasında ortaya çıkmıştır. Zira Mahkeme savcısı iddianamesinde soykırım suçuna yer vermiş; ancak, yargıçlar tarafından kabul edilmemiştir. Her ne kadar yargıçlar tarafından kabul görmemiş olsa da, hukuki bir terim olarak mahkeme savcısı tarafından iddianamede kullanılmış olması soykırım suçunun uluslararası alanda bireylerin sorumluluğunu doğurabilecek bir suç olarak anılması açısından oldukça önemli bir adım olmuştur.

Ancak bu gelişmeler, yalnızca soykırım üzerine düzenlenmiş olan '1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinde' vücut bulmuş ve uluslararası toplum tarafından geniş bir kabul görerek uluslararası bir suç olarak kabul edilmiştir. Bu düzenlemeler sayesinde, soykırım suçu insanlığa karşı suçların özel bir görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır.[29] Ancak çalışmanın devamında da ifade edileceği üzere, soykırım suçu insanlığa karşı suçlara bazı açılardan benzerlik gösterse de farklı bir suçtur ve ayırt edilmelidir. Zira soykırım suçu, ulusal, dini, ırksal veya etnik bir grubu özel bir kast ile hedef alırken, insanlığa karşı suçun faili sadece sivil bir nüfusu hedef almaktadır. Bu iki suç türünü birbirinden ayıran diğer

[26] Raphael Lemkin. "*Genocide as a crime under international law"*. (Uluslararası hukuka göre bir suç olarak soykırım). 1947, ss. 145-151.
[27]Daha fazla bilgi için bkz. Bartolomé de Las Casas,"Hindistan Tarihi",Seuil, 2002.
[28]Raphael Lemkin, *Axis Ruler in Occupied Europe.Law of Occupation. Analysis of Government.Proposals for redress, Washington* 1944, p79. W A Shabas note que "rarely has a neologism had such rapid success" Génocide in International Law, cit.14 (Lemkin Raphael, İşgal Altındaki Avrupa'da Eksen Hükümdarı. İşgal Yasası. Hükümetin Analizi, Düzeltme Önerileri, Washington 1944, s79. WA Shabas, "neolojizmin bu kadar hızlı başarıya nadiren ulaştığını" belirtiyor Uluslararası Hukukta Soykırım, alıntı 14)
[29]Kolb Robert, *Uluslararası Ceza Hukuku* Helbing Liechtenahn Bruylant, Bâle, 2012 , s. 74.

unsur ise soykırım suçunun ancak özel kast ile işlenebilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu suçun işlenmesinde, korunan grubu ortadan kaldırma niyeti esastır, insanlığa karşı bir suçun işlenmesinde ise yalnızca bir sivil nüfusa karşı yaygın ve/veya sistematik bir saldırının varlığı yeterlidir.

Diğer uluslararası suçlar gibi soykırım da Roma Statüsü'nde yer almaktadır. Soykırım, UCM'nin 6. maddesinde düzenlenmiştir; 'Bu tüzüğün amaçları bakımından "soykırım", ulusal, etnik, ırki ya da dini bir grubu kısmen veya tamamen yok etmek amacıyla gerçekleştirilen aşağıdaki eylemleri kapsamaktadır:

*a) Grup üyelerinin öldürülmesi;*

*b) Grup üyelerinin fiziksel veya zihinsel bütünlüklerine ciddi zarar verilmesi;*

*c) Grubun, kısmen veya tamamen fiziki yıkıma yol açacağı hesaplanan yaşam koşullarına kasten sunulması;*

*(d) Grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirler uygulamak;*

*e) Çocukların gruptan başka bir gruba zorla nakledilmesi'.*

Roma Statüsünde verilen tanım 'Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin' 2. maddesinde yer alan tanıma birçok açıdan benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Statüde yer alan tanımın Soykırım Sözleşmesi temelli olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Sözleşme'de yer almasına rağmen, Statüde yer almayan düzenleme Sözleşme'nin 3. maddesinde yer alan soykırım suçuna teşvik, teşebbüs ve yardım ve yataklığa yönelik düzenlemedir. Ancak bahsi geçen eksikliği, Roma Statüsü'nün 25. maddesi hüküm altına alınan genel düzenleme ile gidermek mümkündür.[30] 25(3): *'Bu tüzüğe uygun olarak, Mahkeme'nin yargı yetkisine giren bir suçtan dolayı kişiler, aşağıdaki hallerde cezai sorumluluk taşır ve cezalandırabilir: (a) Tek başına veya diğer bir şahsın cezai sorumluluğu olsun ya da olmasın, başka bir şahısla müştereken veya başka bir şahıs vasıtasıyla suç işlemesi halinde; (b) Meydana gelen veya teşebbüs edilen böyle bir suçun işlenmesini emretmesi, teşvik etmesi veya suçun işlenmesine ikna etmesi halinde; (c) Böyle bir suçun işlenmesini kolaylaştırmak amacıyla yardımda bulunması, suça kışkırtması, veya suçun işlenmesi için gerekli araçları temin etme*

[30]Sandrine V. Maljean-Dubois. *"Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin dava (Bosna Hersek / Yugoslavya). 11 Temmuz 1996 tarihli karar, ön itirazlar."* Fransız uluslararası hukuk yıllığı 42.1 (1996) ss. 357-386.

*dahil olmak üzere, suçun işlenmesine veya işlenmesine teşebbüs edilmesine yardımcı olması halinde..'.*

Roma Statüsü'nün 6. maddesi kapsamında düzenlenmiş olan soykırım suçuna detaylı bakacak olursak; suçun özel karakteri nedeniyle diğer suçlardan ayrıldığı fark edilecektir. Soykırım suçunda; bir grup insanın ırkı, etnik kökeni, mensup olduğu ulusu veya dini nedeniyle yok etme amacıyla gerçekleştirilen eylemleri kapsadığı ifade edilebilir. Zira 1948 yılından beri kabul edilen görüş, failin özel bir motivasyonla yani sırf adı geçen bu gruplara mensup olmaları nedeniyle yok etme kastıyla hareket etmesidir.

Bu motivasyon suçun özel kast ile işlenmesini de zorunlu kılmaktadır. Zira soykırım suçu açısından özel kast belirleyici bir niteliğe haizdir. Birçok iç hukuk mekanizmasında ve Türk hukukunda da özel kast suçun belirleyici unsurudur. Failin bu minvaldeki kurucu niyeti hâkim tarafından tespit edilir, bu amaç doğrultusunda hareket eden yargıç failin sözlerine ve gerçekleştirdiği eylemin niteliğini detaylı analiz eder. Uygulamada ve içtihat hukukunda bu niyetin tespiti konusunda ön plana çıkan hususları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- *"İddia edilen eylemin mağduru olan grup üyelerinin sayısı;*

- *Gruba veya mülküne fiziksel olarak saldırmak;*

- *Hedef grubun üyelerine karşı saldırgan dil kullanımı;*

- *Kullanılan silahlar ve mağdurların aldığı yaraların ciddiyeti;*

- *Planlamanın metodik doğası;*

- *Suçun sistematik doğası; ve*

- *Bir grubun göreli imha derecesi veya imha girişimi."*

Bu değerlendirmeler sonrası diyebiliriz ki; soykırım suçunu diğer suçlardan ayıran temel özellikler, bu suçun kurucu niyeti yani özel kastın varlığı ve belirli bir grubun özellikle seçilmiş olmasıdır. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi tarafından korunan gruplar, Roma Statüsü kapsamında da korunmaktadır, ancak özellikle ifade etmek gerekir ki siyasi gruplar korunan bu gruplar arasına dâhil edilmemiştir. Roma Statüsünün hazırlık sürecinde siyasi grupların eklenmesine dair talep de kabul görmemiştir. Kanaatimizce siyasi gruplara yönelik subjektif

betimlemeler bu grupların kapsam dışı bırakılmasına sebep olmuştur. Zira siyasi grupları tanımlama konusunda fikir birliğine ulaşmak oldukça zor olacaktır, bunun da ötesinde geniş yorumlanma olasılığı da oldukça yüksektir. Bu nedenle devletler yalnızca dini, etnik ve ulusal grupları dikkate almaya karar vermişlerdir.

Soykırım suçunun tanımında, grubun 'kısmen' veya 'tamamen' yok edilmesini hüküm altına alarak, suça nicel bir unsur da eklemektedir. Bu kapsamda grubun tüm üyelerinin hedef alınması gerekmemektedir, kısmen yok etme amacı da suçun oluşması için yeterli olacaktır. Örneğin Bosnalı Sırp güçlerinin soykırım suçundan yargılandıkları davada da, YUCM suçun oluşması için tüm Müslümanların ortadan kaldırılmasını değil, sembolik olarak tüm Bosnalı Müslümanları temsil eden bir grubun yani Srebrenica'da yaşayan 40.000 Bosnalı Müslümanın ortadan kaldırılmasını yeterli görmüştür. Bosnalı Sırp güçleri bu soykırım suçunu işlerken Bosnalı Müslümanlara verdikleri zararın kalıcı olacağı kastı ile hareket etmişlerdir.[31]

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, Roma Statüsü soykırım suçunu özellikle 1948 tarihli Sözleşmenin, sözleşmeye dair uygulamaların ve *ad hoc* mahkemelerin yorumlarının üstüne inşa etmiştir. Zira *ad hoc* mahkemeler kavramın yorumlanması ve gelişmesi konusunda oldukça önemli bir misyon üstlenmişlerdir. UCM'nin kararları ve uygulamaları suçun şekillenmesi ve anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir.

#### 2.2.1.2. Savaş Suçları

İnsanlık tarihi boyunca çatışmaların süreklilik arz etmesi nedeniyle uluslararası toplum savaş esnasında uyulması gereken kurallar oluşturma eğilimi göstermişlerdir. Bu kapsamda ilk yazılı metinlerin 1899 ve 1907'de kabul edilen Lahey Sözleşmeleri olduğunu ifade edebiliriz. Lahey Sözleşmeleri var olan örf ve adet hukukunun yazılı hale getirilmesi şeklinde oluşturulmuş ve bazı savaş yöntem ve araçlarının kullanılmasını yasaklamıştır.

Kuşkusuz Roma Statüsü, önceki ceza mahkemelerinin içtihatlarından da faydalanarak içeriğini zenginleştirdiği mükemmel savaş suçu tanımına

[31] http://www.association-sarajevo.org/15 Nisan 2014.

yaklaşmaktadır. Roma Konferansından önce savaş suçları, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 tarihli I. ve II. Ek Protokol'lerde tanımlanmaktadır. Bu andlaşmanın ve Protokollerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında kurulan *ad hoc* mahkemelerin de katkısı oldukça fazladır. Özellikle 1990'larda kurulan RUCM-YUCM savaş suçlarına yönelik çok farklı bir yaklaşımları ile alanın zenginleşmesine katkılar sağlamıştır. RUCM bölgede gerçekleşen ve terörle mücadele kapsamında değerlendirilen durumu, 1977 tarihli Ek Protokol II'nin 4. maddesine atıfta bulunarak 'uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma' olarak değerlendirmiş ve adı geçen terör eylemlerini savaş suçları listesine dâhil etmiştir.

Roma Statüsü kapsamında ve savaş hukukuna dair düzenlemelerin tümünde savaş suçundan bahsedebilmek için bir silahlı çatışmanın varlığı zorunludur, başka bir ifade ile savaş suçları silahlı bir çatışmanın merkezinde yer alır. Bu özellik savaş suçunu diğer suçlardan farklı kılmaktadır. Savaş suçlarında düzenlemelerin ana amacı savaşmayan sivillerin veya savaşan olmasına rağmen savaşacak durumda olmayan askerlerin (yaralı, silahı olmayan v.b) korunmasıdır. Zira Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller de, Roma Statüsü ile aynı paralelde çatışmaya katılmayan veya artık katılamayacak durumda olan belirli bir insan kategorisini korumayı amaçlar. Örneğin 1977 tarihli Ek Protokol I gazeteciler veya mültecileri de kapsam içine almaktadır.

Roma Statüsü kapsamında düzenlenen en güncel savaş suçları önceden düzenlenen çatışmalar hukuku düzenlemelerinin karması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Zira Cenevre Sözleşmelerinde ve Ek Protokollerde olduğu gibi uluslararası silahlı çatışma ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma ayrımı Roma Statüsünde de mevcuttur. Bu kapsamda diyebiliriz ki, Roma Statüsü 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ciddi ihlallerini kapsadığı gibi yerleşik örf adet hukuku kapsamında olan silahlı çatışmalarına yönelik ihlallerinin tümünü de bünyesinde toplamıştır. Roma Statüsü m.8'de düzenlenen savaş suçları en uzun madde metnine sahiptir. Zira Roma Statüsü'nde mümkün olduğunca ayrıntılı bir düzenleme yapılarak uluslararası silahlı çatışmalarda işlenen savaş suçları ile uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda işlenen savaş suçları arasındaki ayrım korunmuştur.

Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara yönelik düzenlemeleri, bu tür çatışmaların sayısının günümüzde artış göstermesi ve sivil ölümlerinin ciddi

boyutlara ulaşması nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Bu tür çatışmaların özelliği; insan haklarının kitlesel ihlali ve özellikle iç yargı sistemlerinin ortaya çıkan krizi ve özgürlükleri koruma konusundaki zayıflıkları noktasında toplanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, iç çatışmaların Roma Statüsü çerçevesinde ele alınması önemlidir. Zira bu düzenleme özellikle çeşitli insan hakları ihlalleri işlemeye hazırlanan herhangi bir otoriter rejim için çok caydırıcıdır. İlk kez, evrensel bir çağrıya sahip uluslararası bir anlaşma, bir iç silahlı çatışma bağlamında işlenen ciddi uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin savaş suçu olarak nitelendirilebileceğini kabul etmektedir.

8. maddeye göre "savaş suçları"şuanlamlara gelmektedir, *'12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin çok ciddi şekilde ihlali, başka bir deyişle, Cenevre Sözleşmesihükümlerinegöre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşıaşağıdaki fiiller..*' Bu düzenleme uluslararası silahlı çatışmalara yöneliktir. Oldukça uzun bir fiil listesi ile uluslararası silahlı çatışmalara işlenen savaş suçlarını sıralamıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Roma Statüsü savaş suçları kapsamında en büyük referansı Cenevre Sözleşmelerine vermektedir.

Yine 8. madde kapsamında uluslararası nitelik taşımayan bir silahlı çatışma tanımını da vermektedir. Buna göre, uluslararası nitelik taşımayan bir silahlı çatışma*'12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ninmüşterek 3. maddesinin ciddi ihlalleri; yani, silahlarını bırakmış silahlı kuvvetler mensupları ile hastalık, yaralanma, gözaltı veya herhangi bir başka nedenle savaş dışıkalmış olanlar dahil olmak üzereçatışmalarda aktif olarak yer almayan kişilerekarşıişlenen fiilleri*' kapsamaktadır.

Bu düzenlemeler doğrultusunda dikkat çekilmesi gereken en önemli husus uluslararası ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar arasındaki farklardır. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaların en belirleyici özelliğinin çatışmanın tarafları olduğunu söylemek mümkündür. Uluslararası silahlı çatışmalarda taraflar devletler olmasına rağmen, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda taraflar devlet dışı silahlı organize gruplar da çatışma tarafı olabilir. Bu kapsamda uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda taraflar devlet ve devlet dışı aktör veya tamamen devlet dışı aktörlerin taraf olduğu çatışmalar olabilecektir. Diğer önemli ayırıcı özellik ise uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaların

yalnızca bir devletin sınırları içerisinde gerçekleşmesi yönündeki koşuldur, zira çatışma başka bir devletin sınırlarına taşarsa uluslararası silahlı çatışma niteliğini kazanabilecektir.

### 2.2.1.3. İnsanlığa Karşı Suçlar

"İnsanlığa karşı suçların" ilk ne zaman işlendiği belli değildir. W. Schabas "insanlığa karşı suçlar" terimini, köle ticareti, kölelik ve Avrupa sömürgeciliği ve Afrika'da meydana gelen vahşet verici eylemleri kınamak ve tanımlamak için kullanılan bir terim olduğunu ifade etmektedir.[32] Savaş suçları ve soykırım gibi suçlar uluslararası hukuk tarafından yasaklanmış ve bu tür yasaklar genellikle Cenevre ve Soykırım Sözleşmeleri gibi anlaşmalarla desteklenmiştir. Ancak insanlığa karşı suçlar hiçbir uluslararası hukuk antlaşmasında mevcut değildir. Buna rağmen insanlığa karşı suçlar yasaklanmıştır ve hâlâ hiçbir istisnası olmayan uluslararası hukukun emredici normları olarak kabul edilmektedir.

Roma Statüsü'nün 7. maddesinde düzenlenen insanlığa karşı suçlar, 'herhangi bir sivil nüfusakarşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenenaşağıdaki eylemleri kapsamaktadır..' Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 7. maddesi sistematik ve yaygın olması suretiyle ayrımcılık, etnik zulüm, cinsel kölelik, tecavüz, işkence, sınır dışı etme veya zorla nakil, imha, cinayet ve zorla kısırlaştırma gibi eylemleri insanlığa karşı suç olarak kabul etmiştir.[33]

### 2.2.1.4. Saldırı Suçu

Önceleri savaşmak ve güç kullanmak uluslararası hukuk tarafından yasaklanmadığı için ülkeler ulusal çıkarları adına savaşı siyasi bir araç olarak meşru bir şekilde

[32]William Schabas, Unimaginable Atrocities, Justice, Politics, and Rights at the War Crimes *Tribunals*, (Savaş Suçları Mahkemelerinde Hayal Edilemez Vahşet, Adalet, Politika ve Haklar, Oxford University Press, Birleşik Krallık,) 2012, ss. 51-53

[33]*Uluslararası Ceza Mahkemesi,* Rome Statute of the International Criminal Court, 2011, s.5 https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf

kullanabilmişlerdir.[34]Ancak sonrasında hem savaş kuralları getirilmiş hem de uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanımları kınanmıştır. Saldırı suçu, özellikle liderlerin devleti temsilen işledikleri kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil eden fiillerdir. Bu suçun yalnızca liderler tarafından işlenebilecek nitelikte olması nedeniyle 'lider suçu' olarak kabul edilmektedir. Nürnberg Mahkemesi'ne göre saldırı suçu "en yüksek uluslararası suçtur, ancak hepsini içermesi bakımından diğer savaş suçlarından farklıdır".

Saldırı suçuna yönelik tanımlamaların daha çok İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış olduğu söylense de, öncesinde de saldırı suçuna yönelik tanımlamaların olduğunu ifade edebiliriz. Barışa karşı suç olarak bilinen saldırı suçu, "savaşının hazırlanması, başlatılması veya sürdürülmesi veya uluslararası anlaşmalara, güvencelere veya anlaşmalara aykırı bir savaşın veya ortak bir plana veya bir anlaşmaya katılma" olarak ifade edilebilir. Bu eylemlerin yerine getirilmesi amacıyla komplo hazırlamak şeklinde de tezahür edilebilir.[35]

Birinci Dünya Savaşı'ndan ve tabii ki Versailles Antlaşması'ndan önce, savaşın tamamen yasak olduğu söylemek mümkün değil. Zira devlet egemenliğinin kutsallığı nedeniyle, savaş siyasetin bir uzantısı olarak kabul edilebilmekteydi, bu nedenle realist politika savunucuları tarafından savaş da meşru görülmekteydi. Reaslistlere göre savaşın resmî bir meşruiyeti mevcuttur. Egemenliğin korunması hukukun bile üzerinde kabul edildiği için, savaş açıp açmama yetkisi, hükümdarın takdirine bırakılan bir yetkiydi. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Versailles Antlaşması ile birlikte, saldırganlığın küresel bir sorun haline geldiğine dikkat çekilmiştir. Zira bu Antlaşma neticesinde devletler savaşı bir politika aracı olarak reddetmişlerdir. Yine aynı paralelde 24 Eylül 1927 tarihli Milletler Cemiyeti Bildirgesi'nde de saldırı suçu küresel bir boyut kazanmıştır. Saldırı suçuna karşı mücadele amacı 27 Ağustos 1928 tarihli Briand-Kellog Paktı ile pekiştirilerek suç konusunda gerçek bir farkındalık oluşturulmuştur. Bu minvalde devletler uluslararası anlaşmazlıkların çözümü için savaşın kullanılmasını kınamış ve karşılıklı ilişkilerinde ulusal politikalarının bir aracı olarak savaştan vazgeçmişlerdir. Böylece, *ipsofacto* saldırganlığın bir suç olarak görülmesi anlayışı ortaya çıkmıştır.

---

[34]Asser Enstitüsü, *Saldırı Suçu,* 2013 Erişim: 16 Nisan 2020 http://www.internationalcrimesdatabase.org/Crimes/CrimeOfAggression#_ftn1

[35]8 Ağustos tarihli Londra Anlaşmasının 6. Maddesi.

Bu denli önem atfedilmesine rağmen saldırı suçunun tanımı konusunda uzun bir süre mutabakata varılamamıştır. Suçu tanımlama girişimlerinin, suçun siyasi yönü nedeniyle genellikle başarısız olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. BMGK'nin birkaç başarısız girişiminden sonra, saldırı suçunun tanımı 1941'de İnsanlığa, Barış ve Güvenliğine Karşı Suçlar Yasası Taslağını hazırlamakla görevli olan Uluslararası Hukuk Komisyonu'na sevk edilmiştir. Ancak bu kurum içinde de, saldırı suçunun tanımı konusunda fikir birliğine varılamamıştır. Zira saldırı suçu çok hassas bir suç olup tehlikeli siyasi meselelerin kaynağı haline gelebilme kapasitesine sahiptir. Bu nedenle özellikle de güçlü devletler açısından böyle bir suçun soruşturma ve kovuşturmasının uluslararası bir mahkeme ve mahkeme savcısına bırakmak oldukça zor bir karardır.

Roma Statüsü tamamlandığında saldırı suçu yer almasına rağmen tanım üzerinde anlaşmaya varılamamıştır ve suç Statüde yalnızca isim olarak yer almıştır. Başka bir ifadeyle Statü ilk tamamlandığında saldırı suçu 5. maddede yerini almış ancak tanımına Statüde yer verilmemiştir. Suçun tanımı 31 Mayıs - 11 Haziran 2010 tarihleri arasında Kampala'da düzenlenen Roma Statüsü Gözden Geçirme Konferansı'nda tamamlanmış ve Roma Statüsüne sonradan entegre edilmiştir.[36] Kampala Konferansı'ndan saldırı suçu konusunda oybirliği ile bir tanıma ulaşılmışsa da, suçun siyasi doğası nedeniyle uygulanması ertelenmiş ve Mahkemenin yargılama yetkisi 2018 yılı, Temmuz ayı itibariyle aktif hale getirilmiştir.

Roma Statüsü'nün revizyonu, suçta tanımlı bir ilerlemeye izin vermiş, ancak siyasi karakterini ortadan kaldıramamıştır. 8*bis* maddesi kapsamında düzenlendiği üzere 'saldırı fiili bir Devlet tarafından, bir başka Devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya bağımsızlığınakarşı veya Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırı başkaşekillerde silahlı kuvvet kullanılmasıdır.' Bu düzenleme kapsamında diyebiliriz ki BM Şartına aykırı şekilde herhangi bir saldırı planının yapılması, saldırı başlatılması ve hukuka aykırı bir şekilde devam ettirilmesi saldırı suçunu oluşturabilecektir.

Saldırı suçu birçok açıdan tartışılmaya devam etmektedir. Özellikle bu suça yönelik yargı mekanizmasının işletilebilmesi konusunda Güvenlik Konseyi'ne verilen

[36]Marc Henzelin *Büyük savaş suçlularının uluslararası mahkeme önünde yargılanması, Nuremberg*, 1947, cilt 1, Uluslararası Ceza Mahkemesi, uluslarüstü organ veya Devletlerin rehinesi, Cenevre, RPS, 2011.

yetkiler mahkemenin bağımsızlığının sorgulanmasına neden olmaktadır. Zira Roma Statüsüne 2010 sonrası entegre edilen 15*bis* ve 15*ter* maddelerine göre saldırı suçuna yönelik soruşturmanın yapılabilmesi için Güvenlik Konseyi oldukça etkilidir. Bu düzenlemelere göre mahkeme savcısı, saldırı suçunun işlendiği kanaatine eriştiğinde ve soruşturma yapabilmesi için öncelikle GK'nin bu konuda bir kararı olup olmadığını tespit etmek zorundadır. Zira makul kanaate ulaşan ve soruşturma eğiliminde olan savcı durumu BM Genel Sekreterine iletme yükümlülüğü altındadır. Savcı dolaylı da olsa kovuşturmaya devam etmek açısından Konsey'e bağımlıdır. GK kararı mevcutsa soruşturma işlemine devam edecektir ancak henüz bu konuda GK kararı yoksa, Genel Sekreterliğe yapılan bildirim üzerinden 6 ay geçmedikçe ve GK aksi yönde bir karar vermedikçe ve ancak Ön İnceleme Mahkemesi'nin yetkilendirmesi kovuşturmaya başlayabilecektir.

Bu kapsamda saldırı suçu konusunda özellikle beş daimi üyenin veto yetkisi nedeniyle eleştiri odağı olmaktadır. Daha da önemlisi politik bir organ olan GK'e bu denli geniş yetki verilmiş olması mahkemeyi bağımsızlığı noktasında çıkmaza sürüklemektedir.

### 2.2.2. Tamamlayıcılık İlkesi

Roma Statünün 17. maddesi tamamlayıcılık ilkesini düzenleme konusu yapmaktadır. Bu düzenlemeye göre, UCM'nin yargılama yetkisi tamamlayıcı olup yargılama konusunda önceliği egemen olan devlete vermektedir. Şayet devlet yargılama yapmaz veyahut yargılama yapabilecek durumda olmazsa UCM'nin müdahalesi söz konusu olacaktır.

Bu unsur UCM'nin en temel özelliklerinden biri olup *ad hoc* mahkemelerden farklılık arz etmektedir. Zira *ad hoc*UCM'lere eşzamanlı yargı yetkisi verilmiştir.[37] "*Eşzamanlı yargı yetkisi"* ifadesi, iki *ad hoc*UCM'nin yargılama yetkisi altında olan

[37]Aslında, YUCM tüzüğünün 9(1) maddesi şöyle der: "Uluslararası Mahkeme ve ulusal mahkemeler, 1 Ocak 1991'den bu yana eski Yugoslavya topraklarında işlenen ciddi uluslararası insancıl hukuk ihlallerinden sorumlu olduğu varsayılan kişileri yargılamaya aynı anda yetkilidir. ". Aynı tüzüğün 9(2) maddesi şöyle devam eder: "Uluslararası Mahkeme, ulusal yargı yetkileri üzerinde önceliğe sahiptir (...)."RUCM Statüsü'nün 8. Maddesi, aynı kuralı içerecek şekilde aynı şekilde ilerler. RUCM, Ruanda'da işlenen uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin kovuşturulması ve cezalandırılması konusunda tekele sahip değildir. Yargı yetkisini ulusal mahkemelerle rekabet halinde kullanır.

suçların hem yerel mahkemeler hem de *ad hoc* uluslararası mahkemeler tarafından kovuşturulabilmesinin önünü açmıştır. Her ne kadar eş zamanlı yargılama yetkisi bulunsa da, Ascencio'nun da ifade ettiği üzere *ad hoc* mahkemelerin ulusal mahkemelere göre önceliğe bulunmaktadır. Bu nedenle, hem eski Yugoslavya hem de Ruanda *ad hoc* mahkemeleri Statüleri eş zamanlı yargı yetkisine izin verse de, *ad hoc* mahkemelerin ulusal mahkemelerin yargı yetkilerini kullanma haklarından vazgeçmelerini isteyebilmekteydi.

Örneğin Savcı Carla Del Ponte, Eski Yugoslavya Mahkemesi tarafından yargılanmasına karar verilen ve 1 Nisan 2001'de Belgrad'da tutuklanan Slobodan Miloseviç davasında yerel mahkemenin yargılama yetkisinden vazgeçmesini talep etmiştir. Ancak Roma Statüsü eş zamanlı yargılama yetkisini m.17 ile kapsam dışı bırakmıştır.[38] Zira eş zamanlı yargılama yetkisi, ceza hukukunun temel ilkesi olan bir suçtan bir kişinin ancak bir yargılamaya tabi olma ilkesi ile de çelişmektedir.UCM, yalnızca ulusal mahkemelerin tamamlayıcısı olarak hareket eder. Bu nedenle diyebiliriz ki, tamamlayıcılık ilkesi egemen olan devlet lehine yapılan yorumun sonucudur. Zira yargılama yetkisi devlet egemenliğinin bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ulusal yargılama yetkisi UCM'nin yargılama yetkisinden önceliklidir.[39] Roma Statüsü müzakere sürecinde de belirtildiği üzere, tamamlayıcılık ilkesi; hukuk sistemlerine, devlet geleneklerine ve kültürlerine saygı gösterme ihtiyacının bir göstergesidir. Uluslararası toplum, Roma Statüsündeki tamamlayıcılık ilkesini benimseyerek, ulusal mekanizmaların yetersiz kaldığı durumlarda müdahale etme taahhüdünü teyit etmiştir. Bu kapsamda mahkeme savcısı soruşturma gerektiren duruma ancak devletlerin ehliyetsizliği veya isteksizliği halinde müdahale edilebilecektir. Zira devletler çoğu zaman soruşturma yapmak için tüm araç ve delillere sahip olmasına rağmen, soruşturma yapmaktan imtina etmekte, başka bir ifade ile isteksiz davranabilmektedirler.

Tamamlayıcılık ilkesini 'olumlu tamamlayıcılık' olarak okumak mümkündür.Zira "olumlu tamamlayıcılık" mümkün olduğunca gerçek ulusal prosedürleri teşvik

[38]Taxil Bérangère. "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Fransız Anayasası." Haberler ve Uluslararası Hukuk (1999).
[39]Diane V. Bernard, *Une allégorie de la fonction de juger en droit international pénal* (Uluslararası ceza hukukunda yargılama işlevinin bir alegorisi), Revue interdisciplinaire d'études juridique, 2013, ss. 171-190. https://www.cairn.info/revue-interdisciplinaire-d-etudes-juridiques-2013-2-page-171.htm

etmektedir. Bunu yapmak için Savcılık, ulusal ve uluslararası ağlara dayanır ve bir uluslararası işbirliği sisteminin parçası haline gelir. Olumlu tamamlayıcılık ulusal mekanizmaları destekleyerek, "ulusal mahkemelere dava yollarının verilmesini" olanak sağlar. Bu nedenle olumlu tamamlayıcılık ilkesi ulusal ceza adaleti sistemlerinin gelişimi açısından büyük öneme sahiptir, zira UCM'de önceliği ulusal mekanizmalara vererek olumlu tamamlayıcılık ilkesini destekler.[40] Bu doğrultuda devlet katılımı öncelikli ve aktif bir durumdur.

Ancak, ifade etmek gerekir ki olumlu tamamlayıcılık, devletin en ciddi suçları işleyenleri adaletten kaçmasına olanak sağlayacak bir yol olarak da görülmemelidir. Devletin Roma Statüsünde yer alan suçları ulusal normları içine dâhil ederek suçu işleyenleri yargılayıp cezalandırma yükümlülüğü altında olduğunun bilincinde olmalıdır. Dolayısıyla, tamamlayıcılık ilkesi doğrultusunda devlet, UCM'nin yargı yetkisi altında düzenlenmiş suçları hem esasa hem de usule ilişkin prosedürleri eksiksiz bir biçimde uygulamalıdır, aksi şekilde hareket etmesi Mahkeme'nin ilgili suç veya suçlar doğrultusunda harekete geçmesine sebebiyet verecektir.[41]

Tamamlayıcılık ilkesi savcının kovuşturma politikasını, başka bir ifade ile soruşturma başlatma konusundaki mentorüaçısından oldukça önemlidir zira tamamlayıcılık ilkesini incelenmeden soruşturmayı başlatamayacaktır. Bu kapsamda *ad hoc* mahkemelere kıyasla Roma Statüsü'nün tamamlayıcılık ilkesi konusunda getirdiği yenilikler büyük önem taşımaktadır. Bunlar, uluslararası toplumun uluslararası ceza hukukunu kademeli olarak geliştirme iradesinin bir parçasıdır. Siyasi açıdan da, Roma Statüsündeki yenilikler, Savcının keyfiliğe karşı eylemlerini sınırlamayı amaçlamaktadır.

---

[40]Spyridon Aktypis V. *l'adaptation du droit pénal français au statut de la cour pénale internationale :État des lieux* (Fransız ceza hukukunun uluslararası ceza mahkemesinin tüzüğüne uyarlanması: Oyunun Durumu), Temel haklar, n ° 7, Ocak 2008, Aralık 2009. ss. 1-3

[41]Selon la chambre d'appel de la TPIY, « dans le contexte du Tribunal, et de fait dans beaucoup de système pénaux, l'entité chargée des poursuites dispose de ressources financières et humaines limitées et il serait irréaliste d'attendre d'elle qu'elle poursuive tous les criminels susceptibles d'entrer dans le champ de sa compétence. Elle doit nécessairement décider des crimes et des criminels qu'elle entend poursuivre. Il est incontestable que le Procureur dispose d'un large pouvoir d'appréciation concernant l'initiative des poursuites et l'établissement des actes d'accusation (YUCM Temyiz Dairesi'ne göre, "Mahkeme bağlamında ve aslında birçok ceza sisteminde, kovuşturma makamının mali ve insan kaynakları sınırlıdır ve bunu yapmasını beklemek gerçekçi olmaz." Hangi suçları ve suçluları kovuşturmaya niyetli olduğuna mutlaka karar vermelidir. Savcının kovuşturmaların başlatılmasında ve iddianamelerin hazırlanmasında geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu tartışılmazdır.)

# 3. BÖLÜM: DEVLET BAŞKANI MUAFİYETİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ BAŞVURULARI VE DAVAYI ERTELEME YETKİSİ

## 3.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ

BM'in temel görevi uluslararası barış ve güvenliği korunmasıdır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere bu görev doğrultusunda geçici uluslararası ceza mahkemelerinin kurulmasını sağlamıştır. Bu minvalde diyebiliriz ki 1990'larda kurulan Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri BM'in organı olarak hareket etmişlerdir. Ancak bu durumun UCM için geçerli olduğunu söylemek pek mümkün değil, zira UCM bağımsız bir mahkemedir ve BM'nin organı niteliğinde değildir. Ancak bu demek değil ki, UCM ve BM tamamen birbirlerinden bağımsız kuruluşlardır. BM dünya uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hususunda UCM ile birlikte hareket etmek durumundadır. Bu nedenle bu iki kuruluş çok karmaşık ve hassas bir ilişkiyi paylaşmaktadır. BM, kurulduğu andan itibaren dünya güvenliğini ve barışını teşvik etmek ve arttırmak için çeşitli tedbirler almıştır. Bu nedenle Roma Statüsü, BM Güvenlik Konseyi'ne UCM'nin işleyişi konusunda bazı sınırlı yetkiler vermiştir. Ancak, bu tür yetkiler yalnızca BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartı Bölüm VII (uluslararası barış ve güvenliğin korunması) uyarınca hareket ettiği durumlarda geçerlidir. Bu nedenle sonraki bölümlerde UCM ile BM arasındaki bu hassas denge inceleme konusu yapılacaktır.

### 3.1.1. BMGK'inUCM Meşruiyetine Etkileri

Roma Statüsü'nün oluşturulması kapsamında yapılan müzakere sürecinde en çok tartışma konusu yapılan konulardan birinin BMGK-UCM ilişkisi olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Zira müzakere sırasında tartışılan BMGK'ya durumun mahkemeye sevki konusunda verilen yetki ve yine soruşturma yapılması konusunda verilen erteleme yetkisi birçok devlet tarafından kaygıyla karşılanmıştır. Ancak bu

eleştirilere rağmen m.13 ve m.16 kapsamında GK'ne bazı yetkiler verilmiştir. Roma Statüsünün 13. Maddesine göre, "*Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VII. bölümüne uygun olarak hareket eden BM Güvenlik Konseyi tarafından Mahkeme savcısına başvurulan bir veya birden fazla suçun işlenmiş göründüğü durum*"da Mahkeme yargılama yetkisini kullanabilecektir. Madde 16'da ise; GK'ne soruşturma ya da davayı erteleme yetkisi verilmiştir. Buna göre; "*Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VII. Bölümüne dayanarak aldığı karar dahilinde, Mahkeme'den talepte bulunmasının akabinde, 12 ay süreyle, bu tüzüğe dayanarak hiçbir soruşturma veya dava açılamaz veya açılan bir davaya devam edilemez; talep, aynı koşullar altında Konsey tarafından yenilenebilir*".

Bu düzenlemelere karşı çıkan devletlere göre, GK'ne bu yönde yetkiler verilmesi, UCM'yi, GK'ne tabi kılacak ve UCM'nin bağımsızlığı sorgulanır hale getirecektir.[42]UCM'nin meşruiyetini etkileyen en önemli faktör siyasi bir organ niteliğinde olan GK'nin müdahalesine açık hale gelmesidir. Mahkemeyi bağımsız addetmek için dış siyasi müdahalelerden bağımsız olmalıdır. Ancak tüm bu eleştirilere rağmen her iki düzenlemede yürürlüğe girmiştir ve aşağıda bahsedeceğimiz üzere uygulamaları devam etmektedir.

Aşağıda detaylandıracağımız üzere, GK müdahalesi UCM'nin siyasallaştığına dair yaygın bir algının bir sonucudur. BM yapısı gereği ortaya çıkan ve genellikle UCM'nin dışında kalan siyasi çıkarların, UCM'nin yargı faaliyetlerini önyargılı hale getirdiği iddiası hala oldukça etkilidir. Örneğin, BMGK'nın beş (ABD, Çin, Rusya, İngiltere ve Fransa- P5) daimi üyesinden üçünün (ABD, Çin ve Rusya)UCMüyesi olmadığı; ancak, Roma Statüsü'ne taraf olmayan ülkelerin topraklarında meydana gelen bir durumu UCM'ye havale etme yetkisine sahip olması en çok gündem olan konulardandır. Birçok devlet BMGKdaimi üyeleri olan ABD, Çin ve Rusya'nın (P3), Roma Statüsü taraf olmayan diğer devletleri, UCM'nin yargı yetkisine tabi tutabilmesine rağmen kendilerinin mahkemenin yargılama yetkisini dışında kalmalarını kabul edilemez bulmaktadırlar. Zira bu devletler BMGK yönlendirmelerinin UCM'yi, BMGK üyelerinin siyasi çıkarlarını desteklemek için

[42] Dan Zhu, *Who Politicizes the International Criminal Court?* (Uluslararası Ceza Mahkemesini Kim Siyasallaştırdı?), Journal, Brief Series No.28. Torkel Opsahl Academic E Publisher, 2014, s.1.

kullanabilecekleri bir araç haline getirip getirmediğini sorgulayarak dolaylı olarak mahkemenin meşruiyetini sorgulamaktadırlar.[43]

### 3.1.2. BM Güvenlik Konseyi'nin UCM'nin Soruşturma ve Kovuşturma Yetkisini Erteleme Yetkisi

BMGK bugüne kadar Roma Statüsü'nün kendisine verdiği yetkileri farklı vesilelerle kullanmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin bu yetkileri kullanması birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. BMGK erteleme yetkisini ilk kez 1422 ve 1487 sayılı Kararlarında kullanmıştır. Bu kararlar uyarınca, BMGK, BM barış güçlerine katılan ancak mahkemeye taraf olmayan devletler askeri personeline karşıUCM tarafından yürütülebilecek kovuşturmalar hususunda dokunulmazlık tanımıştır. Bu kararların detayına girmeden önce Roma Statüsü'nün 16. Maddesini incelemek yerinde olacaktır.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere Roma Statüsü'nün 16. Maddesi, BMGK'nesoruşturma ve davayı erteleme yetkisi vermektedir, bu yetkileri kullanarak BMGK, UCM tarafından yürütülen her türlü soruşturma veya kovuşturmayı askıya alabilme yetkisine haizdir. 16. Madde kapsamında iki noktaya dikkat çekmekte fayda var; GKertelemeyi yaptığında, BM Andlaşması, Bölüm VII uyarınca hareket etmesi gerekir. Diğer bir deyişle, BMGK erteleme yaparsa, BM Andlaşması VII. Bölümünde yer alan bir durumun (uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edilmesi) mevcut olması gerekir. Böyle bir durum varsa, BMGK'nınUCM soruşturmalarını veya kovuşturmalarını 12 ay süreyle erteleme yetkisinehaizdir. 16. madde, soruşturma altındaki kişilere dokunulmazlık veya af tanımamakta, yalnızca dünya barışı ve güvenliğine yönelik mevcut tehditleri ortadan kaldırmak amacıyla bir çözüm bulmaları için zaman tanımaktadır.

Bugüne kadar, BMGK erteleme yetkisini 1422 sayılı Kararında kullanmıştır. Bu karara göre, Roma Statüsüne taraf olmayan ancak barış harekâtına katılan bir devletin personeli veya yetkilisine karşı UCM'nin soruşturma veya kovuşturma yapmayacağı karara bağlanmıştır. Bu karar, BM barışı operasyonlarına atıfta

[43]Hemi Mistry ve Deborah Verduzco, *The UN Security Council and the International Criminal Court, (*BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi), Chatham House, Londra, 2012, s.3.

bulunularak alınmıştır.[44]Bu kararın birçok açından eleştirilebilir olduğunu ifade edebiliriz. Bu kararın oluşturulmasını ve meşrulaştırılmasının oldukça zor olduğunu söyleyebiliriz, zira dünyanın birçok yerinde devam eden barış operasyonlarında, askeri personelin Roma Statüsü kapsamına giren suçları işlediği dünya gündemini sıkça meşgul etmektedir. Bu nedenle barış güçlerinin UCM yargı yetkisi dışında tutulması birçok açıdan kabul edilemez bir durumdur.

1422 sayılı Kararın Temmuz 2002'de onaylanmasından önce, UCM'ye karşı olduğu bilinen ABD hükümeti, BM'ye ait barış güçlerine kalıcı bir görev verilmediği takdirde, Bosna'da BM kapsamındaki barışı koruma misyonlarının herhangi bir şekilde uzatılmasını veto edeceği konusunda uyarmıştır. UCM'nin yargı yetkisinden muafiyet sağlanmazsa, ABD Bosna'daki herhangi bir BM barışı koruma misyonunu veto edeceğini açıkça duyurmuştur.[45]Barışı koruma operasyonlarında oldukça etkin olan ABD'nin bu talebi nedeniyle ve ABD'nin Bosna'daki BM barışı koruma misyonlarını veto etmesini engellemek amacıyla, BMGK'nın 1422 sayılı Kararı kabul etmiştir. Böylece Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletlere mensup tüm BM barış gücü askerlerine 12 ay boyunca geçerli olacak dokunulmazlık verilmiştir, BMGK dokunulmazlık kararını yenileme hakkına da sahiptir. 2003 yılında BMGK, 1487 sayılı Kararı ile önceki kararını yenilemiştir.

BMGK VII. Bölüm doğrultusunda verdiği bu kararı meşrulaştıran gerekçesinde; BM personelinin UCM tarafından yargılanmasının dünya barışı için tehlike oluşturacağını iddia etmektedir. Ancak BMGK, BM personelinin yargılanmasının dünya güvenliği ve barışı için bir tehlike oluşturduğuna dair gerekçesini gerekçelendirmemiştir. Örneğin Trahan, suç işleyen BM personelinin yargılanmasında küresel güvenlik ve barışa yönelik bir tehdidin mevcut olmadığını ifade etmektedir.[46]BM barışı koruma misyonlarının eksikliği barış için gerçek bir tehdit olduğu iddiasına rağmen, askeri personele dokunulmazlık tanınması uluslararası ceza hukukunun varoluş misyonu ile de çelişmektedir. Birliklerin gelecekteki BM barışı koruma misyonlarına katılmaması dünya barışı ve güvenliği

[44] Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu, BM Güvenlik Konseyi Kararlarına İlişkin Belgelerin Derlenmesi 1422/1487, s.19

[45]Mistry ve Verduzco, 2012, s.4

[46]Jennifer Trahan, The Relationship Between the International Criminal Court and the U.N. Security Council: *Parameters and Best Practices*, (Uluslararası Ceza Mahkemesi ve BM Güvenlik Konseyi Arasındaki İlişki: Parametreler ve En İyi Uygulamalar,) New York University 2013 s.437

üzerinde olumsuz sonuçları olabileceğini iddia etmek, BMGK'nın ertelenmesini haklı çıkarmak için yeterli değildir.[47]

Ayrıca 1487 ve 1422 sayılı Kararların Roma Statüsü'nün 27. Maddesine uygun olup olmadığını incelemek gereklidir. 27. Maddeye göre; Roma Statüsü statüleri ne olursa olsun herkese eşit olarak uygulanacaktır. Başka bir deyişle, bu madde mahkemenin soruşturma ve kovuşturma yapmasına hiçbir resmi sıfatın engel olmayacağını ortaya koymaktadır. Hiçbir dokunulmazlığın UCM'nin yargı yetkisini kullanmasını engellemeyeceğini belirten 27. Maddeye rağmen, 1422 sayılı Karar, resmi kapasitelerine dayalı olarak belirli kategorilerdeki kişilere dokunulmazlık vermektedir. Böylece 1422 ve 1487 sayılı Kararlar, Roma Statüsü'nün 27. Maddesi ile çelişmektedir. Zira bu Kararlar, Roma Statüsüne taraf devlet olmayan devletlerin yerel mahkemeleri tarafından soruşturma ve kovuşturma yapmaması durumunda cezasızkalacaklardır.

UCM'ninBMGK'dan gelen erteleme taleplerini inceleme yetkisi yoktur, bu durum nedeniyle Mahkeme erteleme kararlarını hatalı dahi olsa geri çeviremeyecektir. Başka bir ifadeyle BMGK erteleme kararı verdiği sürece, UCM bu taleple bağlı olacaktır.[48] 1422 ve 1487 sayılı Kararların uygulanma şekli, güçlü devletlerin Mahkeme'nin yargı yetkisini kendi lehlerine nasıl etkileyebileceğini vurgulamak için sıklıkla gündeme getirilmiştir. Daha önce vurgulandığı gibi, 1422 sayılı kararın kabulü, ABD hükümetinin Bosna'daki barışı koruma operasyonlarını veto etme ve genel olarak gelecekteki barışı koruma misyonlarını boykot etme tehdidinde bulunmasından sonra gelmiştir. Bu kararlar Bosna'daki barışı koruma misyonlarının genişletilmesi konusunda ABD'nin desteğini alma arzusundan kaynaklanmaktadır. Bu kararın kabulünün, Roma Statüsü'nün uygulanmasında eşitsizlik yarattığı aşikardır.[49]

[47]Coalition for the International Criminal Court, *Compilation of Documents on UN Security Council Resolutions 1422/1487.* (Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu, 1422/1487 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararlarına İlişkin Belgelerin Derlenmesi.)
[48]Res Schuerch, The International Criminal Court at the Mercy of Powerful States; An Assessment of *the Neo-Colonialism Claim Made by African Stakeholders*, (Güçlü Devletlerin Merhametindeki Uluslararası Ceza Mahkemesi; Afrikalı Paydaşlar Tarafından Yapılan Yeni Sömürgecilik İddiasının Bir Değerlendirmesi,) T.M.C. Asser Press; 1st ed. 2017 basım s.255
[49]Mistry ve Verduzco, 2012, s.4

### 3.1.3. BMGK Tarafından UCM'ye Yapılan Sevkler

Roma Statüsü'nün 13. Maddesi, UCM'nin yargı yetkisinin harekete geçirilebileceği yolları öngörmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere bu yollardan biri mahkemeye taraf olmayan devlet bireyleri hakkında mahkemenin GK tarafından harekete geçirilebilme halidir. Bugüne kadar, BMGK, Sudan ve Libya olmak üzere iki davada bu yetkisini kullanmıştır, zira ne Libya ne de Sudan Mahkemeye taraf değildir. BMGK 1593 Sayılı Kararı olarak bilinen Sudan başvurusu[50]ve 1970 BMGK Kararı olarak bilinen Libya başvurusudur.[51]Sudan Roma Statüsü'ne taraf devlet değildir, ancak Darfur krizi doğrultusunda işlenen suçlar nedeniyle BMGK'nin 1593 sayılı kararı sonucunda 2005 yılında UCM'nin yargı yetkisi aktif hale getirilmiştir.Bu karar doğrultusunda, Cancavid milisleri ve Sudanlı yetkililer tarafından işlenmiş olabileceği iddia edilen soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar soruşturma konusu haline gelmiştir.[52]

Sudan'daki suçları soruşturmakla görevlendirilen Komisyonun raporuna göre, Darfur'da 1,65 milyonu aşkın kişi yerinden edilmiştir. Komisyonun raporunda ayrıca Darfur'daki köylerde büyük çaplı yıkımlar olduğu da belirtilmiştir. Sudan'daki soruşturmalar, suçlardan sorumlu olduğu iddia edilen birkaç şüpheliyi tespit etmiştir. Şüpheliler arasında Milis liderleri, Sudan Hükümeti yetkilileri ve Direniş Cephesi liderleri yer almaktadır. 2009 yılında Ön Yargılama Dairesi, Sudan Devlet Başkanı El Beşir için tutuklama emri çıkarmış ve kendisini soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçu işlemek ile suçlamıştır.[53] Sudan hükümeti birçok kez UCM'nin yargı yetkisini ve GK'nin durumu havale kararını reddetmiştir. Eski Sudan Adalet Bakanı Mohamed Mardi,*"UCM'nin herhangi bir Sudanlıyı yargılama yetkisi yoktur"* demiştir. Ayrıca, *Sudan hükümeti, hiçbir Sudanlının ulusal adalet çerçevesi dışında yargılanıp cezalandırılmasına izin vermeyecektir*[54] ifadelerini dünya kamuoyuna

[50] Arş. Gör. Figen TABANLI. *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Karar 1593, Birleşmiş Milletler,* New York, 2005. s. 93

[51] Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Karar 1970, Birleşmiş Milletler, New York, 2011 https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/birlesmis_milletler_guvenlik_konseyinde_alinan_karar_sonrasinda_libyaya_karsi_bir_operasyon_baslatti.pdf

[52] Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu, Sudan,http://www.coalitionfortheicc.org/country/sudan 12 Ağustos 2020

[53] Uluslararası Ceza Mahkemesi, Darfur'daki Durum, Sudan, Tutuklama Emri Omar Hassan Ahmad El Bashir, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey, 2009,

[54]Uluslararası Ceza Mahkemesi, Darfur, Sudan'daki Durum,

duyurmuştur. ABD farklı vesilelerle Sudan'daki UCM davalarına karşı olmuştur. 2008'de, Afrika Birliği'nin (AB) Barış ve Güvenlik Konseyi toplantısında, Birlik UCM'nin Sudan'daki soruşturmalarının Sudan'da devam eden barış müzakerelerini baltalama ve daha fazla çatışmaya neden olma potansiyeline sahip olduğunu savunmuştur. Adaletin teşvik edilmesinin barışın teşvik edilmesini tehlikeye atacak şekilde yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle AB, BM Güvenlik Konseyi'nden Roma Statüsü' nün 16. maddesine başvurmasını ve UCM'nin Sudan'da başlattığı soruşturmaların ertelenmesini talep etmiştir.[55]

Ancak Mahkeme, AfB'nin Sudan'daki soruşturmaların ertelenmesi talebi reddetmiştir. AfB Meclisi 13. Oturumunda, BMGK ve UCM'nin Sudan'daki soruşturmaları ertelememe kararından duyduğu hayal kırıklığını dünya kamuoyu ile paylaşmıştır. *"Afrika Birliği'nin talebinin hiçbir zaman yerine getirilmediği gerçeğini göz önünde bulundurarak,* AfB *Üye Devletleri, UCM'nin Roma Statüsü' nün dokunulmazlıklarla ilgili 98. maddesi hükümleri uyarınca tutuklama için işbirliği yapmamaya karar verdi ve Sudan devlet başkanı Ömer El Beşir' in teslim UCM'ye teslim edilmemesi yönünde karar aldı".*[56]AfB, Afrika ülkelerine Beşir'in tutuklama emriyle ilgili olarak UCM ile işbirliği yapılamaması yönünde direktif vermiştir. Bu işbirliği yapmama politikası nedeniyle Beşir, Roma Statüsü'ne taraf devletler de dahil olmak üzere diğer devletlereherhangi bir adli işleme maruz kalmadan (gözaltı-tutuklama) seyahat etmiştir. Seyahatleri bunlarla sınırlı olmamak üzere; 2010, 2011, 2013 ve 2014 yıllarında Çad, 2010 yılında Kenya, 2011 yılında Malavi, 2011, 2016 ve 2018 yıllarında Cibuti, 2014 yılında DRC, 2015 yılında Güney Afrika, 2013 yılında Nijerya ve 2016 yılında Uganda'ya ziyaretler gerçekleştirmiştir.[57] Yönetimine son verilen El-Beşir'in hakkındaki tutuklama kararı devam etmesine rağmen hala mahkemeye teslim edilmemiştir.

---

[55]African Union, Peace and Security Council, 142nd Meeting, African Union, Addis Ababa, (Afrika Birliği, Barış ve Güvenlik Konseyi, 142. Toplantı, Afrika Birliği, AddisAbaba,) 2008, ss.1-2

[56]African Union, *Assembly of the African Union, Thirteenth Ordinary Session*, African Union, Addis Ababa,(Afrika Birliği, Afrika Birliği Meclisi, On Üçüncü Olağan Oturumu, Afrika Birliği, AddisAbaba,)2009, s.2

[57] Eki Omorogbe, *The Crisis of International Criminal Law in Africa: A Regional Regime in Response?* Neth Int Law Rev 66, p.287-311, (Uluslararası Ceza Hukukunun Afrika'daki Krizi: Yanıt Veren Bölgesel Bir Rejim mi? *NethInt. LawRev.* 66, ss.287-311,) 2019, https://doi.org/10.1007/s40802-019-00143-5

Güvenlik Konseyi tarafından UCM'ye başvuru yapılan ve taraf olmayan diğer devlet Libya'dır. 2011 yılında Libya'da Kaddafi yönetimine karşı protestolar başlamış ve ciddi boyutlara ulaşmıştır. Libya hükümeti protestoları zorla bastırmaya çalışmış ve bunu yaparken çok sayıda sivil ölümüne sebebiyet vermiştir. Libya' da devam eden çatışmalar BMGK tarafından uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak algılanmış ve Konsey 1970 sayılı kararıyla Libya'daki durumu UCM' ye havale etmiştir. UCM'nin Libya'da yürüttüğü soruşturmanın ardından, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan sorumlu oldukları iddia edilen beş zanlı hakkında üç dava açılmıştır.[58] Haziran 2011' de UCM Ön Yargılama Dairesi, Kaddafi de dâhil olmak üzere bazı Libyalı yetkililer için tutuklama emri çıkarmış, ancak Kaddafi'nin ölümü nedeniyle tutuklama emri yerine getirilememiştir. AfB, Kaddafi davasında da Beşir davasında aldığı tavrı sürdürmüştür. Birlik Meclisinin 17. Olağan Oturumu sırasında, AfB, Kaddafi de dâhil olmak üzere Libyalı yetkililer için çıkarılan tutuklama emirlerinin Libya'daki barış müzakerelerini ve Libya' da meydana gelen çatışmaya siyasi bir çözüm sağlama görevini karmaşıklaştırdığını savunmuştur.[59]Bunun sonucunda AfB, tüm üyelerinin Kaddafi için tutuklama emrinin uygulanması konusunda işbirliği yapmayacağı yönünde karar vermiştir.

BMGK'nın davaları UCM' ye sevk etmek için yetkilerini kullanması durumunda, belirli koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. En önemli koşul, dünya barışı ve güvenliğine tehdit oluşturan bir olayın varlığıdır. Böylece BMGK'nın harekete geçmesine VII. Bölüm kapsamında olanak sağlanacaktır. Sudan ve Libya durumlarında bu koşulun gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Gerçekten masum siviller öldürülmüş, binlercesi yerinden edilmiş ve uluslararası suçlar işlenmiştir. Libya ve Sudan'daki durumlar uluslararası barış ve güvenlik için tehlike oluşturmuş, bunun sonucunda BMGK VII. Bölümü doğrultusunda harekete geçmiştir.

UCM' ye verilen iki sevk kararı (1593 ve 1970 Kararları), BM Güvenlik Konseyi'nin Roma Statüsü kapsamındaki yetkilerin aktif kullanımları açısından oldukça önemli kararlardır. Bu nedenle kararlarda yer alan bazı hususlara dikkat çekmek yerinde olacaktır. İlk olarak, hem 1593 sayılı kararın hem de 1970 sayılı kararın 6. bölümü,

[58] Uluslararası Ceza Mahkemesi, Libya; Libya'daki Durum, Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/libya
[59]Afrika Birliği, Birlik Meclisi, 17. Olağan Oturumu, Afrika Birliği, Addis Ababa, 2011, s.1

UCM'nin belirli vatandaşlar üzerindeki yargı yetkisini hariç tutmaktadır. Her iki BMGK kararında da Roma Statüsü' nün 16. maddesine atıfta bulunulmuştur. Dolayısıyla yukarıdaki kararları BMGK'nın aynı anda hem erteleme hem de sevk yetkisini kullandığı söylenebilir. Kararları, BMGK'nın hem Libya'daki hem de Sudan'daki durumları UCM' ye havale etmesini, yargının kapsamını hem coğrafi hem de personel açısından sınırlandırması şeklinde okumak mümkündür. Bu tür bir eylem, önceki 1422 ve 1487 sayılı kararlarında uygulanan belirli kişilerin muaf tutulmasına benzemektedir. Ancak, 1593 ve 1970 sayılı kararlarda uygulanan bazı personellerin görevden alınmasının, Roma Statüsü'nün 16. maddesinde öngörülen şartları karşılamadığına dikkat edilmelidir. 16. maddede öngörülen bir koşul, ertelemenin 12 ay ile sınırlandırılabilir olmasıdır. Ancak 1593 ve 1970 sayılı kararlarının her ikisinin de süre şartı içermemesi, bazı personellerin görevden alınmasının kalıcı olmasını sağlamakta ayrıca bunu gösteren hiçbir kanıt bulunmamaktadır.1422 ve 1487 sayılı kararlar, Roma Statüsü' nün 16. maddesi uyarınca açıkça düzenlenmiştir. 1487 sayılı kararla yenilenen 12 aylık bir zaman sınırlamasından oluşmaktadır. Bu nedenle Libya ve Sudan sevklerinde belirli personele tanınan dokunulmazlığın Roma Statüsü' nün 16. maddesi ile ilgisi bulunmamaktadır.[60]

13. maddenin lafzı birçok açısından önem arz etmektedir. Madde metni doğrudan bir kişiyi sorumlu tutarak mahkemeye sevkini konu edinmiyor, zira madde metninde ‘durum’ ibaresi kullanılmıştır. Bu kapsamda, GK tarafından mahkemeye sevki yapılan herhangi bir ‘birey’ değil, doğrudan bir ‘durum’ olmaktadır. Bu nedenle GK işlenen suçlardan birini sorumlu tutmakla yükümlü değildir, yalnızca uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ‘durumu’ mahkemeye sevk etmesi yeterlidir. Görünen o ki, 13. madde, BMGK gibi devletlerin ve kurumların UCM'ye sadece belirli kişileri göndermesine yol açacak herhangi bir siyasi müdahaleden kaçınmak için kasıtlı olarak 'durumlar' kelimesini kullanmıştır.[61] Örneğin, Uganda hükümeti Uganda'da

[60]Res Schuerch, *The International Criminal Court at the Mercy of Powerful States;* An Assessment of *the Neo-Colonialism Claim Made by African Stakeholders, (*Güçlü Devletlerin Merhametindeki Uluslararası Ceza Mahkemesi; Afrikalı Paydaşlar Tarafından Yapılan Yeni Sömürgecilik İddiasının Bir Değerlendirmesi,) 2017, s.196

[61] Gabriel Lentner, The Role of the UN Security Council Visa-Vis the International Criminal Court *Resolution 1970 and Its Challenges to International Criminal Justice.*Journal, International and Comparative Law Review, Vol. 14.No. 2, (BM Güvenlik Konseyi'nin Rolü-Vis Uluslararası Ceza Mahkemesi Kararı 1970 ve Uluslararası Ceza Adaleti Karşısındaki Zorluklar. Dergi, Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk İncelemesi, 2014, Cilt. 14. Sayı 2, ) 2014, ss.7-23,

meydana gelen durumları Mahkemeye havale ederken, Uganda hükümeti sadece Lord'sResistanceArmy (LRA) tarafından işlenen suçlarla ilgili durumları havale etmeye çalışmıştır. Ancak Savcılık, tek taraflı bir sevk olarak gördükleri için bu sevki reddetmiştir. Bu nedenle, başvuruyu UCM'ye Uganda'daki tüm taraflarca işlenen tüm suçlara atıfta bulunan bir başvuru olarak yorumlamışlardır.[62] Bu sonuca, Roma Statüsü'nün 14(1) maddesi, devletlere çatışmanın yalnızca bir yönünü veya tarafını değil, bir durumu UCM'ye gönderme olasılığı bulunduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bu noktalar göz önüne alındığında, bir grup personelin 1593 ve 1970 sayılı kararlarında olduğu gibimahkemeye yapılan sevkin dışında tutulup tutulmayacağına dair yasal bir sorun da ortaya çıkmaktadır.

UCM'nin Ön Yargılama Dairesi, 'durum' ifadesinin, bir sevkin UCM'yi yalnızca ihtilafta, grubun bir tarafı tarafından işlendiği iddia edilen ihlalleri soruşturmakla sınırlamaması gerektiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak, Libya davasında, UCM Savcısı, UCM'nin tüm aktörler tarafından iddia edilen tüm suçları soruşturma görevinin hasıl olduğunu vurgulamış, ancak 1970 sayılı kararın 6. bölümüne atıfta bulunmamıştır.[63]Zira ‘durum’ sevki yapıldığı kabul edildiğinde, barış misyonu askerleri de bu kapsam içinde kalarak soruşturma konusu olabileceklerdir.Bu nedenle 1593 ve 1970 sayılı kararların 6. Bölümünde açıkça öngörülen belirli bireylerin ve vatandaşların UCM'nin yargı yetkisinden muaf tutulması, Roma Statüsü' nün 13 (b) maddesi ile çeliştiği görülecektir. Zira bazı kişileri UCM'nin yargı yetkisinin dışında tutmak, Roma Statüsü’nün 13. maddesini baltalamakla kalmaz, aynı zamanda Roma Statüsü’ nün 27. Maddesi ile de çelişir. 27. Madde hükmü gereği Roma Statüsü hükümleri, uyrukları veya resmi sıfatları ne olursa olsun tüm insanlara eşit olarak uygulanmalı, bunun bir sonucu olarak, benzer tüm durumlarda aynı şekilde davranılmalıdır. Adaletin eşit yönetimi, UCM'nin yaratılmasının arkasındaki güdülerden biridir.[64]

Uluslararası hukukun süjesi haline gelen gerçek kişilere, ceza yargılaması kapsamında farklı muamele yapılması Mahkeme'nin meşruiyetini ve güvenilirliğini sorgulanır hale getiren bir çifte standart olarak yorumlanmaktadır.[65] Uluslararası Barış Enstitüsü, UCM'nin hem Libya'daki hem de Sudan'daki yargı yetkisine ilişkin

[62]Jennifer Trahan, 2013 s.459
[63]Gabriel Lentner, 2014, s.9
[64]A.g.e. s.20
[65]Res Schuerch, 2017, s.171

sınırlamaların, BMGK'daki müzakerelerin bir sonucu olduğunu ifade ederek, GK sevklerinde daimi üyelerin mahkemeye taraf olmamasını eleştirmiştir.[66]

Özetle ifade etmek gerekirse, Roma Statüsü'nün 13(b) maddesi, BMGK' ya havale yetkisi vermektedir, ancak bu yetki BMGK' ya UCM'nin yargı yetkisine herhangi bir kısıtlama getirme hakkı vermemektedir. BMGK'nın havale yetkilerini kullanma biçimi, özellikle belirli kişilerin UCM'nin yargı yetkisinden muaf tutulması, Roma Statüsü'nün 13(b) ve 27. maddesi ile uyumlu değildir. Bunun nedenle GK'in Kararları ile barış misyonu askerlerini yargılama dışı bırakılması, Roma Statüsü'nün 13. maddesi uyarıncaGK'ne verilen yetkinin çok ötesinde olup, GK tarafından yetki aşımı yapıldığını gösterir niteliktedir.

## 3.2. ROMA STATÜSÜ VE DEVLET MUAFİYETİ

### 3.2.1. Roma Statüsü' nün 27. Maddesi ile 98. Maddesi Arasındaki İlişki

UCM andlaşmaya dayalı bir kuruluştur, başka bir ifade ile UCM'yi kuran Roma Statüsü bir uluslararası andlaşma niteliğindedir. Devletler müzakere sonucu oluşan Roma Statüsü ile UCM'yi kurulmuş ve mahkemeye yargı yetkisi altındaki suçları işleyen kişileri soruşturma ve kovuşturma yetkisi verilmiştir.[67] Roma Statü'sünü onaylayan devletler, Roma Statüsü'nün tüm hükümleri ile bağlı olduklarını da kabul etmişlerdir. Bu hükümler arasında, kişilerin resmi sıfatları ne olursa olsun sorumlu tutulacaklarını ve işledikleri suçlardan dolayı hesap sorulacağını genel olarak ifade eden Roma Statüsü' nün 27. maddesi yer almaktadır. Ayrıca, ulusal veya uluslararası hukukun bu kişilere sağladığı dokunulmazlıklar, mahkemenin bu kişiler hakkında yargı yetkisini uygulamasını engellemeye muktedir değildir.[68]

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, uluslararası örf ve adet hukukunun bazı devlet görevlilerine dokunulmazlık tanımaktadır. Ancak 27. Madde doğrultusunda Roma

[66]International Peace Institute, *The Relationship Between the ICC and the Security Council: Challenges and Opportunities,* International Peace Institute, (Uluslararası Barış Enstitüsü, ICC ve Güvenlik Konseyi Arasındaki İlişki: Zorluklar ve Fırsatlar, Uluslararası Barış Enstitüsü,) New York, 2013, s.3

[67] Abuzer Dđşkaya. *Uluslararası Ceza Mahkemesi,* Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü 2013. s.1

[68]A.g.e, s.19

Statüsü'nüonaylayan her devlet her türlü dokunulmazlıktan feragat etmeyi kabul etmiştir. Bu tür dokunulmazlıklar, uluslararası veya ulusal hukuk tarafından belirli kişilere resmi görevleri nedeniyle verilmiştir, ancak bu düzenlemelerin 27. Madde ile örtüştüğünü söylemek mümkün değildir. Zira uluslararası suçu işleyen devlet başkanı dahi olsa, uluslararası hukukun kendisine tanıdığı bazı dokunulmazlıklar UCM'yi bağlamayacaktır.

Ancak Roma Statüsünün 98. Maddesi 27. Maddede yer verilen net düzenlemeden oldukça uzak olup birçok açıdan 27. Madde ile de çelişmektedir. Roma Statüsü'nün 98. maddesi diplomatik dokunulmazlıklar konusunu da ele almaktadır. *"1. Mahkeme, teslim etme veya yardım etme talepleriyle ilgili işlemleri; talepte bulunulan devletin, üçüncü bir devlete ait bir mal veya üçüncü bir devlet vatandaşının diplomatik dokunulmazlığı konusunda, uluslararası hukuk uyarınca mevcut yükümlülüklerine aykırı hareket etmesini gerektiriyorsa ve Mahkeme, üçüncü devletten dokunulmazlığın kaldırılması konusunda işbirliği elde edememiş ise, devam ettirmez. 2. Mahkeme, teslim etme talebiyle ilgili işlemleri; talepte bulunulan devletin, Mahkeme'ye şahsı göndermesi gereken devletin rızasının arandığı bir konuda, uluslararası yükümlülüklerine aykırı davranmasını gerektiriyorsa ve Mahkeme, gönderen devletin şahsı teslim etmeyi kabul etme konusunda işbirliğini elde etmemiş ise, devam ettirmez".*[69]

Özetle 98. Madde teslimi istenen ve diplomatik dokunulmazlığı olan kişi ile ilgili olarak teslim edecek olan devletin işbirliğini aramaktadır, ancak devlet teslim nedeniyle uluslararası hukuka aykırı bir davranış sergilemek zorunda kalacaksa ve işbirliği yapmazsa mahkeme işlemlerine devam edemez demektedir. Bu kapsamda 98. Maddenin daha detaylı analiz edilmesi gerekmektedir.

98. maddenin gerekçelendirilmesinde devletlerarası ilişkilere uygulanacağı ifade edilmiştir. Zira bu kapsamda her iki devletin de Roma Statüsüne taraf olduğu varsayılmıştır. Çünkü Beşir davasında taraf olmayan devletlerden de tutuklama kararı yerine getirilmesi beklenmiştir. Burada ki sorun, taraf olmayan devletin GK tarafından sevk edilen Darfur krizi durumda mahkeme ile işbirliği zorunluluğu olup olmadığı noktasındadır. Kanaatimizce her devlet, GK kararı ile bağlıdır, bu nedenle

[69]A.g.e, s.63

her ne kadar 98. Madde ayrık düzenleme getirmiş olsa bile BM Andlaşması Bölüm VII kapsamında verdiği sevk kararının tüm devletleri bağlayacağı yönündedir.

King, UCM'nin eski devlet başkanı Beşir hakkında tutuklama kararı çıkardığı durumda UCM'nin ilk olarak Sudan'ın Beşir'in dokunulmazlığından feragat etmesi yönünde ikna etmesi gerekir ki diğer devletler tutuklama kararını yerine getirebilsin demektedir.[70] Bu argümana göre, UCM Sudan devletinden dokunulmazlıktan feragat talebinde bulunmazsa, diğer devletlerden devlet başkanının teslim edilmesini veya tutuklanmasını talep edemeyecektir. Bunun nedeni, tutuklama kararı verilen devlet başkanı Beşir hakkında 98. Maddenin çelişkili düzenlemeler içermesidir. Zira diğer devletler dokunulmazlıklar konusunda uluslararası hukuk yükümlülüğü ile bağlı olup ona göre hareket etme yükümlülüğü altındadırlar.

Ancak ifade etmemiz gerekir ki, Roma Statüsü'nün 98. maddesinin bu şekilde yorumlanması tutarsızdır. UCM'nin kendine ait bir polis gücü yoktur, tutuklama emirlerinin ve teslim taleplerinin uygulanması bakımından mahkeme taraf devletlerin iş birliğine ihtiyaç duymaktadır.[71]98. Maddenin taraf olmayan devletleri bağlamayacağı ifade edilse de, GK kararı ile taraf olmayan devletlerin de bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Roma Statüsü'ne göre taraf devletler, yetkilileri hakkında kovuşturma yapmak istemezlerse, devlet görevlilerinin dokunulmazlıklarından feragat etmeleri veya onları UCM'ye teslim etmeleri son derece zordur.

Ayrıca, 98. maddenin Roma Statüsü kapsamında devletlerarası dokunulmazlıkları koruduğunu savunmak, Roma Statüsü 27. Maddesi ile büyük ölçüde çelişecektir. Böyle bir yorum, UCM'nin "cezasızlığa son vermek" olan amacı ile çelişecektir.[72] Roma Statüsü' ne taraf devletler, UCM'nin devlet görevlilerini yönelik soruşturmalarında dokunulmazlık sahibi olduklarını iddiasında olursalar bu amaç zayıflayacaktır. Ayrıca, devletlerin bir taraftan dokunulmazlıkların başvurulamayacağı bir mahkeme olan UCM'nin kurulmasına rıza göstermesi ve diğer

[70] Hugh King, *Immunities and Bilateral Immunity Agreements: Issues Arising from Articles 27 and 98 of The Rome Statute*, (Dokunulmazlıklar ve İkili Dokunulmazlık Anlaşmaları: Roma Statüsü'nün 27 ve 98. Maddelerinden Kaynaklanan Hususlar,) 2006. s.284
[71] Abuzer Dđşkaya, 2013; s.55
[72] King, 2006; s.286

taraftan aynı devletlerin 98. madde uyarınca dokunulmazlıkların korunduğunu iddia etmesi mantıksız olacaktır.[73]

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, UCM, andlaşmaya dayalı bir kuruluştur, onay verilmesi halindedevletler, uluslararası hukukun kendilerine tanıdığı herhangi bir usuli dokunulmazlıktan feragat etmeyi de kabul etmiş olurlar.[74]Onay ile işleyen uluslararası hukuk nedeniyle devletler ancak onay verdikleri andlaşma hükümleri ile bağlı olurlar. Bu cihetle devletler taraf oldukları takdirde andlaşmanın yarattığı yükümlülüklere uymakla da yükümlü hale gelirler. Bu tür yükümlülükler, özellikle bu devletlerin rızası yoksa söz konusu anlaşmaya taraf olmayan bireyler veya devletler üzerinde uygulanamamaktadır.

Bu görüş, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi' nin (1968) 34. maddesiyle desteklenmekte olup, *"Bir antlaşmanın, rızası olmadan üçüncü bir Devlet için yükümlülük veya hak yaratmaz"*şeklinde düzenleme konusu olmuştur.[75] Bu nedenle, yasal olarak UCM'nin yargı yetkisi yalnızca Roma Statüsü'ne taraf devletler için geçerli olacaktır. Lafzı gereği 27. maddede yer alan dokunulmazlıktan feragat, Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletlere uygulanamaz, dokunulmazlık haklarından feragat etmedikleri için dokunulmazlıklarını korumaya devam ederler. Ancak ifade ettiğimiz üzere GK kararı nedeniyle taraf olmayan devletler de, BM Andlaşması doğrultusunda mahkeme ile işbirliği yükümlülüğü altında olacaklardır.

[73]Kai Ambos ve Ottilia Maunganidze.Power and Prosecution; Challenges and Opportunities for *International Criminal Justice in Sub-Saharan Africa*. Konrad Adenauer Stiftung, (Yetki ve Kovuşturma; Sahra Altı Afrika'da Uluslararası Ceza Adaleti için Zorluklar ve Fırsatlar. Konrad AdenauerStiftung), Berlin, 2012, s.95

[74] Fred Nkusi, Immunity of State Officials before the International Criminal Court: The Indictment of *President Al-Bashir*, Arizona Journal of International and Comparative Law, (Uluslararası Ceza Mahkemesi önünde Devlet Memurlarının Dokunulmazlığı: Başkan El Beşir'in İddianamesi, Arizona Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk Dergisi, ) 2013, Cilt. 1, 1 numara

[75] Birleşmiş Milletler, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 1969, Erişim tarihi: 13 Mart 2020 https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

### 3.2.2. Sudan ve Libya Örneği

2005 yılında BMGK Sudan'da yaşananları UCM'ye havale etmiştir. UCM Ön Yargılama Dairesi, Sudan Devlet Başkanı Ömer el Beşir için tutuklama emri çıkarmıştır. Ömer el Beşir savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçu işlemekle suçlanmıştır. 2011 yılında BMGK, Libya'da yaşananları da UCM'ye havale etmiştir. Devlet Başkanı Muammer Kaddafi de dâhil olmak üzere Libya'nın pek çok devlet yetkilisi için tutuklama emri çıkarılmıştır. Libya da Sudan da Roma Statüsü'ne taraf devletler değildir, bu nedenle Mahkeme ile işbirliği yükümlülüklerinin kapsamı ve devlet başkanlarının dokunulmazlıkları konusu tartışma konusu olmuştur.

UCM Ön Yargılama Dairesi I, *"El Beşir davasındaki bulgularıyla tutarlı olarak, bir kişinin resmî pozisyonunun yargılamaya engel olmadığı' iddiasında bulunmuştur.*[76]Ön Yargılama Dairesi dışında, Knuchel[77], dokunulmazlığın uluslararası suçlar veya *juscogens* normları ihlal eden eylemler işleyen yetkililere uygulanamayacağını ifade etmektedir. Yine birçok akademisyene göre bağışıklığın bir devletin resmî eylemlerini kapsadığını, dolayısıyla insancıl yasaları ihlal edenlerin veya ihlal eden eylemlerin asla egemen veya resmî eylemler olarak kabul edilemeyeceğini savunmuşlardır.[78] Bu görüşler, Siderman Blake ve Arjantin[79] gibi bazı yargı kararları ile uluslararası hukukta bağışıklığın yalnızca devlet işlevlerinin yerine getirilmesinde gerçekleştirilen eylemlere verilmesinin tartışıldığı Pinochet davasında[80] olduğu gibi bazı yargı kararlarında paylaşılmış ve uygulanmıştır; ancak, bu uygulama "devletin işlevleri", hükûmetlerin işlevlerinin bir parçası olarak uluslararası kabul görmüş eylemlerle sınırlanmıştır. Hâl böyle olunca işkence,

[76] Laurence Chazournes, Jorge Vinuales, J. ve Marcelo Kohen Diplomatic and Judicial Means of *Dispute Settlement,* (Diplomatik ve Adli Uyuşmazlıkların Çözümü), Martinus Nijhoff yayıncıları, Boston, 2013, s.31

[77]Sevrine Knuchel, *State Immunity and the Promise of Jus Cogens*. Northwestern Journal of International Human Rights, Vol 9, No. 2, (Devlet Bağışıklığı ve JusCogens'in Vaadi. Northwestern Uluslararası İnsan Hakları Dergisi, Cilt 9, Sayı 2), 2011 s.153

[78]A.g.e, s.153

[79]United States Court of Appeals, *Susana Siderman v. Argentina,* (Amerika Birleşik Devletleri Temyiz Mahkemesi, Susana Siderman / Arjantin, )1992 Erişim tarihi: 12 Mart 2020 https://ihl-databases.icrc.org/ihl-nat/0/752434334A8A7D0EC1256D180031C242

[80] Andrea Bianchi, *Immunity versus Human Rights: The Pinochet Case*. European Journal of International Law. (İnsan Haklarına Karşı Bağışıklık: Pinochet Davası. Avrupa Uluslararası Hukuk)Dergisi. 1999, Cilt. 10. Sayı 2, ss. 237-277

insanlığa karşı suçlar ve soykırım gibi uluslararası hukukta mahkûmiyet alan suçlar asla bir devletin işlevi olarak değerlendirilememektedir.

Bu tür yargılamaların geçerliliğini incelemek için "resmî eylemler" teriminin ne anlama geldiğinin açıklanması hayati önem taşımaktadır. UHK'nin Devlet Sorumluluğu Belgesi'nin 4. maddesi *"Herhangi bir devlet organının davranışı, organın yasama, yürütme, yargı veya başka herhangi bir işlevi yerine getirip getirmediğine bakılmaksızın, devletin örgütlenmesi ve merkezî hükûmetin bir organı veya devletin bölgesel bir birimi olarak niteliği ne olursa olsun, uluslararası hukuka göre o devletin bir eylemi olarak kabul edilecektir."*[81]

Komisyon, 4. maddenin anlamını açıklamaya çalışırken devlet görevlilerinin sahip olabileceği kişisel saiklerin konuyla hiçbir ilgisi olmadığını, asıl önemli hususun "görevlinin resmî sıfatla mı yoksa kişisel saiklerle mi hareket ettiği" olduğunu öne sürmüştür. Eylemlerin "resmî eylem" olarak nitelenebilmesi için belirli koşulların yerine getirilmesi gerekir. İlk olarak, eylemin devlet politikalarına uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekir. İkinci olarak, eylem devlet aygıtının kullanımı ile yürütülmelidir. Bu itibarla devletin bir ajanı olarak eylemde bulunan memurların devlet politikalarına uygun olarak yaptıkları eylemler resmî eylem olarak kabul edilir. Bunun bir sonucu olarak bu özelliği taşıyan yetkililer devlet dokunulmazlığı hakkına sahiptir.[82] Devlet görevlilerinin *juscogens* ihlaline sebep olan eylemlerinde, devlet bağışıklığına hak kazanamayacakları konusu sıklıkla tartışılmaktadır. Bunun nedeni, hiyerarşi açısından *juscogens* normlarının devlet bağışıklığı normlarından daha üst sıralarda yer almasıdır. Bu nedenle uluslararası hukuk kapsamında *juscogens* normları devlet bağışıklığı yasalarına üstün gelmiştir.[83]*Juscogens* normlarının *rationepersonae*bağışıklığını geçersiz kılması için devlet bağışıklıkları yasaları, yani *rationepersonae*ile*juscogens* yasaları arasında bir çelişki olduğunun

[81]United Nations, *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*, United Nations, (Birleşmiş Milletler, Uluslararası Haksız Fiiller İçin Devletlerin Sorumluluğu, Birleşmiş Milletler,)New York, 2005, s.2

[82]Philippa Webb, *International Judicial Integration and Fragmentation*, Oxford University Press, United Kingdom, (Uluslararası Yargı Entegrasyonu ve Parçalanma, Oxford UniversityPress, Birleşik Krallık), 2013, s.84

[83]Dapo Akande ve Sangeeta Shah, Immunities of State Officials, International Crimes, and *Foreign Domestic Courts.*The European Journal of International Law, (Devlet Memurlarının Dokunulmazlıkları, Uluslararası Suçlar ve Yabancı Yerel Mahkemeler. Avrupa Uluslararası Hukuk Dergisi,) 2011, Cilt. 21. Sayı 4, s.832

tespit edilmesi gerekir. Devlet bağışıklığı yasaları ancak *juscogens* yasalarıyla çeliştiğinde geçersiz kılınabilmektedir.

Ciddi suçların işlenmesini yasaklayan *juscogens* kuralları ile devletlere dokunulmazlık sağlayan kurallar uluslararası hukukun farklı dallarına aittir. *Ratione personae* bağışıklığı usul hukuku kapsamındayken ciddi suçların yasaklanması hususundaki *juscogens*normları maddi hukuk kapsamındadır. Bu farklılıktan dolayı *juscogens* normları devlet bağışıklığı yasalarını, diğer bir ifadeyle, *rationepersonae*bağışıklıklarını geçersiz kılmamaktadır.[84] Belirli uluslararası suçların işlenmesinin yasaklanması hakkındaki *juscogens* normlarının devlet dokunulmazlıklarıyla çeliştiğini öne sürebilmek için bazı koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu durumun birinci koşulunu, (a) üçüncü devletlerin uluslararası suç işleyen kişileri soruşturarak kovuşturmasının zorunlu olması hususu oluşturmaktadır. Suçlarda (b) (a) bölümünde vurgulanan yükümlülük mevcutsa böyle bir yükümlülüğün *juscogens*, yani maddi hukuk kuralı olması gerekmektedir.[85] Başka bir deyişle, *juscogens* normlarının ihlalinin usulüne özgü bir unsuru olmalıdır, ki bu, *juscogens* normlarını ihlal eden bireyleri kovuşturma ve cezalandırma yükümlülüğü ve olasılığı şeklinde ifade edilebilir. Bu durumun ikinci koşulu olarak ise bir *juscogens* normu olma statüsüne tekabül edecek usul unsuruna ihtiyaç duyulması gösterilmektedir. *Juscogens*normları ancak bu koşullar altında *rationepersonae*bağışıklığını geçersiz kılabilmektedir.

İnsan haklarını ihlal eden kişileri soruşturma ve kovuşturma yükümlülüğünü üçüncü devletlere veren bazı kurallar mevcuttur. Ancak bu kurallar *juscogens* normlarını ihlal etmenin sonuçları olarak görülebilirken *juscogens* düzeyine ulaşmamıştır. Dolayısıyla bu yükümlülükler, kişisel bağışıklığın önüne geçememektedir.[86] Yukarıda vurgulanan görüşler yargı kararlarının çoğunluğunda aynı doğrultudadır. Örneğin Ferrini-Federal Almanya Cumhuriyeti davasında, UAD, *juscogens* normları ile devlet dokunulmazlıkları arasında bir çatışmanın olmadığını *"İki kural dizisinin farklı konuları ele aldığını belirlediler. Devlet bağışıklığının kuralları usule ilişkindir ve bir devletin mahkemelerinin başka bir devlet tarafından yargı yetkisini kullanıp*

[84]Philippa Webb ,2013 , *ss.396*-397
[85]Akande ve Shah, 2011. s. 834.
[86]age, s. 835

*kullanamayacağını belirlemekle sınırlıdır. Davaya konu olan davranışın hukuka uygun olup olmadığı ile ilgilenmezler."*[87]şeklindeki ifadeleriyle savunmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Birleşik Krallık-Al-Adsani davasında, uluslararası hukuka göre işkencenin yasak olduğu kabul edildiğinden işkenceyi yasaklayan kanunların emredici bir norm olarak kabul edilme düzeyine ulaştığını kabul etmiştir. Anılan kararda *"Mahkeme, önündeki uluslararası belgelerde, adli makamlarda veya diğer materyallerde, uluslararası hukuka göre, bir devletin, artık başka bir devletin mahkemelerinde hukuk davalarındaki bağışıklığa sahip olmadığı sonucuna varmak için sağlam bir temel görememektedir. İşkence yapıldığı iddia edilmektedir."* ifadelerine yer verilmiştir.[88]

Son olarak, UAD genel olarak *"Suç işlediklerinden şüphelenilen görevdeki dışişleri bakanlarının cezai yargıdan bağışıklığı ve dokunulmazlığı uyarınca uluslararası teamül hukuku kapsamındaki suçlar veya insanlığa karşı işlenen suçlar konusuna dair kurala göre herhangi bir istisna şeklinin var olmadığı."*[89]şeklinde ifade edilmektedir. UAD özellikle dışişleri bakanlarına atıfta bulunsa da yukarıdaki ifadelerden bu tür bir dokunulmazlığa sahip olan tüm diplomatlar ve devlet görevlileri için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda devlet başkanlarının işledikleri uluslararası suçlar hakkında devlet dokunulmazlıklarından, yani *rationepersonae*yararlandıklarını iddia etmek doğru değildir.

Sudan ve Libya örneğinde, Afrika ülkeleri ve Afrika Birliği de dâhil kuruluşların çoğu bu görüşleri paylaşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, anılan kuruluşlar, uluslararası örf ve âdet hukukunun, işledikleri suçlardan bağımsız olarak, devlet başkanlarına hâlâ dokunulmazlık tanındığına dair bir inancı sürdürmektedir. Ayrıca Afrika Birliği de Roma Statüsü'nün 98. maddesinin dokunulmazlıkların bu yönünü kabul ettiğini öne sürmüştür. Birlik oturumlarının 18. AfB Asamblesi esnasında Afrika Birliği, Madde 98(1), UCM'yi kuran Roma Statüsü'ne, Statünün, uluslararası hukukun ABD, BM Güvenlik Konseyi, Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletler ve Darfur'daki durumu UCM'ye havale ederek 98. madde de dâhil olmak üzere Roma Statüsü'nün

[87]Webb, 2013, s. 97.
[88]European Court of Human Rights, *Case of Al-Adsani v. The United Kingdom,* 2001, (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Al-Adsani / Birleşik Krallık Davası, 2001), Erişim tarihi:14 Mart 2020 https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-59885%22]}
[89]International Court of Justice, *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000, Congo v. Belgium.* I.C.J. Reports, (Uluslararası Adalet Divanı, Erişim tarihi: 11 Nisan 2000 Tarihli Tutuklama Emrine İlişkin Dava, Kongo/Belçika. I.C.J. Raporu), 2002

uygulanmasını amaçlamıştır. Bu kapsamda taraf olmayan devletlerde 98. Maddede düzenlenen istinadan faydalanabilecektir.

Bu itibarla UCM'nin Beşir ve Kaddafi için tutuklama talebi, talepte bulunulan devletlerin diğer devletlerin diplomatik dokunulmazlıklarına saygı gösterme konusunda uluslararası hukuk yükümlülüklerine uygun olmayan bir şekilde hareket etmelerini gerektirmektedir.[90] Beşir'in tutuklanmadan Afrika'daki birçok ülkeye gitmesinin nedeni de kısmen bu karara dayanmaktadır. Buna cevaben UCM, Roma Statüsü taraflarının Beşir'i tutuklamadıkları için UCM'nin tutuklama talebine uymadıklarını tespit etmiştir.[91] Bu nedenle UCM'nin Sudan'a ilişkin yargı yetkisini tesis etmesi engellenmiştir. Bu durum, Roma Statüsü'nün 87(a) maddesine- *Mahkemenin taraf devletlerden işbirliği talep etme yetkisi vardır. Talepler diplomatik kanallardan veya taraf devlet tarafından onaylama, kabul, tasdik veya taraf olma esnasında tayin edilecek diğer uygun kanallardan iletilir*'- aykırı bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır.[92]

UCM, devlet başkanlarının, Roma Statüsü'ne göre ne olursa olsun, Statü'nün 27. maddesi uyarınca devlet dokunulmazlığına sahip olmadıklarını, bunun vahşet suçları işlemekle suçlandıklarında da geçerli olduğunu savunmaktadır. Mahkeme ayrıca uluslararası bir mahkemenin kendilerini soruşturma ve kovuşturmaya çalıştığı durumlarda devlet başkanlarının devlet dokunulmazlıklarına güvenemeyeceğini belirtmektedir.[93] Ancak UCM tarafından öne sürülen gerekçelerin yeterli olmadığı çokça tartışılmıştır, zira Roma Statüsü Antlaşması, Antlaşmaya taraf olmayan devletler için antlaşma yükümlülükleri tesis edememektedir.[94]

---

[90]Ramona Pedretti, *Immunity of Heads of State and State Officials for International Crimes*. (Devlet Başkanlarının ve Uluslararası Suçlardan Sorumlu Devlet Yetkililerinin Dokunulmazlığı.) Brill Nijhoff, Boston, 2015, s. 225.

[91]Beitel Merwe, *Non-Compliance with a twist; Some thoughts on the ICC's decision on South Africa's failure to arrest and surrender President Al-Bashir, 2017,* (Bir bükülme ile Uyumsuzluk; ICC'nin Güney Afrika'nın Başkan El Beşir'i tutuklayıp teslim etmemesine ilişkin kararına ilişkin bazı düşünceler, 2017,) Erişim tarihi: 11 Aralık 2019 https://www.icjafrica.com/single-post/2017/07/14/Non-compliance-with-a-twist-ICCs-üzerinde-bazı-düşünceler-Karar-onGüneyAfrikat utuklama-başarısızlığı-ve-teslim olma-Başkan-Al-Bashi

[92] Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, s. 55.

[93]Omorogbe, *The Crisis of International Criminal Law in Africa: A Regional Regime in Response*? (Afrika'da Uluslararası Ceza Hukukunun Krizi: Yanıt Veren Bölgesel Bir Rejim mi?) 2019, s.289

[94]Nkusi, *Immunity of State Officials before the International Criminal Court: The Indictment of President Al-Bashir*, (Uluslararası Ceza Mahkemesi Önünde Devlet Görevlilerinin Dokunulmazlığı: Başkan El Beşir'in İddianamesi), 2013, s. 5.

Bu itibarla 27. madde, Beşir'in uluslararası hukuk uyarınca sahip olduğu dokunulmazlıklardan, yani *rationepersonae*'dan feragat edememektedir. Daha önce de incelendiği gibi, devlet başkanları, vahşet suçları işlemekle suçlandıkları durumlarda bile *ratione personae*bağışıklığından yararlanmaya devam etmektedir.[95] Son olarak, uluslararası bir mahkeme onları yargılamaya çalıştığında devlet başkanlarının dokunulmazlık bağışıklığına güvenemeyeceği argümanının tamamen doğru olduğu iddia edilememektedir. Uluslararası mahkemeler, devlet bağışıklığına sahip yetkilileri soruşturma ve yargılama yetkinliğine haiz değildir. Bu durum, bazı yetkilileri soruşturma ve kovuşturma yetkinliğinin, mahkemenin türüne bağlı olduğunu göstermektedir. BMGK tarafından oluşturulan uluslararası mahkemeler, özellikle BMGK VII. Bölüm uyarınca hareket ettiği durumlarda BM'nin tüm üyelerini yasal olarak bağlamaktadır. Ancak bu tür uluslararası mahkemeler, devlet başkanlarını yargılama yetkisine sahip olabilmektedir.[96]UCM'ye gelince, BMGK'nin bir kuruluşu olmadığından yargı yetkisi genellikle Roma Statüsü'ne taraf devletlerle sınırlı kalmaktadır.

Bu araştırma, UCM tarafından başlatılan soruşturma ve kovuşturmalarda Beşir ve Kaddafi'nin dokunulmazlık eksikliğini haklı çıkarabilecek tek olası açıklamanın 1970 tarihli ve 1593 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı olduğunu savunmaktadır. BMGK, BM Andlaşmasının VII. Bölümü uyarınca hareket ederek Libya ve Sudan'da yaşananların incelenmesini UCM'yehavale ettiğinde tüm BM üyelerini yasal olarak bağlayan yükümlülükler getirebilecek bir şekilde hareket edilmekteydi. BM Andlaşmasının(1945) 25. maddesi *"BM üyeleri, Güvenlik Konseyinin kararlarını işbu Şart'a uygun olarak kabul etmeyi ve uygulamayı kabul etmektedir."*[97]şeklindedir. Ayrıca 103. maddede *"BM üyelerinin işbu Şart kapsamındaki yükümlülükleri ile diğer herhangi bir uluslararası anlaşmadan doğan yükümlülükleri arasında bir çelişki olması hâlinde, bu Şart'tan doğan yükümlülükleri geçerli olacaktır"* denilmektedir.[98]Bu kapsamda diyebiliriz ki, her ne kadar taraf

[95]Sevrine Knuchel, *State Immunity and the Promise of Jus Cogens*, (Devlet Bağışıklığı ve Jus Cogens'in Vaadi), 2011, s. 156.
[96]Akande Dapo, *International Law Immunities and the International Criminal Court*. The American Journal of Intenational Law, (Uluslararası Hukuk Bağışıklıkları ve Uluslararası Ceza Mahkemesi. Amerikan Uluslararası Hukuk Dergisi,) 2004, Cilt. 98. No. 3. s. 417.
[97] Birleşmiş Milletler. Birleşmiş Milletler Şartı ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, s. 7.
[98]A.g.e., s. 1.9

olmayan devlet Roma Statüsü ile bağlı olmayacak olsa bile, GK kararı ile bağlıdır ve yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır.

BM Güvenlik Konseyinin 1593 sayılı Kararı *"Sudan hükûmeti ve Darfur'daki ihtilafın diğer tüm tarafları, bu karar uyarınca Mahkeme ve Savcı ile tam olarak iş birliği yapacak ve gerekli her türlü yardımı sağlayacaktır."* şeklinde düzenlenmiştir.[99] 1970 tarihli BMGK Kararı'nda da benzer bir dil kullanılmıştır. Her iki ülke de tam olarak iş birliği yapmak ve UCM'ye gerekli desteği sunmakla yükümlü tutulmuştur. BMGK'nin Mahkemeye yaptığı başvurular ve kararların içerdiği dil nedeniyle BMGK, doğabilecek her türlü soruşturmanın tüm Roma Statüsü hükümlerine uygun olarak yapılması gerektiğini kabul etmiştir.[100] BMGK yönlendirmeleri sadece UCM'nin Sudan ve Libya üzerindeki yargı yetkisini tetiklemekle kalmamış, bu durum ortaya çıkabilecek herhangi bir UCM davasının tüm Roma Statüsü hükümleri kullanılarak yürütüleceği anlamına da gelmektedir. Bu husus, Roma Statüsü'nün 1. maddesi ile uyumludur ve şu şekilde ifade edilmektedir: "Mahkemenin yargı yetkisi ve işleyişi bu Statü hükümlerine tabidir".[101] Bu nedenle Libya ve Sudan, Roma Statüsü'ne taraf devletlermiş gibi Mahkeme ile tam iş birliği yapmakla yükümlüdür.

Görülmektedir ki, Beşir ve Kaddafi'ye tanınan devlet dokunulmazlıklarının reddedilmesinin temel nedeni BM Güvenlik Konseyinin bu kararıdır. BMGK kararları, UCM'nin Libya ve Sudan'daki durumlar üzerinde yargı yetkisine sahip olmasını sağlamaktadır. Buna rağmen Mahkeme, 27. madde de dâhil olmak üzere Roma Statüsü'nde yer alan tüm hükümlerin uygulanmasına olanak tanıyarak Sudan ve Libya devlet yetkililerinin hakkı olabilecek devlet dokunulmazlığını da kaldırmaktadır.[102] Bunun bir sonucu olarak devlet dokunulmazlıkları, UCM'nin Sudan ve Libya'nın devlet yetkilileri üzerindeki yargı yetkisini tesis etmesini durduramamakta ve engelleyememektedir.

---

[99] Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Karar 1593, s. 1.

[100] International Criminal Court, *The Appeals Chamber, Situation in Darfur, Sudan in the Case of the Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, Judgement in the Jordan Referral,* International Criminal Court, The Hague, (Uluslararası Ceza Mahkemesi, Temyiz Dairesi, Darfur'daki Durum, Sudan, Savcı v. Omar Hassan Ahmad Al-Beşir, Ürdün Başvurusunda Karar, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey,) 2019, s. 6.

[101] Uluslararası Ceza Mahkemesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, s. 2.

[102] Pedretti, 2015, s. 259.

Son olarak, Roma Statüsü'nün 98. maddesi Sudan ve Libya'nın durumunda uygulanamaz hâle gelmektedir. Bu durumun sebebi, feragat edilecek bir dokunulmazlık olmadığı için dokunulmazlıklardan feragat edilmesine gerek olmaması olarak açıklanabilmektedir. Bunun bir sonucu olarak, Roma Statüsü'ne taraf olan tüm devletler Beşir'i tutuklamakla yükümlüdür. Bunu talebi yerine getirmek Roma Statüsü'ne taraf devletlerin uluslararası hukuk yükümlülüklerini ihlal etmesine de yol açmamaktadır.

# 4. BÖLÜM: AFRİKA VE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ

## 4.1. Afrika'nın UCM İle İlişkileri

Afrika ile UCM arasındaki ilişkiler, bir uluslararası mahkemenin karşılaşabileceği çeşitli siyasi engellerin tipik örneklerini karakterize ettiğinden bu bölümün konusu olması uygun görülmüştür. Aynı zamanda bu çalışma, bir araştırmacıya, bir yargı organı ile bir ülke, hatta bir kıta arasındaki ilişkilerin içeriğinin sabit olmadığını görme ve takdir etme fırsatı da sunmaktadır. Zira bu ilişkiler, siyasi bağlamlara, hatta hedeflere veya aktörlere göre değişebilmektedir.

Uluslararası ceza yargılarının yaratılmasında Afrika'nın rolünü hatırlatmak açısından belirtmek gerekir ki, kıtanın hem geçici (*ad hoc* Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri) hem de kalıcı uluslararası ceza yargıların desteklediği bilinmektedir. UCM ve *ad hoc*UCM'ler arasındaki hedefler pratikte aynı olduğundan Afrika'nın UCM'lerdeki rolünün bir analizi yapılarak UCM ile olan bağlantılarının da analiz edilmesi gerekmektedir.

Afrika devletlerinin UCM'lerle ilgili ikircikli konumunu Cottereau farklı bir dille ifade etmiştir: *" ...ve kurala boyun eğmek zorunda olduğunuzda devlet yalnızca kabul ettiği şeyle sınırlandırılmayı amaçlar, bazen çok az, kuralların belirsizliği veya müphemliği üzerinde oynayarak"*[103]. Bu durum, Afrika devletlerinin UCM karşısındaki tipik davranışı olarak karşımıza çıkmaktadır. İfade etmek gerekir ki bu durum bütün devletler açısından geçerlidir, zira devletler rasyonel birimler olarak çıkarlarını takip eder, çıkarları ile ters düşen kararı veren taraf olduğu bir uluslararası mahkeme olsa bile uymak konusunda direnç göstermeleri oldukça normaldir.

Afrika ile genel olarak uluslararası yargı makamları arasındaki ilişkilerin kısa bir incelemesi bize Mahkeme ile UCM arasındaki ilişkinin zannedilenin tam aksi yönünde olduğunu göstermektedir. Gerçekten de uluslararası hukuk kurumları ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişki genellikle başarısız olarak nitelendirilmiş olsa da

[103]Cottereau Gilles, *" Living and Thinking the Law of International Relations",* Guy Ladreit de Lachariere' e sunulan karışımlarda, Paris, Masson, 1989, s. 59.

Afrika devletleri, nihayetinde onların kararlarını benimsemeyi başarmıştır. Ancak uluslararası ceza yargılamalarında bunun tam tersi gözlemlenmiştir. "Güçlü ile zayıf arasında koruyucu mekanizma kanundur, ezen ise kuvvettir"[104] atasözü de aktarılan durumu ifade etmektedir. Bu durumda ekonomik ve askerî açıdan en zayıf kıta olan Afrika'nın,özellikle son zamanlarda uluslararası ceza mahkemesinin adaletini en çok reddeden kıta olması oldukça şaşırtıcıdır. Bu bulgu, bölgesel bir örgüt olan Afrika Birliğinin yalnızca UCM'yi artık iş birliği yapmamakla tehdit etmekle kalmayıp Afrika ülkelerinin UCM'den çekilmesini savunması nedeniyle daha da endişe verici hale gelmiştir. Bu durum karşısında Afrika ülkelerini UCM'nin geleceğini sorgulayacak bu tutumu benimsemeye teşvik eden nedenleri görmek ilginç olacaktır. Ancak yakın tarih, Afrika'nın gerçekten Roma müzakerelerinin merkezinde olduğunu ve hem UCM'nin oluşturulmasında hem de Mahkemenin işleyişinde öncü bir rol oynadığını göstermektedir.

### 4.1.1. Afrika ve Uluslararası Ceza Hukuku

İnsanlık tarihi boyunca hukuk, düzenin yaratılmasında hayati bir rol oynamıştır. Statüsüne veya boyutuna bakılmaksızın her toplum, kendi davranışlarını yönetmek için kullanılan bir dizi yasa yaratmıştır. Hukuk, bir toplumun üyelerini yerleşik standart ve değerlere bağlı kalmalarında birbirine bağlayan önemli bir faktör olmuştur. Modern uluslararası hukukun Avrupa'dan geldiğine inanılmaktadır. Bu bağlamda uluslararası hukukun ilke ve doktrinlerinin çoğunluğu, Avrupa'nın siyasi deneyimleri, örgütleri, kültürü, tarihi, normları ve değerlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir.[105]Uluslararası hukuk ilkelerinin yerleşmesine yardımcı olan çeşitli kuruluşların da Avrupa kökenli olduğu görülmektedir. Örneğin İsviçre'de kurulan Uluslararası Kızılhaç Komitesi, 1899 Lahey Konferansları ve çeşitli kongreler, konvansiyonlar ve konferanslar, uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk kurallarının genişletilmesine yardımcı olmaktadır. Uluslararası hukukun Avrupa

[104]Henri Lacordaire, Lectures of Notre-Dame de Paris, Cilt III, Elli- *"Güçlü ile zayıf arasında, zengin ile fakir arasında, efendi ile hizmetçi arasında özgürlük ve özgürleştiren yasadır."* ikinci ders, (On the double work of man) Garapon, Antoine tarafından alıntılanmıştır, *"İmkânsızlaştırılmış."* Ruh 7 (2016) ss. 9-10.

[105] Malcolm Shaw, *International Law*, 5th ed, Cambridge University Press, Cambridge, (Uluslararası Hukuk, 5. baskı, Cambridge University Press, Cambridge,) 2002, s.1

değerleri, daha sonra sömürgeleştirme gibi Avrupa'nın gerçekleştirdiği fetihler yoluyla dünyanın diğer bölgelerine ihraç edilmektedir.[106]

Afrika'ya sömürgecilik gelmeden önce Afrika halkı ve toplulukları kendi inançları, gelenek ve görenekleri tarafından yönetilmekteydi. Sömürgecilik faaliyetleri başladıktan sonra sömürgecilerin, sömürgeleştirdikleri toplumlara yasalarını dayattıkları görülmektedir. Bu doğrultuda sömürgeciler, yönetimlerin geleneksel âdetleri ve uygulamalarını engellemek adına çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Örneğin sömürgeciliğin gelişinden önce Reisler, adli ve siyasi yasaları uygulayan geleneksel yöneticiler olarak karşımıza çıkmaktaydı. Ancak sömürgeciliğin uygulanmasından sonra Şefler, sömürgecilerin otoritesine tabi tutuldu ve sahip oldukları otoritenin çoğunun ellerinden alındığı görülmektedir.[107]

Günümüz UCM'sinin kuruluşu, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra kurulan Uluslararası Askerî Mahkemelere kadar uzanmaktadır. Bu dönemde uluslararası suçları tanımlayan, yasaklayan ve cezalandıran anlaşmalar oluşturulmuştur. Ancak bu mahkemelerin kurulduğu sıralarda neredeyse tüm Afrika kıtası hâlâ sömürge yönetimi altında olmasından dolayı Afrika toplumlarının bu dönemde uluslararası hukuk kurallarının yaratılmasında herhangi bir rolü bulunmamaktadır.[108]

Yirminci yüzyılın ortalarına doğru Afrika ülkelerinin sömürgecilerinden bağımsızlıklarını kazanmaya başladıkları görülmektedir. Yeni kurulan Afrika devletleri, hâlihazırda yerleşik bir yönetim sistemine ve bunun yanında sayısız devlet tarafından kabul edilen yasalara sahip uluslararası bir topluluğa girmiştir. Hâl böyle olunca yeni kurulan bu devletler de devletlerin eşitliği, egemenlik ve diğer uluslararası hukuk ilkeleri gibi hâlihazırda var olan uluslararası hukuk normlarını ve değerlerini yasalarına ve anayasalarına dâhil etmişlerdir.[109]

Bununla birlikte Avrupa uluslararası hukuk normlarının kabulünden önce Afrika toplumlarının insan davranışlarını yönetmeye yardımcı olan kendi normlarına ve geleneklerine sahip olduklarını belirtmek gerekmektedir. Afrika toplumlarının

---

[106] Shaw a.g.e, s. 28.
[107]Kofi Quashigah, *Justice in the Traditional African Society within the Modern Constitutional Set-up, Jurisprudence,* (Modern Anayasa Düzeninde Geleneksel Afrika Toplumunda Adalet, Hukuk,) Cilt.7, No.1. 2016, ss. 98-99.
[108]Res Schuerch, 2017, ss. 62-63.
[109] David Harris, *Cases and Materials on International Law*, 6. basım, Sweet& Maxwell, Londra, 2005, s. 14.

geleneksel adalet sistemleri vardır ve bu adalet sistemleri, Afrika'daki toplumların anlaşmazlıkları veya çatışmaları çözmek için uyguladıkları çeşitli mekanizmalara atıfta bulunmaktadır. Bu mekanizmalar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir ancak üç ana özellik tanımlanabilir: (i) Uzlaşma; Afrika geleneksel adalet mekanizmalarının ana hedefi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda topluluk liderleri ve yaşlılar, suç işleyenler üzerinde çeşitli ritüeller gerçekleştirmekte ve bu ritüeller tamamlandıktan sonra suçlular tekrar topluluğa kabul edilmektedir. (ii) Hesap Verebilirlik; suçluların kabul edilmesi, işledikleri suçların tüm sorumluluğunu üstlenmeye teşvik edilerek tazminat ve bağışlanma, suçluların tam sorumluluk almaları gibi yaptıklarının kabul edilmesi şartıyla mümkündü. (iii) Gerçeği Söyleme ve Tazminat; suçların inkârını veya suçun farklı anlatılarını önlemek için bir çatışma veya anlaşmazlık sırasında meydana gelen gerçek olayların bir sıralamasının oluşturulmasına önem verilmektedir. Ardından da suç işleyenlere işlenen suçun mağdurlarına tazminat vermeleri emredilmektedir.[110] Bu mekanizmaların çoğu, sömürgecilik başlamadan önce Afrika'da uygulanıyordu ancak bazıları sömürgeciliğin başlamasından sonraki dönemde de uygulanmaya devam etmiştir. Örneğin Güney Afrika'da hükûmet 1995 yılında Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun kurulmasına yol açan Ulusal Birliğin Teşviki ve Uzlaşma Yasası'nın çıkarılmasını sağlamıştır. Bu Komisyon, Güney Afrika'da onarıcı adaletin sağlanmasına yardımcı olmuş ve Apartheid, yani ırksal ayrımcılık döneminde yaptıkları yanlışları kabul etmeleri ve iş birliği yapmaları karşılığında yanlış yapanlara af teklif edilmesini sağlamıştır.

Ruanda'da yaşanan soykırıma tepki olarak Ruanda hükûmeti tarafından Gacaca Mahkemeleri olarak bilinen yerel mahkemeler kurulmuştur. Topluluğun saygın üyeleri bu mahkemelere yargıç olarak atanmış ve onlara uzlaştırma ve iadeyi teşvik etme görevi verilmiştir. Benzer mekanizmalar Uganda, Sierra Leone, Mozambik ve Burundi gibi ülkelerde de uygulanmıştır.[111] Afrika geleneksel adalet mekanizmalarının uygulamasının daha az yaygın hâle geldiği görülmektedir. Bunun nedeni, geleneksel adalet mekanizmaları altındaki kavramların çoğunun çelişmesi ve

[110] Luc Huyse ve Mark Salter, *Traditional Justice and Reconciliation after Violent Conflict: Learning from African Experiences*, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Stockholm, (Şiddetli Çatışmalardan Sonra Geleneksel Adalet ve Uzlaşma: Afrika Deneyimlerinden Öğrenmek, Uluslararası Demokrasi ve Seçim Yardımı Enstitüsü, Stockholm,) 2008, s. 11.

[111]Huma Haider, Transitional Justice, 2016 Erişim tarihi: 25 Ağustos 2020, https://gsdrc.org/topic-guides/transitional-justice/concepts-and-mechanisms/mechanisms/traditional-justice-systems/

uygulamaların yerleşik uluslararası normlara uymaması olarak açıklanabilmektedir. Örneğin geleneksel mekanizmalar altında affetme ve uzlaşma fazlaca önem arz etmekteydi. Genellikle suçlulara af çıkarıldığı görülmesi bu durumu desteklemektedir.[112] Ancak mevcut uluslararası hukukta, uluslararası suçları işlemekle suçlanan kişilere ilişkin af çıkarılması yasaklanmaktadır.[113] Afrika ülkeleri ve bu ülkelerin hukuk kurallarının uluslararası arenada süregelen olaylardan ve gelişmelerden etkilenmeye başladığı görülmektedir. Bu etkilenmelerin neticesinde Afrika devletleri, kültürel kimliklerini korumakta zorlanmışlardır. Afrika hukuk düzeninde, geleneksel değerlerin ve uygulamaların tanıdığı durumlar vardır ancak bu değerlerin çoğu uluslararası normlara ve uluslararası insan hakları standartlarına tabi tutulmuştur.[114]

#### 2.1.1.1.Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kurulmasında Afrika'nın Rolü

Ülkelerin çoğu, uluslararası bir ceza mahkemesi kurulmasını desteklemiştir. Bu bağlamda uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasını destekleyen ülkeler için uluslararası hukuk kapsamında kullanılan belirli kavramların temel tanımları üzerinde anlaşılması hayati önem taşımıştır. Bunlara savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar ve soykırım gibi kavramlar örnek olarak verilebilir. Kavramlara ilişkin temel tanımlar üzerinde anlaşmanın bir hayli zor olduğu ise sonradan anlaşılmıştır. İkinci Dünya Savaşı esnasında işlenen vahşet suçlarıyla ilgili olan Tokyo ve Nürnberg yargılamalarında yaşananlar, ortak bir terminoloji oluşturmayı az da olsa kolaylaştırmıştır. Yine Ruanda ve Yugoslavya mahkemelerinin oluşturulması esnasında da uluslararası toplumun bir deneyim kazanması söz konusu olmuştur. Temmuz 1998 tarihinde 60 ülkenin onay vermesiyle Roma Statüsü kabul edilmiştir.[115]

---

[112] Report of the AU Panel of the Wise, *Peace, Justice, and Reconciliation in Africa, Opportunities and Challenges in the Fight against Impunity*, (Afrika'da Bilge, Barış, Adalet ve Uzlaşma AB Paneli Raporu, Cezasızlıkla Mücadelede Fırsatlar ve Zorluklar,)ss. 29-35.

[113] Maria Mingo Jaramillo, Law Versus Politics: The ICC as an Obstacle to Successful Peace *Negotiations?* (Hukuka Karşı Politika: Başarılı Barış Müzakerelerinin Önünde ICC mi? ) 2014, Erişim tarihi: 7 Mayıs 2020 http://hdl.handle.net/1887/31946

[114]Quashigah, 2016, ss. 99-100.

[115]United Nations Treaty Collection, *Rome Statute of the International Criminal Court*, (Birleşmiş Milletler Antlaşması Koleksiyonu, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü,) Erişim tarihi: 22

Roma Statüsü'nün kabulü, bu Statü'nün herkes için barış ve adaletin teşvik edileceği yeni bir düzen yaratma konusundaki kararlılığından dolayı ülkelerin çoğu tarafından büyük bir başarı olarak görülmüştür. Hem Afrika halkı hem de dünyanın çeşitli yerlerinden insanlar, insan hakları ihlallerinden dolayı büyük zararlar görmüştür. Bilhassa Afrika kıtasından insanlar, iç savaş, apartheid yani ırksal ayrımcılık, soykırım ve diğer insan hakları ihlallerinin mağduru olmuştur.[116]Suiistimallere rağmen veya belki de suiistimallerin bir sonucu olarak, Afrika halkı adalet, barış ve uzlaşma için çabalamaya devam etmiştir. Afrika'da yaşanan bütün bu olumsuzluklar evrensel bir fikir birliğine varma hususunda etkili olmuştur. Bu fikir birliği, cezasızlığın sona erdirilmesinin ve böylece vahşet suçlarının cezasız kalmasına izin vermemenin önemini teyit eden Roma Statüsü'nün ön sözünde özetlenmiştir.

Afrika ülkeleri, hem bir konsensüsün oluşturulmasında hem de UCM'nin oluşturulmasında kilit aktörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Afrika'nın UCM'nin oluşturulmasına olan bağlılığı ve etkileri, UCM'nin kısmen Afrikalılar tarafından ve onların yararına olarak kurulduğunu göstermektedir.[117] Roma Konferansı'ndan önce Afrika devletlerinin çoğunda Roma Konferansı'na dair birçok toplantı ve etkinlik yapılmıştır. Bu toplantı ve etkinliklerin nihai amacı UCM'ye evrensel desteği artırmak ve ayrıca ülkeleri UCM'nin önemi ve amacı konusunda eğitmektir.

Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (GAKT) gibi çeşitli bölgesel kuruluşlar, UCM'nin oluşturulmasında büyük rol oynamıştır. Örneğin GAKT'den 14 üye ülke 1997 yılında bir toplantı yapmış, bu toplantıda Roma Statüsü'ne dâhil edilmesini istedikleri 10 ilkeyi belirlemiş ve öneri olarak sunmuşlardır. Bu toplantıda belirlenen kayda değer ilkelerden biri, UCM'nin insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları, soykırım ve saldırı suçları üzerinde yargı yetkisine sahip olması gerekliliğiydi.[118] Lesoto, Senegal ve Güney Afrika gibi ülkeler de Roma Statüsü'nün hazırlanmasında

---

Mart2019https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII10&chapter=18&clang=_

[116] Jackson Ashley, *War, Violence and Peace in Africa, Journal of Southern African Studies* 34, no. 4 (Afrika'da Savaş, Şiddet ve Barış, Güney Afrika Araştırmaları Dergisi 34, no. 4) 2008, ss. 969-79. www.jstor.org/stable/40283204.

[117]SophiaPlessis,*The International Criminal Court and its Work in Africa: Confronting the Myths*. Institute for Security Studies, Pretoria, (Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika'daki Çalışmaları: Mitlerle Yüzleşmek. Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü, Pretoria), 2008, s.4.

[118]Schuerch, The International Criminal Court at the Mercy of Powerful States; An Assessment of the *Neo-Colonialism Claim Made by African Stakeholders*, (Güçlü Devletlerin Merhametindeki Uluslararası Ceza Mahkemesi; Afrikalı Paydaşlar Tarafından Yapılan Yeni Sömürgecilik İddiasına İlişkin Bir Değerlendirme,) s.92.

kilit rol oynamışlardır. Buna örnek olarak, bu ülkelerin 1993 yılında UHK taslağının BMGK'ye sunumu sırasında UCM'nin kuruluşu ile ilgili tartışmalara katılmaları verilebilir.

Bunun yanı sıra, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu da dâhil olmak üzere çeşitli bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, UCM'nin kurulmasını desteklemişlerdir. Uluslararası kuruluşlar bu desteği, tüm Afrika ülkelerini Roma Statüsü'ne taraf olmaya sık sık teşvik ederek de sunmuşlardır.[119] Çeşitli Afrika sivil toplum kuruluşları da UCM'nin kurulmasında önemli rol oynamıştır. Ruanda, Nijerya, Güney Afrika, Kenya ve Uganda gibi çeşitli ülkelerden yaklaşık 90 kuruluş, "Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu" adlı STK'ya katılmıştır.[120] Bu STK ile devletlerini, uluslararası suç işleyen kişileri yargılama yetkisine sahip, etkili ve bağımsız bir mahkeme olan UCM'nin kurulması hususunda ısrarcı ve istekli olmaları için teşvik ettiler. Ayrıca tüm devletleri böyle bir uluslararası mahkemeyle iş birliği yapmanın önemi hususunda da bilinçlendirdiler.

1998 yılında oldukça önemli ve Roma Statüsü'nün kurulmasında etkisi yadsınamayacak bir konferans olan Roma Konferansı'na 47 Afrika ülkesi de katılmıştır. Roma Konferansı esnasında farklı Afrika ülkelerinden çeşitli bakanlar ve hükûmet yetkilileri, çeşitli komisyonlarda tartışmalara aktif olarak katılarak görüşlerini bildirmişlerdir.[121]Bazı Afrika devletleri, ulusal hukuk sistemlerinin geleneksel olarak failleri suçlarından sorumlu tutamayacağına inanmışlardır, bu sebeple sadece 25 Afrika devleti UCM'nin kurulmasına destek vererek bağlılıklarını ilan etmişlerdir. UCM'nin kurulmasına destek veren bu ülkeler aynı zamanda UCM'nin sadece Afrika ülkeleri için değil tüm dünya ülkeleri için de önemini vurgulamış ve kabul etmişlerdir. Bu müzakereler neticesinde Afrika ülkeleri, Roma

[119]Rowland Cole, *Africa's Relationship with the International Criminal Court: More Political than Legal.*Melbourne Journal of International Law, Vol, 14, (Afrika'Nin Uluslararası Ceza Mahkemesi İle İlişkisi: Hukukiden Çok Politik. Melbourne Uluslararası Hukuk Dergisi, Cilt, 14), 2014.
[120]Plessis, *The International Criminal Court and its Work in Africa: Confronting the Myths*, (Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika'daki Çalışmaları: Mitlerle Yüzleşmek), s.4.
[121]Gerhard Werle, Lovell Fernandez ve Moritz Vormbaum, Africa and the International Criminal *Court*, T.M.C. Asser Press, The Hague, (Afrika ve Uluslararası Ceza Mahkemesi, T.M.C. AsserPress, Lahey,) 2014, s.13.

Statüsü'nü onaylayan ilk devletler arasında yer almıştır. 2020 itibarıyla 33 Afrika ülkesi Roma Statüsü'ne taraftır.[122]

## 4.2. UCM'nin Oluşturulmasında Afrika Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü

Uluslararası STK'lar ve özellikle ulusal STK'lar, ulusal düzeydeki insan hakları ihlallerine dair tüm endişelerini ileterek sürece katkı sağlamışlardır. Bilhassa uluslararası STK'lar, uluslararası satranç tahtasında, dünya konferanslarındaki genel çıkar tartışmalarına aktif olarak katılarak kendi görüşlerini uluslararası arenaya taşımışlardır. STK'ların UCM'nin oluşturulmasına katkısı, sivil toplum örgütlerinin önemini tekrar gündeme getirmiştir.

### 4.2.1. Roma Statüsü Müzakerelerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Profesör Bettati'nin belirttiği gibi *"uluslararası diplomasiyi teşvik eden STK olgusunun patlaması",*[123] Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün hazırlanması esnasında yeniden teyit edilmiştir. Roma'da, STK'ların hem diplomatik hem de yasal olan bütün alanlarda öncü bir rol oynadığını vurgulamak gerekir. STK'lar güçlerini bilhassa metnin özü ve biçimi noktasında kullanmışlardır. Bu bağlamda Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü,Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu,Adaletsiz Barış Olmaz Örgütü, Dünya Federal Örgütleri de dâhil olmak üzere 25 STK'dan oluşan bir "UCM için Uluslararası Koalisyon" oluşturulmuştur. Roma Konferansı'nda STK'ların birincil görevi, genel olarak uluslararası hukuka dair endişeler noktasında ikna faaliyetleri gerçekleştirmek ve benzer düşüncedeki grupları belirlemektir. Böylece uluslararası sivil toplumun kaygıları, STK'lar tarafından gündeme getirilmiştir. Etkileriyle güçlenen STK'lar, lobi faaliyetleri sayesinde kendileriyle benzer görüşteki gruba taraf olan devletlerin sayısını artırmayı başarmışlardır.

---

[122] Uluslararası Ceza Mahkemesi, Roma Statüsü'ne Taraf Devletler Erişim tarihi: 10 Haziran 2020 asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20party/pages/the%20states%20party%20to%20the%20time%20statute.aspx

[123] V. Paris II Üniversitesi Profesörü Bettati Mario'nun Duruşması (3 Şubat 1999).

1998 yılının ilk altı ayında, UCM Koalisyonunda pilot devletlerle imzalanacak olan anlaşmanın hükümleri tartışılmıştır. Tartışma, özellikle terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı vb. soruşturularak kovuşturulacak suçların doğasına, devlet başkanlarının belirsizliğine, bu tip suçların cezasız kalmasına, olası ölüm cezasına, evrensel yargı yetkisine ve Mahkemenin önceliklerineodaklanmıştır. STK'lar ise bazı yasal hükümlerin içeriğini büyük ölçüde etkilemiştir. Etkilerini gösterdikleri ilk husus, Mahkemenin yargı yetkisine, özellikle de sevk mekanizmalarına ilişkindir. Devletlerin savcının "re'sen (*proprio-motu*) sevk" olarak adlandırılan sevk rolünü kabul etme noktasındaki şüpheci tutumlarıyla karşı karşıya kalan STK'lar, bu yetkiyi savcı lehine genişletmek için tüm ağırlıklarını kullanmışlardır. Bunun akabinde, yasal mekanizmanın zenginleştirilmesinin de ötesinde, STK'lar, aşağıda belirtilen Madde 15(2)'de kabul edildiği gibi savcının resmî bir bilgi kaynağından bilgi alabilmesinin kabulünde de etkili olmuşlardır.

*"Savcı, devletten, Birleşmiş Milletler organlarından ve hükûmetler arası veya hükûmet dışı kuruluşlardan veya uygun gördüğü diğer güvenilir kaynaklardan bilgi isteyebilir."*

*"Bu katılım, uluslararası normların girişimcileri olan STK'ların tarihinde bir evrimi ortaya koymaktadır. Bunlar ise haklar ve yükümlülükler açısından davranış standartları olarak tanımlanmaktadır".*[124]

Destekleme süreci Roma'da son bulmamış; Afrikalı STK'lar, Roma Statüsü hakkında devletlerin bilinçlendirilmesi, Roma Statüsü'nün tanıtılması ve yaygınlaştırılması yoluyla UCM'yi desteklemeye devam etmişlerdir. STK'lar bu statüyü benimsemiş ve UCM lehine lobicilik ve savunuculuk eylemlerinde bulunmuşlardır. Afrika STK'larının, Roma Statüsü'nün imzalanması ve onaylanması için düzenlendiği kampanyaların etkili olduğunun en büyük kanıtı, pek çok Afrika ülkesi tarafından Roma Statüsü'nün imzalanmış olmasıdır.

### 4.2.2. Afrika STK'ları ve UCM'nin Oluşturulması

[124]Cortell Andrew P. ve Davis James W., "Uluslararası kurumlar nasıl önemlidir? Uluslararası kural ve normların yerel etkisi." International StudiesQuarterly 40.4 (1996): ss. 451-478.

Devletlerin yanı sıra Afrika'daki sivil toplum kuruluşları da işlenen suçların cezasız kalması, mağdurlara karşı yapılan zulümler ve adalete erişim hakları için mücadele etmiştir. UCM'nin oluşturulma sürecinin oldukça uzun sürdüğünü belirtmek gerekmektedir. Zira Afrikalı STK'lar Hazırlık Komitesinin New York Oturumlarından itibaren BM organları içindeki evrimi takip etmiş ve Komiteye katılmaya karar verdiğini belirtmiştir. William Pace liderliğindeki Dünya Federal Hareketinin durumu da böyledir. 2000 yılında, MaîtreSidiki Kaba adlı bir Afrikalı avukatın başkanlığını yaptığı Afrika İnsan Hakları Birliği ve FIDH gibi STK'lar, birçok çalışma yapmıştır.

STK'lar müzakereler esnasında, özellikle Fransızca konuşan ve Afrika'dan gelen devletlerin delegasyonlarıyla katılım sağlamışlardır. Bir yandan başkentlerde heyetlerle yoğun lobi faaliyetleri yürütürken diğer yandan da teknik teklif çalışmalarında bulunmuşlardır. Teklif çalışmalarının belirli hükümlere yönelik olmasından dolayı mağdur hakları, tanık koruma, cinsel veya toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gibi daha spesifik konularda çalışılmıştır. Çekingen kabullerle karşı karşıya kalan FIDH'e bağlı ve tüm kıtalardan gelen STK'lar, UCM'nin etkin ve hızlı bir şekilde kurulmasına yönelik stratejiler geliştirmek için çaba sarf etmişlerdir. 4-10 Kasım 1999 Dakar Toplantısının amacı da budur. Nitekim Senegal Ulusal İnsan Hakları Örgütü gibi STK'lar, FIDH ile ortaklaşa bir şekilde Uluslararası Ceza Mahkemesi için Afrika Koalisyonu kurmaya karar vermişlerdir.

Bugün 21 Afrika ülkesinin, Afrika'daki UCM için Ulusal Koalisyonları mevcuttur. 800'den fazla Afrikalı sivil toplum kuruluşu, Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonunun üyesidir ve bu sayı toplam üyelerin neredeyse üçte birini oluşturmaktadır. Anlaşmayı ilk onaylayan devletin de Afrikalı olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Mahkemenin oluşturulmasına aktif olarak katılım göstermenin yanı sıra, Afrika ülkeleri, UCM'yi hayata ilk geçiren ülkelerdendir. Yine hâlihazırda UCM'de gerçekleştirilen tüm faaliyetlerde Afrika kıtasının çabalarının izlerini görmek mümkündür.

## 4.3. AFRİKA BİRLİĞİNİN ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİNE İLİŞKİN ELEŞTİRİLERİNİN GEREKÇESİ

Afrika ülkeleri, UCM'nin oluşturulmasında hayati bir rol oynamış olmasına rağmen Afrika-UCM ilişkisinin bir yol ayrımına geldiği görülmektedir. Bir zamanlar oldukça umut verici olan ilişkiler, şimdilerde kötüye gitmektedir. Afrika Birliği aracılığıyla Afrika ülkeleri, şu anda UCM soruşturmaları kapsamındaki durumların birçoğunun neden özellikle Afrika'ya odaklandığını sorgulamaya başlamıştır. Bu tür sorgulamalar yalnızca Afrika Birliği temsilcileri tarafından değil aynı zamanda Afrikalı politikacıların ve vatandaşların çoğunluğu tarafından da yapılmaktadır. Bilhassa politikacılar, UCM'nin Afrika'ya odaklandığı ve Afrika kıtası dışında işlenen uluslararası suçları görmezden geldiği görüşündedir. Bu görüşün savunucuları UCM'yi taraflı bir örgüt olarak görmekte ve Mahkemeyi yeni sömürgeci bir örgüt olmakla suçlamaktalardır.[125] Bu bağlamda MahmoodMamdani, Desmond Tutu ve TedrosAdhanom gibi etkili Afrikalı isimler, UCM'yi sık sık ve açıkça eleştirmiştir. Örneğin Mamdani, UCM'nin yalnızca Afrikalıları yargılamak amacıyla var olduğunu iddia etmiştir. Yine Tutu, UCM'nin Afrika'ya yönelik iddia edilen ön yargısını protesto etmek için eski İngiltere Başbakanı Tony Blair ile aynı sahnede olmayı reddetmiştir. Son olarak Adhanom, Mahkemenin bağımsız bir mahkeme olmaktan çıktığını ve asıl amacı Afrikalıları hedef göstermek olan siyasi bir araç hâline geldiğini iddia etmiştir.[126]

Kurulduğundan beri UCM'de soruşturulan 12 vakanın 10'u Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kenya ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi Afrika ülkelerinden oluşmaktadır. Mahkemenin bu denli Afrika'ya odaklanması, insanları UCM'nin yargı yetkisine dâhil olan suçların yalnızca Afrika'da mı işlendiğini hususunda düşünmeye sevk etmiştir. Zira Myanmar, Sri Lanka, Gazze ve Irak gibi yerlerde de insan hakları ihlalleri yaşanmakta ancak UCM bu yerlerle ilgili olarak herhangi bir işlem yapmamaktadır. Bu ülkelerde gerçekleşen ihlaller nasıl meydana gelmektedir de

[125]Ambos ve Maunganidze. Power and Prosecution; Challenges and Opportunities for International *Criminal Justice in Sub-Saharan Africa,* (Yetki ve Kovuşturma; Sahra Altı Afrika'da Uluslararası Ceza Adaleti İçin Zorluklar ve Fırsatlar), s.181

[126]Brendon Cannon, Dominic Pkalya ve Bosire Maragia, The International Criminal Court and *Africa: Contextualizing the Anti-ICC Narrative.* African Journal of International Criminal Justice, 2016, No. 2. (Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika: ICC Karşıtı Anlatıyı Bağlamlandırmak. Afrika Uluslararası Ceza Adaleti Dergisi, 2016, s. 2) ss. 6-28,

UCM’nin yargı yetkisine dâhil olmamaktadır? Bu bağlamda UCM, adaletin uygulanmasında çifte standart uygulamakla suçlanmıştır.[127]

Zimbabve'nin eski Cumhurbaşkanı Mugabe’ninUCM’ye ilişkin görüşleri de bu yöndedir. Buna örnek olarak 2011 yılında BMGK'de yaptığı konuşmada, UCM’yi güçlü devletler tarafından işlenen insan hakları ihlallerini görmezden gelmekle suçlaması gösterilebilir. Mugabe, George Bush ve Tony Blair gibi güçlü devletlerden gelen liderler tarafından işlenen suçların, bu tür yetkililerin bu suçları işlemekten ötürü suçlu oldukları iddia edilmesine rağmen mahkeme tarafından görmezden gelindiğini savundu. Mugabe, vermiş olduğu bu örneklerle Mahkeme tarafından uygulanan çifte standardı vurguladıktan sonra bu çifte standardın UCM’nin Afrika'daki meşruiyetini de olumsuz etkileyen en önemli durum olduğunu iddia etmiştir.

Afrika'nın en büyük bölgesel organı olan Afrika Birliği de üyesi olan devletlere belirli konularda UCM ile iş birliği yapmamalarını tavsiye etmek suretiyle Mahkemeye karşı muhalefetini göstermiştir. Zira Afrika Birliği tüm üyesi olan devletleri UCM’nin Beşir hakkındaki tutuklama emrini tanımamaya çağıran bir kararı kabul etmiştir.[128] Yine benzer bir karar, Afrika Birliği'nin 17. Oturumu esnasında UCM’nin Libya'da başlattığı soruşturma sırasında da kabul edilmiştir. Bu bağlamda Afrika Birliği, tüm üyesi olan ülkeleri Kaddafi için çıkarılan tutuklama emrinin uygulanmasına beklenen iş birliğine katılmamaya çağırmıştır. Bu bağlamda her iki kararda da Afrika Birliği, UCM'nin Libya ve Sudan'da başlatılan soruşturmaları eleştirmiş, bu durumun UCM'nin yargılamalarının, adalet arayışının ve barış anlaşmalarının teşvik edilmesini baltalayacağını ve bu sebeple de iki ülke arasındaki çatışmayı tırmandıracağını belirtmiştir.Zaman zaman Afrika Birliği, Roma Statüsü'nün hükümlerine, özellikle de Roma Statüsü'nün 27. maddesine aykırı kararlar almıştır. Örneğin UCM’nin Kenya'da başlattığı soruşturmalar ve Kenya Devlet Başkanının da insan hakları ihlalleri yapmakla suçlanan kişiler arasında olduğu bir olayda Afrika Birliği, Birlik üyesi olan bir devletin görevdeki başkanına karşı herhangi bir uluslararası mahkeme tarafından hiçbir soruşturma açılmayacağını

[127] Richard Lough, *African Union Accuses ICC prosecutor of bias*, (Afrika Birliği ICC Savcısınıönyargıyla suçluyor,)2011,Erişim tarihi:05 Eylül 2019 https://www.reuters.com/article/ozatpafrica-icc-idAFJOE70T01R20110130
[128] Afrika Birliği, Afrika Birliği Meclisi, On Üçüncü Olağan Oturumu, s.2

öne süren bir bildiri yayınlamıştır.[129] Bu bildiri, Roma Statüsü'ne taraf olup olmadığına bakılmaksızın tüm Afrika Birliği devletleri için geçerli olacaktır.

2014 yılında Ekvator Ginesi'ndeki Afrika Birliği Oturumunda, Malabo Protokolü kabul edilmiştir. Bu protokol, mevcut Afrika Adalet ve İnsan Hakları Mahkemesinin (AAİHM) yargı yetkisini genişletmeyi ve bu Mahkemenin Afrika'daki uluslararası suçları yargılama yetkisine sahip olmasını amaçlayan bir protokoldür. Burada sunulan öneri, Afrika Uluslararası Ceza Mahkemesinin, UCM ile örtüşen bir yargı yetkisine sahip olmasıdır. Bu gerçekleştiği takdirde UCM'ye taraf devletler ile Afrika Ceza Mahkemesi, özellikle iki mahkemenin aynı ülkedeki bir durumu araştırması hâlinde, rekabet eden yükümlülüklerle karşı karşıya kalacaktır. Malabo Protokolü'nün, Roma Statüsü'nden veya Protokol ile UCM arasındaki ilişkinin nasıl olacağından bahsetmediğini de belirtmek gerekir.[130]

2017 yılında Afrika Birliği'nin 28. Oturumu esnasında, Burundi gibi bazı hükûmetlerin UCM'den çekilme kararı desteklenmiş ve memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir. Bu destek ve memnuniyet, Gambiya ve Güney Afrika gibi UCM'den çekileceğini ilan eden ülkelere de gösterilmiştir. Ayrıca Afrika Birliği, Afrika ülkelerini UCM'den toplu olarak çekilmeye çağıran ancak bağlayıcı olmayan bir karar da kabul etmiştir.[131] Ruanda, Sudan ve Kenya gibi ülkeler, diğer Afrika ülkelerini UCM'den çekilmeye teşvik etmeye başlamış ve El Beşir için çıkarılan tutuklanma emriyle ilgili olarak UCM ile iş birliği yapmamayı tercih etmiştir.

Afrika Birliği ile UCM ilişkisi, pek çok akademisyen ve diplomat tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Bu bağlamda son zamanlarda Afrika ile UCM ilişkilerinin gidişatına dair endişeler ve sebeplerini değerlendirmek amacıyla pek çok akademik materyal yayınlanmış, çeşitli konferanslar ve diplomatik toplantılar düzenlenmiştir. Bu endişeleri dile getirmek ve değerlendirmek için harcanan tüm zaman ve çabaya

[129] Afrika Birliği, Afrika Birliği Meclisi Olağanüstü Toplantısı, Afrika Birliği, AddisAbaba, 2013, ss.1-2

[130] Amnesty International, *Malabo Protocol: Legal and Institutional Implications of the Merged and Expanded African Court*, Amnesty International, London, (Uluslararası Af Örgütü, Malabo Protokolü: Birleştirilmiş ve Genişletilmiş Afrika Mahkemesinin Hukuki ve Kurumsal Etkileri, Uluslararası Af Örgütü, Londra), 2017, ss.3-10

[131] African Union, *Assembly of the Union, Twenty-Eighth Ordinary Session*, African Union, Addis Ababa, (Afrika Birliği, Birlik Meclisi, Yirmi Sekizinci Olağan Oturumu, Afrika Birliği, AddisAbaba,) 2017, ss. 1-2

rağmen Afrika Birliği ile UCM arasındaki sorunlar varlığını sürdürmekte ve neredeyse yok denecek kadar az derecede iyileşme belirtisi göstermektedir.[132]

Yukarıda izahı yapılan arka plana rağmen Afrika Birliği ile UCM arasındaki sorunların hâlâ devam ediyor olması, zihinlerde bazı soruların oluşmasına sebep olmaktadır. Bu sorular, UCM'nin soruşturduğu vakaların çoğunun neden Afrika'da olduğunu anlamaya ve böyle bir sonucun UCM'nin Afrika'yı hedeflediğinin kanıtı olarak görülüp görülmeyeceğine yöneliktir. Bu tür sorular, çalışmanın bir sonraki bölümünde cevaplanmaya çalışılmıştır. Bölümün amacı, özellikle UCM'nin Afrika devletlerini "ön yargılı" bir şekilde veya "hedef" olarak algılayıp algılamadığına odaklanarak Afrika ile UCM ilişkisini eleştirel bir şekilde incelemektir. Yine bu bölümde, UCM'nin Afrika devletlerine yoğun müdahalesi ve Afrikalı politikacıların UCM'nin Afrika'daki çalışmalarını eleştirmek için başvurdukları gerekçeler değerlendirilecektir. UCM-Afrika ilişkisini daha iyi kavrayabilmek için Afrika'daki UCM davalarını anlamak ve bu davaların UCM'nin önüne nasıl geldiğini incelemek oldukça büyük önem arz etmektedir.

### 4.3.1. UCM'nin Afrika'da Soruşturduğu Vakalar

Daha önce de belirtildiği gibi, UCM'nin kurulduğu tarih olan 2002 yılından bu yana 12 ayrı vaka soruşturulmuştur ve soruşturulan 12 vakanın 10'u Afrika ülkeleriyle bağlantılıdır. Soruşturulan 10 vakanın beşi Afrika'nın UCM'ye yaptığı başvuruların bir sonucuyken ikisi BMGK'ninUCM'ye yaptığı başvuruların bir sonucudur. Geriye kalan üç soruşturma ise UCM Savcısı tarafından açılmıştır.

#### 4.3.1.1. Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC)

1998 yılından bu yana, DKC'de yerel milisler ve hükûmet güçleri arasında çatışmalar yaşanmakta ve bu çatışmalardan dolayı 5,4 milyondan fazla insanın öldüğü bilinmektedir. DKC'de çok sayıda uluslararası suçun işlendiği rapor edilmiştir.

[132] Mark Kersten, *Constructive Engagement in The Africa-ICC Relationship.* Berlin: Wayamo Foundation, (Afrika-ICC İlişkisinde Yapıcı Katılım. Berlin: Wayamo Vakfı), 2018, s.8

Bunlara çocuk askerler, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar örnek olarak gösterilebilir. 2002 yılında DKC, Roma Statüsü'nü onaylamış ve 2004 yılında ise topraklarında yaşanan durumu UCM'ye havale etmiştir. Soruşturmaların odak noktasını insanlığa karşı işlenen suçlar ile savaş suçları oluşturmuştur.[133]İncelemeleri yapan UCM, DKC'de çok sayıda vahşet suçunun işlendiğine dair kanıtlar bulmuş, bulunan kanıtlara ve yürütülen soruşturmalara göre DKC'de işlenen suçlar arasında çocukların askere alınması ve çocuk askerlerin hem çatışmalarda hem de insanlığa karşı işlenen suçlarda kullanılması; tecavüz, cinsel kölelik, mülkün yok edilmesi, sivillere saldırı, cinayet, işkence ve kasten adam öldürme suçları sayılmıştır. UCM soruşturmaları, yukarıda sayılan suçların başlıca failleri olan Germain Katanga ile Thomas Lubanga ve NtagandaBosco'nun yargılanarak mahkûm edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Thomas Lubanga savaş suçu sebebiyle yargılanmış ve 14 yıl hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Bosco ve Katanga, hem insanlığa karşı işlenen suçlar hem de savaş suçları sebebiyle yargılanmış ve Bosco 12 yıl hapis cezasına mahkûm edilirken Katanga'nın hapis cezası 30 yıl olarak belirlenmiştir. UCM'ninDKC'de yürüttüğü soruşturma ve kovuşturmanın ardından yapılan yargılamalar adaleti ve hesap verebilirliği geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Ancak UCM, hükûmet yetkilileri ve ulusal ordu tarafından işlenen suçları görmezden gelirken yalnızca isyancı gruplara karşı yürüttüğü soruşturmalardan dolayı ağır bir şekilde eleştirilmiştir.[134] Adaletin herkes için sağlanması ve geliştirilmesi gayesiyle UCM'nin hem soruşturma hem de yargılamalarında tarafsız kalması ve resmî konumları ne olursa olsun suç işleyen kişileri soruşturması gerekmektedir.

#### 4.3.1.2. Uganda

1987 yılında Joseph Kony tarafından kurulan Tanrı'nın Direniş Ordusunun (LRA), asıl amacı Uganda'da Hristiyanlığın ilkelerini ve İncil'in on emrini esas alan bir hükûmet rejimi kurmaktır. LRA kurulup da eylemlerine başladığından beri

[133]Uluslararası Ceza Mahkemesi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti; Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki Durum. 2019 Erişim tarihi:20 Kasım 2019https://www.icc-cpi.int/drc

[134] Maria Elena Vignoli, *The ICC's Work in Congo Isn't Done*, (ICC'nin Kongo'daki Çalışması Bitmedi), 2020, Erişim tarihi: 12 Ağustos 2020 https://www.hrw.org/news/2020/08/11/iccs-work-congo-isnt-done

20.000’den fazla sivili ölümüne sebep olmanın yanında, 20.000'den fazla çocuğu kaçırmak ve onları ya çocuk asker ya da seks kölesi olmaya zorlamakla suçlanmaktadır. 2002 yılının Haziran ayında Roma Statüsü’nü onaylayan Uganda, 2004 yılında topraklarında yaşanan durumu Mahkemeye havale etmiştir. Uganda topraklarında yaşanan durumlarla ilgili soruşturmalar yürüten UCM, ülkede uluslararası suçların işlendiğine dair kanıtlar bulunmuştur. Bu kanıtlarla cinayet, tecavüz, çocukların zorla askere alınması, sivillere karşı kasıtlı saldırılar gibisavaş suçlarının yanında insanlığa karşı çeşitli suçların da işlendiği belgelenmiştir.[135]

2005 yılında 2. Ön Yargılama Dairesi, LRA’nın üst düzey liderleri için tutuklama emri çıkardıktan sonra Kony, 33 adet savaş suçu ve insanlığa karşı işlenen suçla suçlanmıştır. UCM tarafından Uganda'da düzenlenen bir inceleme konferansı esnasında çok sayıda insan hakları ihlali mağduru hem LRA'yı hem de Uganda Ordusunu vahşet suçları işlemekle suçlamasına rağmenUCM'nin soruşturmaları yalnızca LRA tarafından işlenen suçlara odaklanmıştır. Bu yaşananlardan doğan çelişkilere yanıt olarak o dönem mahkeme savcısı olan Ocampo, Uganda ordusunun bazı insan hakları ihlalleri yapmış olabileceğini kabul etmesine rağmen ordu tarafından işlendiği iddia edilen suçların Roma Statüsü'nde öngörülen eşiğin ağırlığını karşılamadığını iddia etmiştir.

UCM’nin Uganda'daki çalışmaları esnasında sayısız aksiliklerle karşılaşılmıştır. Zaman zaman UCM'ninLRA üyelerine yönelik soruşturmaları ve tutuklama emirlerinin Uganda hükûmeti ile LRA arasındaki barış anlaşmalarının uygulanmasını olumsuz etkilediği iddia edilmiştir. 2000 yılında Uganda hükûmeti, başlangıcından bu yana çatışmaya dâhil olanlara yönelik af çıkarmıştır.[136] Ancak çıkarılan bu affın muhataplarınıUCM'nin yargı yetkisinden koruyup korumayacağına dair bir kesinlik söz konusu değildir. Bu nedenle LRA, farklı vesilelerle UCM'nin LRA liderleri için çıkardığı tutuklama emirlerini iptal etmemesi hâlinde şiddet kullanma tehdidinde bulunmuştur.[137]

---

[135]Uluslararası Ceza Mahkemesi, Uganda; Uganda'daki durum. 2019 Erişim tarihi: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/uganda

[136] Çakmak, *A Brief History of International Criminal Law and International Criminal Court*, (Uluslararası Ceza Hukuku ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kısa Tarihi), s.229

[137] Patrick Corrigan, Why the ICC Must Stop Impeding Juba Process, (ICC Neden Juba Sürecini Engellemeyi Durdurmalı,) 2007,Erişim tarihi:, 13 Ağustos 2020https://www.globalpolicy.org/component/content/article/164/28641.html

Son zamanlarda Uganda'nın şu anki Başkanı Museveni, UCM'nin Afrika'daki çalışmalarını olumsuz olarak algılamaya başlamıştır. Museveni, 2013 yılında Kenyatta'nın açılış töreninde yaptığı konuşmada UCM'yi, Afrika'ya yönelik ulusal çıkarlarını savunmak isteyen Batılı güçler tarafından kullanılan bir Mahkeme olmakla suçlamıştır. Yaşanan bütün bu aksilikler, UCM'nin Uganda'daki soruşturmalarını yürütme hızını yavaşlatmıştır.[138]

#### 4.3.1.3. Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC)

1960 yılında bağımsızlığını kazandığından beri OAC, askerî yönetim, isyancı ayaklanmalar ve darbeler gibi çeşitli siyasi süreçlerden geçmiştir. Bu siyasi geçişler, OAC'de çatışmalara ve güvensizliğe yol açmıştır. OAC, 2001 yılının Ekim ayındaRomaStatüsü'nü onaylanmasının ardından Roma Statüsü'nün bir taraf devletiolmuştur. OAC'nin yargı organlarının, ülkede yaygın olan şiddet suçunu inceleme ve soruşturmaktan aciz olduklarını belirtmesinin sonucunda OAC hükûmeti kendisini UCM'ye havale etmeye karar vermiştir.[139] 2007 yılında UCM, OAC'deki ilk soruşturmalarını başlatmıştır. Soruşturmaların odak noktası, 2002 ila 2003 yıllarında insanlığa karşı işlenen suçlar ile savaş suçlarıydı. Soruşturma kapsamındaki suçlar, isyancı güçlerle hükûmet güçleri arasındaki silahlı çatışmalar esnasında yaşandı. UCM tarafından hazırlanan bir raporda, OAC'de çok sayıda savaş suçu ve insanlığa karşı suç işlendiği kaydedilmiştir.UCM,yürüttüğü soruşturmalar sonucunda Jean-Pierre Bemba'yıOAC'de işlenen suçların baş şüphelisi olarak belirledi ve onu insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçlarıyla suçladı.[140]

3. Yargılama Dairesi, 2016 yılında Bemba'yıOAC'de işlenen suçların sorumlusu olarak 18 yıl hapis cezasına mahkûm etmiştir. Ancak bu ceza daha sonra 2018 yılında UCM Temyiz Dairesi tarafından bozulmuştur. Temyiz Dairesi, Yargılama Dairesinin Bemba'yı, kendisine yöneltilen suçlamaların kapsamı dışında kalan suç faaliyetlerinden dolayı yanlış bir şekilde mahkûm ettiğini iddia etmiştir. Temyiz

[138] Kenya CitizenTV, *Ugandan President Museveni Stirs Fresh ICC Debate*, 2013, (Uganda Devlet Başkanı Museveni ICC Tartışmasını Yeniliyor, 2013),Erişim tarihi: 13 Ağustos 2020https://www.youtube.com/watch?v=3QrL-_X1vGo

[139] Çakmak, Uluslararası Ceza Hukuku ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kısa Tarihi, s.230

[140]Uluslararası Ceza Mahkemesi, Orta Afrika Cumhuriyeti; Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Durum. 2019 Erişim tarihi: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/car

Dairesinin itirazı sonucunda Bemba, insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçlarından beraat etmiştir.

2014 yılının Mayıs ayındaUCM ayrıca OAC'nin, ülkesinde 1 Ağustos 2012 tarihinden itibaren yaşananları UCM'ye havale ettiğini kaydetmiştir ki böylece OAC kendisini UCM'ye ikinci kez göndermiş oldu. UCM'nin yürüttüğü bu soruşturmaların odak noktasını da 1 Ağustos 2012 tarihinden itibaren işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar oluşturmaktaydı. Bunlar, 2012 yılından itibaren yaşanan ihtilaf sonucunda sözde Hıristiyan Balaka karşıtı ve Müslüman Seleka grupları tarafından işlendiği iddia edilen suçları kapsıyordu. Çatışmalar esnasında yaşanan şiddetin, çok sayıda insanın yerinden edilmesine ve ölümüne yol açtığı iddia edilmektedir.UCM'nin soruşturmalarına göre Ngaissona ve Yekatom en büyük cezai sorumluluğu taşıyan kişiler olarak belirlendi. 2018 yılında Yekatom ve Ngaissona için tutuklama emri çıkarıldı, çalışma tarihi itibarıyla ikisi de UCM'ye sevk edilmiş durumdadır.[141]

#### 4.3.1.4. Mali

Mali, ülkenin kuzey kesiminde yaşayan Tuareg etnik grubu mensupları tarafından gerçekleştirilen uzun bir ayaklanma geçmişine sahiptir. Tuareg etnik grubu mensupları çeşitli vesilelerle Mali'den ayrılmaya ve Azawad olarak adlandırılan bağımsız devletlerini kurmaya çalışmışlardır. 2012 yılında Tuareg etnik grubu mensupları Azawad Ulusal Kurtuluş Hareketini (AUKH) kurdular, bu hareket sayesinde Mali'nin kuzeyinde bir askerî ayaklanma çıkarmayı başarmalarının ardından Gao, Timbuktu, Kial, Tessalit, Tinzaouatene, Lere ve Aguelhocşehirlerin kontrolünü ele geçirdiler.[142]

Yukarıda anılan şehirlerde başlayan ayaklanmaların ardından hem Mali ordusu hem de Mali'nin güney kesiminde yaşayanlar, dönemin Mali Devlet Başkanı Toure'nin ayaklanmayla başa çıkma tarzından dolayı hüsrana uğradı. Bunun sonucunda bir grup Mali ordusu mensubu 2012 yılında askerî darbe düzenleyerek anayasayı askıya

[141] Uluslararası Ceza Mahkemesi, Davalar.
[142] Gregory Chauzal ve Thibault van Damme, Mali'deki çatışmanın kökleri, 2012 krizinin ötesine geçiyor, Clingendael Enstitüsü, Lahey, 2015, ss .6-14

aldıktan sonra Toure'u devirdi[143] Darbeden sonra Afrika Birliği ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (BADET) da dâhil olmak üzere pek çok uluslararası kuruluş Mali'de yaşanan olayları kınadı, Mali'nin Afrika Birliği ve BADET ile ilgili tüm faaliyetlere katılımı askıya alındı, isyancı liderlere çeşitli yaptırımlar uygulandı. Bütün bu gelişmeler esnasında BADET arabuluculuk girişimleri yürüttü. Arabuluculuk müzakereleri sonucunda hem Mali Devlet Başkanının hem de darbeden sorumlu askerî grubun yetkilerini geçiş hükûmetine devretmesiyle Toure istifa etmiş oldu.

Roma Statüsü'ne taraf bir devlet olan Mali, Ocak 2012 tarihinden itibaren topraklarında yaşananları UCM'ye havale etti. Soruşturmaların odak noktası genellikle Gao, KidalTimbuktu, Bamako ve Mali'nin diğer şiddet yaşanan bölgelerinde gerçekleştiği iddia edilen savaş suçlarıydı. Mali'de işlenen savaş suçları kapsamında işkence, cinayet, sakatlama, sert ve kötü muamele, korunan nesnelere kasıtlı saldırılar, yağma ve tecavüz suçları bulunmaktadır.[144]UCM'nin soruşturmaları, şu anda UCM nezaretinde bulunan Al Mehdi ve Al Hassan için iki tutuklama emri çıkarılmasına yol açmıştır.

#### 4.3.1.5. Fildişi Sahili

Eski bir Fransız kolonisi olan Fildişi Sahili, 1960 yılında bağımsızlığını yeniden kazanmıştır. Sömürgeci devletlerin geri çekilmesinden bu yana bağımsızolan ülkenin başında bulunan Felix Houphouët-Boigny, cumhurbaşkanlığı döneminde Fransız liderlerle çok yakın ilişkiler sürdürmüştür. Felix Houphouët-Boigny'nin 1993 yılında ölmesinin ardından yerine geçen Henri Konan Bédié, 1999 yılında bir darbeyle devrildi. 2000 yılında gerçekleştirilen seçimle cumhurbaşkanı olan Felix Houphouët-Boigny'nin ateşli rakibi Laurent Gbagbo'yu devirmek amacıyla 2002 yılında yeni bir darbenin patlak vermesiyle gerilimli bir dönem başladı. Laurent Gbagbo iktidarda kalmayı başardı ancak başlayan iç savaş ülkenin kuzeyi ile güneyini ikiye böldü. Yaşanan çatışmalara Fransa önce müdahale etti, ardından ateşkesi müzakere etti;

[143] Uluslararası Koruma Sorumluluğu Koalisyonu, Mali'de Kriz,Erişim tarihi:13 Ağustos 2020http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-mali
[144]Uluslararası Ceza Mahkemesi, Mali Cumhuriyeti'ndeki Durum. 2019 Erişim tarihi:20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/mali

Birleşmiş Milletler de çatışmayı kontrol altına almak amacıyla birlikler gönderdi. Ancak 4 Kasım 2004 tarihinde Fildişi Ulusal Ordusunun, isyancı ForcesNouvelles grubuna saldırmasıyla yeniden kazanılan istikrar kısa sürdü. Bir kez daha Fransa devreye girdi ancak bu kez Fildişi Sahili egemenliğinin ihlal edildiği iddiasında bulundu ve yapılan müdahaleyi kamuoyu önünde kınadı.[145]

Peş peşe yaşanan bu olaylar, Laurent Gbagbo'nun başkanlık seçiminin ikinci turunun ardından 2010 yılında patlak veren krize zemini hazırladı.Liberal ekonomik sisteme ve dolayısıyla Batılı fikirlere aykırı tutumları savunan Laurent Gbagbokendisini, Felix Houphouët-Boigny'nin eski Başbakanı ve IMF Bölge Müdürü, dolayısıyla da Batılı ideallere daha yakın olan AlassaneOuattara ile karşı karşıya buldu. Ouattara'nın, 2 Aralık 2010 tarihinde Bağımsız Seçim Komisyonu (BSK) tarafından seçimi kazandığı ilan edildi. Ancak Fildişi Sahili Seçim Yasası'nın 59. maddesi, söz konusu komisyon tarafından sunulan sonuçların geçici olduğunu ve bu durumda Laurent Gbagbo'nun itirazları incelendikten sonra nihai sonuçları açıklamanın Anayasa Konseyinin görevi olduğunu ifade edildi.[146]

Kararını seçimler esnasında yaşanan şiddet olaylarına ve oylama usulsüzlüklerine dayandıran Anayasa Konseyi, yedi bölgenin anket sonuçlarını iptal ederek Gbagbo'yu seçimlerin galibi ilan etti. Bu, hem Ouattara hem de Gbagbo'nun kendilerini 2010 seçimlerinin galibi ilan ettiği bir duruma yol açtı.[147] Bunun bir sonucu olarak, seçimin ardından Gbagbo ve Ouattara destekçileri arasında şiddet olayları başladı. Pek çok bölgesel Afrika örgütü Gbagbo'yu kınadı. Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (BADET), Aralık 2010 tarihinde düzenlenen bir oturumda, BSK tarafından açıklanan seçim sonuçlarını onaylanarak Gbagbo'yuBSK'nin kararını kabul etmeye davet etti ve Ouattara'yı Fildişi Sahili Başkanı olarak tanıdı.[148] Aralık 2010 tarihinde gerçekleştirilen Barış ve Güvenlik Konseyi toplantısında Afrika Birliği BADET'in aldığı kararı onayladıktan sonra Ouattara'yı Fildişi Sahili Başkanı olarak tanıdı. Afrika Birliği ayrıca, Fildişi

[145]SCHMITT, *Africa and the ICC – Perceptions of Justice*, Cambridge et al., Cambridge University Press, 2016, s. 133.
[146]Bk.: Fildişili Seçim Kanunu'nun 59. maddesi.
[147] Nicolas Cook, *Cote d'Ivoire's Post-Election Crisis*, CRS Report for Congress, Washington DC, (Fildişi Sahili'nin Seçim Sonrası Krizi, Kongre için CRS Raporu, Washington DC), 2011, s.2
[148]Ecowas Komisyonu, *Extraordinary Session of the Authority of Heads of State and Government on Cote D'Ivoire, Abuja,* (Devlet ve Hükûmet Başkanlarının Fildişi Sahili Olağanüstü Oturumu, Abuja), 2010, s.3

Sahili'nin Afrika Birliği ile ilgili tüm faaliyetlere katılımını demokratik olarak seçilen bir başkan iktidara gelene kadar askıya alma kararı almıştır.[149]

UCM Savcısı, Fildişi Sahili topraklarında 2010 seçimlerinin ardından başlayan şiddet olaylarıyla ilgili soruşturma başlatmıştır. Soruşturmaların açıldığı tarihte Fildişi Sahili, Roma Statüsü'ne taraf değildi ancak Fildişi Sahili hükûmeti, ülkede yaşanan şiddet olayları üzerinde yargı yetkisine sahip olması için UCM Savcısına izin vermiştir. 2011 yılında Fildişi Sahili hükûmeti, UCM'nin yargı yetkisini kabul ettiğini bir kez daha teyit etti. 2013 yılında Fildişi Sahili, Roma Statüsü'nü onaylamıştır. Fildişi Sahili'nde yürütülen soruşturmaların odak noktası, seçim sonrası şiddet şeklinde 2010-2011 yıllarında işlendiği iddia edilen insanlığa karşı suçlardı. Kanıtlar, sivil nüfusun yaygın ve sistematik bir şekilde gerçekleştirilen çok sayıda saldırının mağduru olduğunu göstermiştir.

2011 yılında, 3. Ön Yargılama Dairesi, Laurent Gbagbo için tutuklama emri çıkardı ve onu insanlığa karşı suç işlemekle suçladı.Gbagbo'nun yanı sıra BleGoude için de tutuklama emri çıkarılmıştır.[150] 2019 yılında Dava Dairesi tarafından BleGoude ve Gbagbo suçlandıkları tüm iddialardan aklanmıştır. Savcının, BleGoude ve Gbagbo'nun işledikleri öne sürülen suçların kanıtlanması için gerekli kanıtları sağlayamadığı iddia edilmektedir.[151]

#### 4.3.1.6. Kenya

2005 yılından itibaren Kenya, Roma Statüsü'ne üye birdevlettir.Kenya'da 2007 seçimlerinin ardından seçim sonrası şiddet olayları patlak vermiştir. Kenya hükûmeti, Seçim Sonrası Şiddeti Soruşturma Komisyonu (SŞSK) kurarak seçim sonrası dönemde işlenen suçların niteliğini araştırmakla görevlendirdi. SŞSK seçim sonrası

[149] Afrika Birliği, Barış ve Güvenlik Konseyi, 252. Toplantı, Afrika Birliği, AddisAbaba, 2010, s.1
[150] Uluslararası Ceza Mahkemesi, Fildişi Sahili'ndeki Durum, Laurent KoudouGbagbo için Tutuklama Emri, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey, 2011, s.7
[151] Uluslararası Ceza Mahkemesi, ICC Dava Dairesi, Laurent Gbagbo ve Charles BleGoude'yi tüm suçlamalardan beraat ettiriyor, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey, 2019

dönemde, en az 350 bin kişinin evini terk ettiğini, 117.216 mülkün zarar gördüğünü, 1.133 kişinin öldürüldüğünü ve 3.561'den fazla kişinin ağır yaralandığını bildirdi.[152]

SŞSK, soruşturmaları yürütmesinin ardından seçim sonrası dönemde yaşanan vahşet suçlarının sorumlularını yargılama yetkisine sahip bir ulusal özel mahkeme kurulması gerektiğini öne sürmüştür.[153] Mahkemenin kurulmasını sağlayacak yasa tasarısı, Kenyalı milletvekilleri arasında anlaşma ve birlik sağlanamamasından dolayı çıkarılamamıştır. Bir grup parlamenter mahkemenin kurulmasını desteklerken diğer bir grup ise Kenya yargı kurumlarına güvenmediğini savunarak tasarıya karşı oy kullanmıştır. Ayrıca tasarıya karşı çıkanlar mahkemenin, yerel yargı kurumlarının ilgili kişileri tarafından kolaylıkla manipüle edilebileceğini ve bunun sonucunda adaleti sağlamanın tek olası yolunun UCM aracılığıyla olduğu görüşündeydi.

Ruto William ve KenyattaUhuru (Henüz Kenya Başkan Yardımcısı ve Başkanı olarak seçilmemişlerdi.), Kenya'nın davasını UCM'ye havale etmesini savunan kişiler arasındaydı.ÖrneğinRuto'nun*"Özel bir mahkemede vakit kaybetmek yerine, şüphelilerin isimleri UCM'ye teslim edilmeli ki gerekli soruşturmalar başlayabilsin"* dediği aktarılmıştı.[154]O sırada, Ruto ve Kenyatta, UCM'nin soruşturmalarına dâhil olacaklarının farkında değillerdi. Kenya için özel bir mahkeme kurma girişimlerinin başarısız olmasının ardından UCM Savcısı Bay Ocampo, kendi yetkilerini kullanarak KenyattaUhuru, Ruto William, MohammedHussein Ali, Muthaura Francis, Joshua Sang ve Henry Kosgey aleyhine Kenya'da soruşturmalar açmıştır.[155] Kenya'daki bu gelişme, Savcının inisiyatif alıp kendi yetkilerini kullanarak soruşturma başlattığı ilk durum olmuştur.

Kenya, Kenyatta'yaUCM soruşturmaları açıldığında, Ruto ve diğer Kenyalı politikacılar UCM'yi olumsuz bir şekilde eleştirmeye başladılar ve onu *"Afrika'yı yeniden sömürgeleştirmeye kararlı bir Batı sömürge kurumu"* olarak

---

[152]*Truth, Justice, and Reconciliation* Commission, *Commissions of Inquiry-CIPEV Report*, (Hakikat, Adalet ve Uzlaşma Komisyonu, Soruşturma Komisyonları-CIPEV Raporu), 2008, Erişim tarihi: 10 Ağustos 2020https://digitalcommons.law.seattleu.edu/tjrc-gov/5

[153] International Crisis Group, Kenya: Impact of the ICC Proceedings, Africa Brifing, 2012, No.84, ss.5-6

[154] Daily Nation, Ruto: *Why I prefer The Hague route*, (Neden Lahey rotasını tercih ediyorum,) 2009, Erişim tarihi:12 Ağustos 2020
https://www.nation.co.ke/kenya/news/ruto-why-i-prefer-the-hague-route--581684

[155]Wierda, Large and Ambos, *Building a Future on Peace and Justice,* (Barış ve Adalet Üzerine Bir Gelecek İnşa Etmek), s.134

nitelendirdiler.[156] 2013 yılında Kenyatta Kenya Devlet Başkanı, Ruto da başkan yardımcısı olduktan sonra farklı vesilelerle BMGK ve UCM'den Kenya'daki UCM soruşturmalarının ertelenmesini talep ettiler. Ancak Kenya'nın erteleme taleplerinin hiçbiri uygulanmadı veya kabul edilmedi.

Afrika Birliği, birkaç oturumu ve kararıyla Kenya'nın erteleme talebini destekledi. 2013 yılında gerçekleştirilen Olağanüstü Toplantı esnasında Afrika Birliği, Kenyatta ve Ruto'nun yargılanmasına, herhangi bir UCM soruşturmasının Kenya'nın istikrarını, barışını ve egemenliğini büyük ölçüde baltalayabilme ihtimalinden dolayı karşı olduğunu vurguladı.[157] Afrika Birliği, Kenya hükûmetinin bölgesinde terörle mücadelede önemli bir aktör olduğunu ve bu nedenle UCM'nin Kenya Devlet Başkanlarına karşı yürüttüğü davaların, Kenyatta ve Ruto'nun Kenya'nın terörle mücadelesi de dâhil olmak üzere başkanlık görevlerinde dikkatlerini dağıtarak eylemlerini engelleyeceğinden dolayı barış için bir tehdit oluşturabileceğini ileri sürdü. Önceki açıklamalarla ilgili olarak Afrika Birliği, herhangi bir Mahkeme veya Uluslararası Mahkeme tarafından görevdeki Afrika Birliği'ne üye herhangi bir devletin başkanına karşı hiçbir işlem veya soruşturma başlatılmayacağına karar vermiştir. Ayrıca UCM'ninKenyatta ve Ruto aleyhine başlattığı davaların, Kenyatta ve Ruto'nun görev sürelerini tamamladıkları zamana kadar ertelenmesi gerektiğine de karar verdi. Son olarak, Kenya Devlet Başkanını UCM'nin önüne çıkmamaya da davet etmiştir.[158]

Bununla birlikte Afrika Birliği tarafından ileri sürülen argümanların geçerliliği yoktur çünkü Kenya, Roma Statüsü'ne taraf bir devlet olduğundan yetkililerinin sahip olabileceği diplomatik dokunulmazlık haklarından feragat etti. Bu dokunulmazlıklardan feragat, Kenya Anayasasında, başkana görev süresi boyunca cezai tahkikatlardan muafiyet sağlayan 143. madde uyarınca vurgulanmıştır ancak bu madde ayrıca *"Devlet başkanının dokunulmazlıkları, Kenya'nın taraf olduğu ve bu bağışıklığı yasaklayan herhangi bir anlaşma uyarınca başkanın yargılanabileceği bir suçu kapsamına alamaz."* denmektedir.[159] Son olarak, Roma Statüsü'nde,

[156]Wierda, Large andAmbos, *Barış ve Adalet Üzerine Bir Gelecek İnşa Etmek,* s.134
[157] Afrika Birliği, Afrika Birliği Meclisi Olağanüstü Toplantısı, 2013, ss.1-2
[158]A.g.e, s.2
[159]Kenya Hukuku, Kenya Anayasası, 2010, Erişim 12 Ağustos 2020 kenyalaw.org:8181/exist/kenyalex/actview.xql?actid=Const2010

sanıkların resmî görevlerinden el çektirileceği zamana kadar bir durumu ertelemeyi sağlayan bir hüküm bulunmamaktadır.

Afrika Birliği'nin Kenya hükûmetini UCM ile iş birliği yapmamaya çağırmasına ve Kenyalı yetkililerin UCM'yi olumsuz eleştirmelerine rağmen Kenyalı yetkililer UCM ile iş birliği yapmış ve UCM'nin çağrısına bağlı kalmıştır.[160]UCMKenyatta aleyhindeki suçlamaları, aleyhinde yeterli kanıt bulunamadığı gerekçesiyle geri çekmiştir.UCM ayrıca, Ruto William ve Joshua Sang aleyhine başlattığı davayı da 2016 yılında sonlandırmıştır.[161]

#### 4.3.1.7. Burundi

Burundi hükûmeti, Roma Statüsü'nü 1999 yılında imzalamış olmasına rağmen Statü 2004 yılında onaylanmıştır. Nisan 2015 tarihinde Burundi Devlet Başkanı Pierre Nkurunziza, üçüncü bir dönem için aday olma niyetini ilan etmesinin ardından bu niyetin Burundi Anayasa Mahkemesi tarafından onaylandığının açıklanması üzerine Mahkemenin kararına karşı çıkan bazı gruplar kararı protesto etmeye başladı. Protestoları bastırmak amacıyla hükûmetin ağır insan hakları ihlalleri suçunun işlenmesine yol açan yasa dışı yol ve güç kullandığı iddia edilmiştir. Ülkede devam eden huzursuzluklara rağmen hükûmet Temmuz 2015 seçimlerini yönetmeyi başardı ve Nkurunziza yeniden seçildi. Bu durum, daha fazla protestoya ve ardından yeniden insan hakları ihlallerine yol açmıştır.[162]

BM istatistiklerine göre, 2015 ila 2017 yılları arasında çatışmalar sonucunda 400.000'den fazla kişinin Burundi'yi terk etmek zorunda kaldığı ve 200.000'den fazla kişinin de yerinden edildiği tahmin edilmektedir.[163] 2015 yılında UCM, Burundi devlet ajanları ve gruplarının sivil halka karşı saldırılar düzenlediğine inandığı için Burundi'de soruşturma yapılmasına izin vermiştir. İnsanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında; 26 Nisan 2015 ile 26 Ekim 2017 tarihleri arasında Burundi topraklarında tecavüz, işkence, cinayet, zulüm, zorla kaybetme suçlarının ve hapis

[160] Çakmak, *Uluslararası Ceza Hukuku ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kısa Tarihi,* s.232
[161] Uluslararası Ceza Mahkemesi, *Kenya; Kenya Cumhuriyeti'ndeki Durum*, 2019Erişim20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/kenya
[162] Uluslararası Ceza Mahkemesi, *Burundi ve ICC için Koalisyon,* Erişim 12 Ağustos 2020 koalisyonfortheicc.org/latest/resources/burundi-and-icc
[163] Birleşmiş Milletler, *Burundi Durumu,* Birleşmiş Milletler, New York, 2017

cezalarının gerçekleştiği iddia edilmektedir.[164] Burundi hükûmeti, UCM'nin soruşturmalarına olumsuz tepki verdi. Burundi Adalet Bakanı Kanyana'nın*"Hükûmetin bu kararı (soruşturma) reddettiğini ve iş birliği yapmamaya dair kesin kararlılığını yinelediğini"* söylediği kaydedildi.[165]UCM'nin Burundi'deki soruşturmalarını başlatmasından 6 ay sonra Burundi Parlamentosu Burundi'nin Roma Statüsü'nden çekilmesi için bir yasa tasarısı kabul etmiştir. Burundi 2017 yılında Roma Statüsü'nden başarıyla çekildi ancak UCM'nin 2004'ten 2017'ye kadar Burundi'de işlenen suçları soruşturma yetkisi hâlâ devam etmektedir.

### 4.3.2. "Afrikalı Ön Yargı" Algısı ve UCM

UCM-Afrika ilişkisini incelerken Afrika davalarının mahkeme önüne nasıl geldiğini analiz etmek önemlidir. Yukarıda görüldüğü gibi, UCM'deki beş durum, Afrika devletlerinin UCM'den kendi topraklarında işlenen belirli suçları soruşturmasını talep ettiği durumlar, kendilerini yönlendirmelerin bir sonucu olmuştur. UCM yandaşları bu durumu savunmalarında kullanırlar, UCM'nin kendilerini yönlendirmeleri sonucu Afrika'ya davet edildiğini ileri sürerler. Afrika ülkelerinin bu vakalarda üstlendiği rol, Afrika'nın hedef alındığı yönündeki suçlamalara meydan okumak olmuştur.UCM Savcısı FatouBensouda, Afrika ülkelerinin kendi topraklarında yaşanan durumları soruşturması için UCM'yi nasıl davet ettiğine dikkat çekmektedir.[166]

BADET gibi Afrika'daki bazı bölgesel örgütler de Afrika'daki UCM araştırmalarını desteklemiştir. BADET, UCM'nin Mali'de işlendiği iddia edilen savaş suçlarıyla ilgili soruşturmalar yürütmesine destek verirken Mali'de işlenen savaş suçlarından sorumlu kişilerin tespit edilmesi ve soruşturularak kovuşturulması amacıyla Mahkemeye soruşturma açılması çağrısında bulunmuştur. UCM eski Savcısı Luis Ocampo, DKC Başkanından bir mektup aldığını iddia etmiş ve bu mektupta DKC Başkanı Luis Moreno, Ocampo'ya DKC topraklarında meydana gelen suçlardan

[164]A.g.e

[165] Toby Sterling ve Katharine Houreld, *Burundi rejects International Criminal Court war crimes investigation,* (Burundi Uluslararası Ceza Mahkemesi savaş suçları soruşturmasını reddetti,) 2017, Erişim: 13 Ağustos 2020 reuters.com/article/us-warcrimes-burundi/burundi-rejects-International-criminal-court-war-crimes-investigation-idUSKBN1DA1IH

[166]ICC Forum, *Is the International Criminal Court targeting Africa inappropriately*? (UCM Forumu, Uluslararası Ceza Mahkemesi Afrika'yı uygunsuz bir şekilde mi hedef alıyor?) 2014, Erişim:6 Temmuz 2019https://iccforum.com/africa,

bahsetmiştir. DKC Başkanı, UCM Savcısından UCM'nin yargı yetkisinde bulunan suçların işlenip işlenmediğini inceleyerek tespit etmesini talep etmiş, eğer işlenmişse Savcıdan bu suçlardan kimin sorumlu tutulması gerektiğini belirlemesini istemiştir. Bu tür kanıtlar, Afrikalı politikacıların UCM aleyhine yaptıkları açıklamalarla çeliştiğini göstermektedir.[167]

Afrika devletlerinin davalarını UCM'ye sevk etme hevesi, ya Afrika ülkelerinin bu tür davaları ele alma konusunda isteksiz olduğunun bir işareti ya da Afrika devletlerinin bu tür davalara bakmaktan aciz olduğunun bir işareti olarak yorumlanabilir. Bazı Afrika ülkeleri, kendi ulusal mahkemelerinde vahşet suçlarını soruşturarak kovuşturmak için etkili tedbirler almamakla ve aynı zamanda yine bu tür suçları soruşturarak kovuştururken başvurulabilecek güvenilir yargı sistemleri kurmamakla suçlandılar. Eğer bu tür suçlara karşı etkili tedbirler alınmış olsaydı ve başvurulabilecek güvenilir yargı sistemleri kurulabilseydi UCM gibi haricî bir mahkemeye ihtiyaç da azaltılabilirdi.[168] Roma Statüsü kapsamında tamamlayıcılık kavramının altını çizmek hayati önem taşımaktadır. Bu ilkeye göre, uluslararası hukuka aykırı suçlar işlemekle suçlanan kişilerin gerçekten soruşturulmasını ve kovuşturulmasını sağlamak devletlerin sorumluluğundadır. Bu nedenle UCM, yalnızca Devletlerin etkili kovuşturma başlatmadığı durumlarda müdahale eden bir son mercidir.Cannon, Pkalya ve Maragia gibi bilim insanları, Afrika'daki bazı ülkelerin karmaşık yasal işlemlerle başa çıkabilme ve insan haklarını ihlal edenleri adalete teslim etme yeteneğinden yoksun, yozlaşmış veya zayıf yargı sistemlerine ve kurumlara sahip olduğuna dikkat çekmektedir.[169] Yargının bağımsızlığının ana hatlarını çizen evrensel ilkeler, bazı Afrika ülkelerinde genellikle baltalanarak çeşitli şekillerde tehlikeye atılır. Bu durum genellikle yargı tarafından atananların siyasallaştırılması, yürütme organlarının yargı organlarının çalışmaları üzerinde çok fazla güç kullanması ve zaman zaman anayasaların yargı organlarının bağımsızlığını açıkça tanımlayamamasından kaynaklanmaktadır.[170] Bunlar, UCM'nin Afrika'daki ve ayrıca dünyanın benzer yargıya dayalı zorluklarla karşılaşılan çeşitli bölgelerindeki önemini ve ihtiyacını vurgulayan yapısal engellerden bazılarıdır. Uluslararası

[167] Birleşmiş Milletler, Savcı Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki duruma ilişkin sevk aldı, 2004, Erişim:6 Temmuz 2019 https://www.un.org/press/en/2004/afr903.doc.htm
[168]Cannon, Pkalya ve Maragia, s.15
[169]Cannon, Pkalya ve Maragia, s.15
[170]A.g.e s.15

suçlardan sorumlu kişileri soruşturarak kovuşturmaya dair yeterlilik veya kapasite eksikliği, OAC ve Mali'nin kendilerini UCM'ye sevk etme kararları ile örneklenebilmektedir.[171]

Kenya'da işlenen uluslararası suçlardan sorumlu olduğu iddia edilen kişiler hakkında, yani Kenya liderleri hakkında yürütülen soruşturma ve kovuşturmalar başarısız olmuştur. Bunun nedeni Kenya parlamentosunun bir mahkeme kurmak için gereken yasaları çıkaramamasıdır.[172] Mahkemenin oluşturulamaması, dolaylı olarak UCM'ye Kenya'da yaşananlara dair yargı yetkisi verilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle Afrika Birliği'nin ve Afrikalı politikacıların, özellikle de Afrika devletlerinin, insan hakları ihlalleri ile suçlanan Afrikalıları soruşturma ve kovuşturmakta ya isteksiz ya da aciz oldukları hâlde suç işledikleri iddia edilen kişilerin soruşturma ve kovuşturmalarını yürüten UCM'yi eleştirmeleri çelişkili bir tutum olarak değerlendirilebilir. Afrika ülkelerinin UCM tarafından hedef alındığını iddia etmek, UCM'nin yetkileri kapsamındaki Afrika'da yaşanan bütün vakaların yanlış ve temelsiz olduğunu iddia etmekle eş değer olduğu söylenebilir. Afrika ülkelerinin kendi referanslarına göre UCM Afrika'daki ülkelere özellikle yoğunlaştığı düşünülmektedir. Ancak Roma Statüsü'ne taraf olan ve UCM'yi destekleyen Afrika ülkeleri bu Mahkemeyi Afrika'ya kendileri davet etmeye karar vermişlerdir. Bununla birlikte, kendi kendine yönlendirmelerin ICC'nin genişletilmiş doğrulaması olarak görülmemesi gerektiği unutulmamalıdır.Çünkü Afrika ülkeleri, uluslararası adaleti sistemini kendi çıkarları doğrultusunda etkileme isteklerinden dolayı da yaşananları bazen Mahkemeye havale etmiştir.[173]

Sudan ve Libya örneğinde olduğu gibi,BMGK'ninUCM'yi soruşturma ve kovuşturma için bu ülkelere yönlendirmesi UCM'nin Afrika'yı hedef aldığı iddialarına yol açmıştır.[174] Bu durum, UCM'nin Sudan'da soruşturma açmaya karar vermesi üzerine Sudan hükûmetinin El Beşir'in için çıkarılan tutuklanma emrine

---

[171]Kersten *Constructive Engagement in The Africa-ICC Relationship,* (Afrika-UCM İlişkisinde Kersten Yapıcı Katılım), s.11

[172]Everisto Benyera, *Is the International Criminal Court Unfairly Targeting Africa? Lessons for Latin America and the Caribbean States.Politeia,* (Uluslararası Ceza Mahkemesi Haksız Bir Şekilde Afrika'yı Hedefliyor mu? Latin Amerika ve Karayip Devletleri için Dersler. Politeia), 2018, Cilt, 37 Sayı 1, s.10

[173]Sophia Plessis, *The International Criminal Court and its Work in Africa: Confronting the Myths*, (Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika'daki Çalışmaları: Mitlerle Yüzleşmek,) s.10

[174]CRS Report for Congress, *International Criminal Court Cases in Africa: Status and Policy Issues,* (Kongre İçin CRS Raporu, Afrika'daki Uluslararası Ceza Mahkemesi Davaları: Statü ve Politika Sorunları), s.26

tepki göstermesiyle kanıtlanabilir. Zira Sudan hükûmeti UCM'nin Sudan üzerindeki yargı yetkisini reddetmiştir. Sudan hükûmeti bunu kendi egemenliğinin ihlali olarak görmüş ve UCM'yi, bir Afrika devletinin egemenliğine müdahale etmeye ve Sudan'da rejimi değiştirmeye çalışan Batılı ülkelerin bir aracı olmakla suçlamıştır. Sudan hükûmeti, UCM'yi bağımsız bir kurum olarak görmemektedir.[175] Sudan hükûmetinin yanı sıra, Mamdani gibi bazı etkili Afrikalılar da böyle düşünmektedir. Örneğin MamdaniUCM'yi, Afrikalıları yargılamayı amaçlayan Batı'nın ön yargılı bir mahkemesine dönüşmekle suçlamıştır.[176] BMGK'nin Mahkemeye havale ettiği bir başka ülke de Libya'dır. Bu durumda akıllara gelen şöyle bir soruyu sormak gereklidir: BMGK neden Afrika dışındaki başka davaları UCM'ye göndermemektedir? UCM'yi eleştirenlere göre, UCM'nin Irak, Afganistan ve Suriye gibi ülkelerde işlenen suçları neden soruşturmadığını merak konusudur.[177]İfade etmek gerekir ki: UCM Savcısı, antlaşma hukuku uyarınca tüm dünyanın Savcısı değil sadece Roma Statüsü'ne taraf olan ülkelerin savcısıdır. Hesap verebilirlik ve soruşturma gerektirenSuriye'de yaşananlarda olduğu gibi çok sayıda durum mevcuttur. Ancak bu ülkelerin çoğu Roma Statüsü'ne taraf olmadığından Mahkemenin bu ülkelerde herhangi bir soruşturma yürütme yetkisi yoktur.Bunun dışında BMGK da bazı ülkelerdeki yaşananları UCM'ye havale etmekte isteksiz veya başarısız olmuştur.[178] Bu isteksizlik, güç politikalarının UCM'yi potansiyel olarak nasıl etkileyebileceğini gösterir ancak BMGK'nin uygulandığı bu seçicilik genellikle UCM'ye mal edilmiştir. Güç politikalarının olumsuz etkileri ile BMGK'nin seçiciliğinden kaynaklanan suçlamalar UCM'ye yüklenmemelidir. Afrika devletleri, UCM'nin seçici ve güç politikalarından etkilenen bir kurum olduğunu düşünseler de güç politikalarından etkilenen ve seçici davranan kurum aslında BMGK'dir.[179]UCM, Batılı güçler tarafından kullanılmaya meyilli bir kurum olsa da bunun, yoksul ülkeleri hedef alan Batılı ülkelerin bir eseri olduğunu iddia etmek pek doğru bir yaklaşım sayılmaz. Bu tür iddiaları kabul etmek, UCM'ninkurulması için çaba

[175]A.g.e s.26
[176]Mahmood Mamdani, *The New Humanitarian Order*, 2008, Erişim:12 Kasım 2019https://www.thenation.com/article/archive/new-humanitarian-order/
[177] Moss, *The UN Security Council and the International Criminal Court*; Towards a More Principled Relationship, (BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi; Daha Prensipli Bir İlişkiye Doğru), s.11
[178]Kersten, *Constructive Engagement in The Africa-ICC Relationship.*(Afrika-ICC İlişkisinde Yapıcı Katılım)., s.6
[179]Kersten a.g.e. s.6

harcayan Afrika ülkelerinin yaptığı çok yoğun çalışmaları ve ürettikleri fikirleri görmezden gelmek olacaktır. Afrika ülkelerinin Roma Statüsü'nü imzalamaya zorlandığına dair hiçbir kanıt yoktur. Roma Statüsü oluşturulmadan önce de Afrika'da hesap verebilirlik ve adalet sağlamaya yönelik uluslararası irade mevcuttu. Bu durum, bazı Afrika ülkeleri ile bölgesel organların oynadıkları roller incelenerek kanıtlanabilir. Kaldı ki bu devlet ve organlar Roma Statüsü'nün içermesi gereken ilkeleri belirleyen UCM ile ilgili müzakereler esnasında da liderlik ederek önemli roller üstlenmişler.[180]

Afrika ülkeleri Roma Statüsü'nün oluşturulmasında çok önemli bir rol oynamasına rağmen UCM, yoksul ülkeleri denemek isteyen Batılı ülkelerin bir ürünü gibi görülmüştür. Bu durum da Batılı ülkelerin zaman zaman UCM'yi siyasi çıkarları için kullanabileceklerine dair bir sonucun doğmasına yol açmıştır. Afrika ülkeleri de UCM'yi siyasi çıkarları için kullanmakla suçlanabilir. Örneğin Uganda ve Kongo hükûmetleri, UCM'nin kendi bölgelerindeki isyancı grupların veya muhalefet liderlerinin yargılamasını sağlamak amacıyla UCM'yi kendi topraklarında soruşturma yürütmeye çağırarak siyasi güdülerle hareket etmekle suçlanmıştır.[181] Zira Afrikalılar, UCM'yi seçici bir şekilde desteklemekle suçlanmaktadır.Muhalif grupları soruşturarak kovuşturmak için kullanıldığı zamanlarda Mahkemeyi desteklerken liderlerinden birini tutuklamaya çalıştığındaiseUCM'yi desteklemeyi bırakmışlardır.[182]Eski RUCM ve YUCM Başsavcısı Richard Goldstone, UCM siyasi muhaliflerini veya isyancı grupların liderlerini kovuştururken bazı Afrikalı liderlerin nasıl sessiz kaldıklarını ve çoğu Afrikalı liderin UCM'yi nasıl önyargılı olmakla suçladığını ve bir başka başkanı hedef aldıklarında UCM kovuşturmalarını protesto etmekle suçladığını vurguladı. UCM'ye verilen desteğin sadece kendilerine uygun zamanlarda gelmemesi gerektiğini savundu. UCM, adaleti sağlamaya tüm insan haklarını ihlal eden herkeseçalışıyormuş.[183]

Bugüne kadar UCM'nin soruşturmaları kapsamındaki durumların çoğu Afrika kaynaklıdır, bazı Afrikalı liderler bu durumu büyütmüş ve UCM'nin Afrika'yı hedef

---

[180]Sophia Plessis, *The International Criminal Court and its Work in Africa: Confronting the Myths*.,(Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika'daki Çalışmaları: Mitlerle Yüzleşmek), s.2
[181]Plessis a.g.e. s. 10
[182]Benyera, 2018, ss.9-11
[183]Mary Kimani, *Pursuit of Justice or Western Plot*? (Adalet Peşinde mi, Batı Komplosu mu?) 2009,Erişim: 02 Şubat 2020https://www.un.org/africarenewal/magazine/october-2009/pursuit-justice-or-western-plot

alan bir tavır sergilediğini ve bunun doğru bir tavır olmadığını göstermek için kanıt olarak kullanmıştır. Bu tür eleştirilerde bulunanlar, cinayet, tecavüz gibi insan hakları ihlallerinin mağduru olanveadalete ihtiyaç duyan Afrikalı 40.000'den fazla kişiden ya da katile dönüştürülen binlerce çocuktan nadiren söz ederler. Ayrıca yerinden edilmiş dört milyondan fazla insana da nadiren değinirler.[184]Son olarak, Mahkemeyi eleştirenler, ilgili devletlerin uluslararası suçlar işlediğinden şüphelenilen kişileri etkin bir şekilde yargılama konusundaki isteksizliklerini ve yetersizliklerini nadiren akıllarına getirmektedirler.[185]

Afrikalılar, UCM'nin müdahalesini, Afrikalı kurbanların adalet ve hesap verebilirlik elde etmesini kutlayacak şekilde olumlu bir şekilde görmelidir. Irak veya Suriye gibi Roma Statüsü'ne taraf olmadığı için soruşturma ve kovuşturmanın yapılamadığı ülkeler hesap verme ve adaletin sağlanması fırsatını kaçırmıştır. Afrika'daki liderlerin Afrika halkına gösterilen ilgiyi neden yüceltme sorgulayan Kofi Annan, Afrikalı mağdurların, suç işleyen kişilerin genellikle sorumlu tutulmaması veya yargılanmamasından dolayı sıklıkla hüsrana uğradığını; böyle durumlarda mağdurlar adına konuşacak, onlar için adaleti sağlayacak birilerine ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır. UCM'nin asıl kurulma amacının böyle durumlar olduğunu, Afrikalıların çoğunluğunun adaletin sağlanmasını istediklerini, ulusal mahkemelerin bekledikleri adaleti sağlamaması durumunda son merci olan UCM'nin bunu onlar için yapacağını savunmuştur. Ayrıca dünyanın farklı bölgelerinde herhangi bir kovuşturma ve soruşturmanın olmaması, Afrika'daki kovuşturma ve soruşturmaların sonlandırılması için yeterli ya da haklı bir gerekçe olup olmadığı da dikkate şayan bir durumdur. Afrika'nın hedef alındığını, aksine hedef alınanın cezasızlık kültürü olduğunu bilhassa vurgulamıştır.[186] Hâlihazırda UCM'deki tüm işlemler Roma Statüsü hükümlerine göre yürütülmektedir. UCM siyasi bir kurum olmayıp esas görevi Roma Statüsü hükümlerini yorumlamak ve uygulamaktadır.[187] Bu itibarla sadece Roma Statüsü'nün hükümlerini uyguladığı için olumsuz eleştirilerle töhmet altında bırakılmamalıdır. Olumsuz eleştirilerle yıpratma çabalarına gerek yoktur çünkü Mahkeme, Roma Statüsü'ne taraf olan devletler tarafından kurulduğundan

[184]Werle, Fernandez ve Vormbaum, *Afrika ve Uluslararası Ceza Mahkemesi*, 2014, s.49
[185] UCM Forumu, 2014
[186] Kofi Annan, *Speech by Kofi Annan 3rd Annual Desmond Tutu International Peace Lecture*, (Kofi Annan, Konuşma Kofi Annan 3. Yıllık Desmond Tutu Uluslararası Barış Konferansı), 2013, Erişim:21 Nisan 2020 http://iccnow.org/documents/Tutu_Lecture_delivered_by_Kofi_Annan.pdf
[187]Werle, Fernandez ve Vormbaum, 2014, s.3

itibaren yükümlü olduğu görevi yerine getirmektedir. Roma Statüsü'nün bazı sorunları ve sınırlamaları varsa bunları çözmesi gereken Mahkeme değil, Statü'nün siyasal organı olan Roma Statüsü'ne Taraf Devletler Meclisidir.[188]

Afrika devletlerinin UCM'ye yönelttikleri eleştirilerin çoğu, kısmen UCM'nin yanlış anlaşılan rolünün bir sonucudur. Temmuz 2002 tarihinde Mahkemenin kurulmasından sonra Savcı, farklı ülkelerden, ülkelerinde işlenen suçları ihbar etmek amacıyla 499'dan fazla şikâyet almıştır. Şikâyetlerin 50'den fazlasının 1 Temmuz 2002 tarihinden önce işlenen suçlarla ilgili iddiaları içerdiği kaydedildi. Bu tarihten önce işlenen herhangi bir suç otomatik olarak UCM'nin yargı yetkisinin dışında kalmıştır. Savcının aldığı şikâyetlerin çoğu, UCM'nin yargı yetkisine girmeyen fiilleri içeriyordu. Bazı ülkeler UCM'ye yolsuzluk, uyuşturucu kaçakçılığı, vergi kaçakçılığı, çevreye verilen zarar ve diğer daha az insan hakları ihlallerini içeren ihbarlarda bulundu. Şikâyetlerin 38'inde 2003 yılında Irak'ta saldırı eylemlerinin gerçekleştiği iddia edilse de bununla ilgili temel sorun, saldırı suçlarının tam ve doğru tanımlanmamış olmasıdır. BubağlamdaUCM bu tür suçlarla ilgili yargı yetkisini kullanamamaktadır.[189]

2006 yılına gelindiğinde, Savcılık 100'e yakın eyaletten 1732 ihbar alındığını ve bu ihbarların %80'inin UCM'nin yetki alanı dışında olduğunu açıklamıştır.[190] Afrika'nın bazı bölgelerinde UCM'nin rolü Afrikalılar nezdinde yanlış anlaşılmıştır. Örneğin Uganda'nın kuzey bölgesinde, LRA birçok insan hakları ihlali gerçekleştirdi.LRA'nın mağdur ettiği insanların büyük bir çoğunluğu, UCM'nin onları eski evlerine geri götürmesini ve tazminat olarak para vermesini bekliyordu.Ancak bütün bunlar gerçekleşmeyince halk UCM'ye düşman olmuştur.[191] Bu durum sadece Uganda'da değil dünyanın başka bölgelerinde de söz konusu olmuştur. UCM, yetkisi dışında çok sayıda şikâyet almış olmasına rağmen yetkisi dâhilinde olmadığından harekete geçemediği için insanlar Mahkemeye karşı düşmanca bir yaklaşım içine girmişlerdir.

---

[188]A.g.e. s.3

[189] Uluslararası Ceza Mahkemesi, UCM Savcılığı tarafından alınan yazışmalar, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey, 2003, ss.1-4

[190] Uluslararası Ceza Mahkemesi, UCM Savcılığı tarafından alınan yazışmalar, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey, 2006, ss.1-3

[191]Benyera, *Uluslararası Ceza Mahkemesi Haksız Bir Şekilde Afrika'yı Hedefliyor mu?* Latin Amerika ve Karayip Devletleri için Dersler, 2018, s.11

Afrika Birliği'nin UCM'ye yönelik eleştirisi, Afrika ülkelerinin UCM soruşturmalarının hedefi olmasından değil daha çok UCM'nin Afrika Birliği üyesi devlet başkanlarının yargılamalarının bir sonucudur. Afrika Birliği, yalnızca UCM, Afrikalı devlet başkanları ve müttefiklerini içeren soruşturmalar açtığında, ICC ile ilgili endişelerini dile getirdi, açıklamalarda bulundu ve kararlar vermiş. UCM isyancılara siyasi muhaliflere veya karşı dava açtığındaBemba, Konu, Katanga, Lubanga ve diğer birçok isyancı lider gibiAfBtarafından bu soruşturmaları eleştiren çok az karar alındı veya hiç alınmadı.[192] Afrika Birliği ile UCM arasındaki sorunlar, UCM'nin görevdeki Beşir, Kenyatta ve Ruto gibi devlet başkanlarına karşı soruşturma başlatmasından sonra ortaya çıkmıştır.

AB, görevdeki devlet başkanlarının iddianamesini desteklemiyor veya desteklemiyor. Bu pozisyon, 2013 yılında AfB'nin şu sözleri alıntılandığında kamuoyuna duyuruldu:

> *"Üye Devletlerin anayasal düzenini, istikrarını ve bütünlüğünü korumak için, herhangi bir uluslararası mahkemede veya mahkemede, AfB'nun görevdeki herhangi bir Devlet veya Hükümet Başkanına veya bu sıfatla hareket eden veya bu sıfatla hareket etmeye yetkili herhangi bir kişiye karşı hiçbir suçlama başlatılamaz veya kovuşturulamaz".*[193]

Zaman zaman Afrikalı liderlerin kendilerini UCM'den koruma arzusunun UCM'nin bazı tepkilerini tetiklediğini söylemek mümkündür.[194] Kendini koruma arzusundan dolayı Afrika Adalet Divanı ile İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesine görevdeki başkanlar veya bazı devlet yetkilileri için bir dokunulmazlık maddesinin getirilmesi önerilmiştir. Malabo Protokolü'nün 46A maddesi *"Hiçbir Afrika Birliği devlet veya hükûmet başkanına veya bu sıfatla hareket eden veya hareket etmeye yetkili herhangi bir kişiye veya görevlerine göre diğer üst düzey devlet görevlilerine karşı görev süreleri boyunca Mahkeme önünde hiçbir suçlama başlatılmayacaktır veya devam ettirilmeyecektir"*[195]şeklinde düzenlenmiştir.

---

[192]Werle, Fernandez ve Vormbaum, 2014, s. 205

[193]Afrika Birliği, Afrika Birliği Meclisi Olağanüstü Toplantısı, 2013, ss.1-2

[194] Valerie Arnould, *A Court in Crisis? The ICC in Africa, and Beyond,* Egmont Institute, Brussels, (Krizde Bir Mahkeme mi? The ICC in Africa, and Beyond, Egmont Enstitüsü, Brüksel,) 2017, s. 6

[195] Afrika Birliği, Afrika Adalet Divanı ve İnsan Hakları Statüsüne İlişkin Protokolde Değişiklik Yapılmasına Dair Protokol, 2014.

İşlemekten uluslararası suçlardan dolayı suçlu bulunan devlet başkanlarına dokunulmazlık verilmesi, Afrika'da adaletin ve insan haklarının geliştirilmesini çeşitli şekillerde baltalayabilmektedir. Örneğin devlet başkanlarına dokunulmazlık sağlandığını ve ancak görev süreleri sona erdikten sonra yargılanacağını varsayarsak devlet başkanlarına karşı kullanılabilecek, daha önce toplanmış fakat bozulabilecek delillerin nasıl korunacağı hususu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca adaletin sağlanması askıya alındığında önemli tanıkların ölmeleri veya sahip oldukları değerli bilgileri unutabilmeleri de söz konusudur.[196] Son olarak, devlet başkanlarına görevde bulundukları sürece dokunulmazlık verilmesi, artık iktidarı kaybetmeleri durumunda yargılanabilecekleri korkusuyla hem iktidara hem de resmî konumlarına sıkı sıkıya bağlı kalmaları için teşvik edici olabilmektedir.[197] Bazı Afrikalı liderlerin kendilerini UCM'nin yargı yetkisinden koruma arzusu, Afrika ülkelerinin UCM ile olan bireysel ilişkileri analiz edildiğinde de görülebilir. Burundi örneğinde, UCM Burundi'de soruşturma başlattığında üst düzey hükûmet yetkililerinin çoğu insan hakları ihlallerinin failleri arasında olduğundan UCM onlar hakkında soruşturma başlatacaktı. Ancak Burundi hükûmeti, UCM'nin yargı yetkisini reddederek UCM'yi sömürgeciliğin bir aracı olmakla suçlamış ve hem Roma Statüsü'nden hem de UCM'den çekilmiştir.[198]

2016 yılında Cumhurbaşkanı Yahya Jammeh liderliğindeki Gambiya, zaman zaman UCM'yi Afrikalıları hedef almakla suçlanmış ve Roma Statüsü'nden de UCM'den de çekileceğini ilan etmiştir. Gambiya Enformasyon Bakanı konuya dair şunları söyledi: *"Geri çekilme, Uluslararası Ceza Mahkemesi olarak anılmasına rağmen UCM'nin aslında beyaz olmayan insanlara, özellikle Afrikalılara zulmetmek ve aşağılamaktan sorumlu bir Uluslararası Kafkas Mahkemesi olduğu gerçeğiyle garanti edilmektedir"*.[199]Jammeh yönetimi yasa dışı öldürmeler, işkence ve zorla kaybetmeler gibi insan hakları ihlalleri yapmakla suçlandığı için UCM'yi

[196]Werle, Fernandez ve Vormbaum, Afrika ve Uluslararası Ceza Mahkemesi, 2014, s. 218

[197] Charles Manga Fombad ve Enyinna Nwauche, *Africa's Imperial Presidents: Immunity, Impunity and Accountability*, African Journal of Legal Studies, Martinus Nijhoff Publishers, (Africa'sImperialPresidents: Immunity, ImpunityandAccountability, AfricanJournal of Legal Studies, MartinusNijhoffPublishers,) 2012, s. 109

[198] Paul Nantulya, *What's Next for Africa and the International Criminal Court*? (Afrika ve Uluslararası Ceza Mahkemesi için Sırada Ne Var?) 2017, Erişim: 15 Ağustos 2020https://africacenter.org/spotlight/whats-next-africa-international-criminal-court-icc/

[199]Aljazeera, Gambiya Uluslararası Ceza Mahkemesinden çekildi, 2016, Erişim: 15 Ağustos 2020 https://www.aljazeera.com/news/2016/10/gambia-withdraws-international-criminal-court 161026041436188.html

eleştirmenin ve UCM'den çekilmenin, yönetimin yapılacak inceleme ve soruşturmadan kaçmak için başvurabileceği bir yol olduğu düşünülmektedir.

2017 yılında Gambiya'da cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı ve Barrow Gambiya devlet başkanı seçildi. Bu zaferden hemen sonra hükûmetinin UCM'den çekilme talebini geri alacağını *"Kendisini insan haklarının geliştirilmesine adamış yeni bir hükûmet olarak Gambiya'nın Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Roma Statüsü'nün ilkelerine bağlılığını yeniden teyit ediyoruz"*[200]ifadeleriyle duyurmuştur.

Yine Kenyatta ile Ruto'nun da Kenya'da 2008-2009 yıllarında yaşanan durumu UCM'ye havale ederek Kenya'dan yana tavır aldığı görülmektedir. Ancak UCM'ye verdikleri desteğin kendi haklarında soruşturma başlatıldığında değiştiği görülmektedir. Kenyatta ile Ruto, UCM haklarında soruşturma başlattıktan sonra UCM'yi Kenya'nın egemenliğine yönelik bir tehdit olarak nitelendirerek suçlamaya ve kınamaya başlamışlardır. 2013 yılında Kenya Parlamentosu, Kenya hükûmetinin UCM'den çekilmesine yol açacak bir kararı kabul etmiştir. Ancak Kenya hükûmeti bu karar için henüz harekete geçmemesine rağmen Roma Statüsü'nün değiştirilmesini talep etmeye başlamıştır.

2014 yılında UCM Taraf Devletler Asamblesinin 13. Oturumu esnasında Kenya hükûmeti, Roma Statüsü'nün 27. maddesinin değiştirilmesini önermiştir. Onlara göre, görevdeki devlet başkanlarına karşı UCM'nin soruşturma, kovuşturma ve yargılama başlatmaması gerekmektedir. UCM'nin devlet başkanlarına karşı yürüteceği soruşturma ve kovuşturmaların ancak suç işlemekle itham edilen devlet başkanının iktidardan çekilmesinden sonra başlatılması gerektiği öne sürülmüştür.[201]

Yukarıda altı çizilen durumlarda, Afrika devletlerinin UCM ile aralarındaki fikir çatışmaları temelde, Roma Statüsü'nün 27. Maddesinden kaynaklanmaktadır. Böyle durumlarda Afrika devletlerinin UCM'ye yönelik eleştirilerinde UCM'yi Afrikalıları hedef almakla ve yeni sömürgeci bir örgüt olmakla suçlamışlar ve hedef

[200]Merrit Kennedy, Under New Leader, Gambia Cancels Withdrawal from International Criminal Court, (Yeni Lider Altında, Gambiya Uluslararası Ceza Mahkemesinden Çekilmeyi İptal Etti), 2017, https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2017/02/14/515219467/under-new-leader-gambia-cancels-withdrawal-from-international-criminal-court

[201]International Criminal Court, *Assembly of States Parties, 13th Session, Report of the Working Group on Amendments*, International Criminal Court, Hague, (Uluslararası Ceza Mahkemesi, Taraf Devletler Meclisi, 13. Oturum, Değişiklikler Çalışma Grubu Raporu, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey), 2014, s.2

göstermişlerdir. Bu durumu, kendilerini UCM soruşturmalarından korumaya çalışan bazı siyasi liderlerin çabalarının bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür.

2005 yılında UCM'nin Sudan'da yaşananlara dair soruşturma açması, Afrika Birliği ile UCM arasındaki çatışmalı ilişkinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Durumun böyle olmasına rağmen Afrika ülkelerinin çoğunun hâlihazırda UCM'nin Afrika'daki çalışmalarını desteklemeye devam ettiğini belirtmekte fayda vardır. 2005 yılından bu yana, altı Afrika devleti daha Roma Statüsü'nü onaylamıştır: 2013 yılında Fildişi Sahili, 2011 yılında Cape Verde ve Tunus, 2010 yılında Seyşeller, 2006 yılında Çad ve 2005 yılında Kenya.[202] Güney Afrika, Nijerya, Gabon, Tanzanya ve Benin gibi Afrika ülkeleri ise Libya ve Sudan'ı UCM'ye havale eden BMGK lehine oy kullanmıştır.[203]

Afrika ülkelerinin hâlâ UCM'ye verdikleri destek ve gösterdikleri bağlılık, Afrika Birliği'nin, Afrika ülkelerinin toplu olarak UCM'den çekilmesine dair 2017 yılındaki kararının uygulanmamış olmasıyla da kanıtlanabilmektedir. Bu kararın kabul edilmesinden sonra on altı ülke; Zambiya, Tunus, Tanzanya, Senegal, Nijerya, Mozambik, Malavi, Madagaskar, Liberya, Lesoto, Fildişi Sahili, Gambiya, Cape Verde, Burkina Faso, Botsvana ve Benin resmî çekinceler hissetmiştir.[204] Geri çekilme stratejisinin oluşturulması sırasında Nijerya Dışişleri Bakanı şunları söylemiştir: *UCM'nin liderleri sorumlu tutmada önemli bir rolü var ve Nijerya aleyhinde ajitasyon yapan tek ses değil. Aslında Senegal de buna şiddetle karşı çıkıyor, Cape Verde ve diğer ülkeler de buna karşı.*[205]Bakanın sözcüsü ayrıca "Afrika Birliği'nin Roma Statüsü'ne taraf bir devlet olmadığını, bu nedenle parçası olmadığı bir kurumdan ve her bir devletin parçası olmaya bireysel olarak karar verdiği bir kurumdan toplu olarak çekilme stratejileri oluşturmaması gerektiğini" vurguladıktan sonra *"Her ülke Antlaşma'ya özgürce ve isteyerek katıldı ve Afrika Birliği'nin tüm üyeleri katılmadı: Her ülke, kendi egemenlik hakkını kullanarak ve bireysel olarak*

[202]Omorogbe, The Crisis of International Criminal Law in Africa: A Regional Regime in *Response*? (Afrika'da Uluslararası Ceza Hukukunun Krizi: Yanıt Veren Bölgesel Bir Rejim mi?) .s.296
[203]Werle, Fernandez ve Vormbaum, *Afrika ve Uluslararası Ceza Mahkemesi,* 2014, s.50
[204]Omorogbe, Afrika'da Uluslararası Ceza Hukukunun Krizi: Yanıt Veren Bölgesel Bir Rejim mi? s.296
[205]Elise Keppler, *AU's ICC Withdrawal Strategy Less than Meets the Eye, Opposition to Withdrawal by States,* (AU'nun ICC Geri Çekilme Stratejisi Göründüğünden Daha Az, devletn Geri Çekmeye Muhalefeti), 2016, Erişim: 15 Ağustos 2020https://www.hrw.org/news/2017/02/01/aus-icc-withdrawal-strategy- daha az karşılaşma

*katıldı, bu nedenle her ülke geri çekilmek isterse bunu bireysel olarak yapma hakkına sahiptir."*[206]şeklindeki ifadeleri bu hususu desteklemektedir.

AfB yapılarının dışında, Botsvana, Sierra Leone, Lesoto, DKC, Gana, Tanzanya, Zambiya, Malavi, Mali, Fildişi Sahili, Burkina Faso, Senegal ve Nijerya gibi ülkeler UCM'ye desteklerini ve bağlılıklarını sürdürmektedir. Tüm bu ülkelerin liderleri, UCM'ye bağlılıklarını bildiren çeşitli açıklamalarda bulunmuşlardır. Güney Afrika, Gambiya, Kenya ve Burundi gibi ülkeler UCM'den çekileceklerini açıklamalarına rağmen Burundi dışındaki hiçbir ülkenin henüz çekilmediği görülmektedir. Güney Afrika örneğinde, dönemin Cumhurbaşkanı Zuma, Güney Afrika'nın 2016 yılında Roma Statüsü'nden çekileceğini duyurmuştur. Güney Afrika vatandaşlarının çoğunluğu bu karara karşı çıkmış ve 2017 yılında Güney Afrika Yüksek Mahkemesi, hükûmetin Roma Statüsü'nden çekilme kararını ve duyurusunu iptal etmiştir. Afrika devletlerinin UCM'den çekilme konusundaki isteksizliği, Malabo Protokolü'nü onaylayan ülke sayılarına bakıldığında da görülebilmektedir. 2017 yılındaki Afrika Birliği Oturumu esnasında, Afrika Birliği üyesi olan devletler Malabo Protokolü'nü imzalamaya ve onaylamaya farklı vesilelerle çağırmasına rağmen Afrika devletleri Protokolü imzalama ve onaylama konusunda isteksiz davranmıştır. Protokolün yürürlüğe girmesi için en az 15 Afrika Birliği ülkesi tarafından onaylanması gerekmektedir.

2020 yılı itibarıyla 55 Afrika Birliği ülkesinden sadece 15'inin, yani Uganda, Togo, Sao Tome ve Principe, Ekvator Ginesi, Sierra Leone, Mozambik, Moritanya, Kenya, Gine-Bissau, Gine, Gana, Kongo gibi ülkelerin Protokolü imzaladığı görülmektedir. Komorlar, Çad ve Benin ise Protokolü imzalamış olmalarına rağmen henüz onaylanmamıştır.[207] Ülkelerin Protokolü imzalama ve onaylama konusunda isteksiz olmalarının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri ve en önemlisi, UCM'den bağımsız, 'Afrika Ceza Mahkemesinin'kurulması yönündeki görüşlerdir. Böyle bir mahkemenin kurulması, zaman zaman, Afrikalı devlet başkanlarının uluslararası suçlar işlemekle suçlandıklarında kendilerini kovuşturmadan koruma

[206]Chijioke Jannah, *Nigeria will not withdraw from ICC*,( Nijerya ICC'dençekilmeyecek), 2017, Erişim: 15 Ağustos 2020 https://dailypost.ng/2017/02/02/nijerya-will-not-withdraw-icc-fg-insists/

[207]African Union, *List of Countries which have signed, ratified/acceded to the Protocol on Amendments to the Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights*, African Union, Addis Ababa, (Afrika Birliği, Afrika Adalet Divanı ve İnsan Hakları Statüsüne İlişkin Protokolde Değişiklik Yapılmasına Dair Protokolü İmzalayan, Onaylayan/Katılan Ülkelerin Listesi, Afrika Birliği, AddisAbaba), 2020, ss.1-2

girişimi olarak görülmüştür. Ayrıca Mahkemenin, UCM'nin Afrika'daki çalışmalarını engellemek için kurulduğu da ileri sürülmüştür.[208] Devletlerin Protokolü onaylamamasının nedenleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Aynı şekilde, bazı devletlerin Protokolü imzalamaya karar verme nedenleri de belirsizliğini korumaktadır.

Bütün bu değerlendirmelerin bir sonucu olarak, Mahkemenin soruşturması kapsamındaki durumların çoğunun Afrikalıları ilgilendirdiğini söylemek mümkündür. Ancak UCM'nin Afrika'yı hedef aldığını iddia etmek doğru değildir. Yukarıda belirtildiği gibi, birkaç Afrika ülkesi kendi kendine yönlendirmelerin bir sonucu olarak UCM'nin soruşturması altındadır, bunun da ötesinde, Savcının Afrika'daki yaşananlara dair açtığı bütün soruşturmalar Roma Statüsü hükümlerine göre başlatılmıştır. Son olarak, UCM şimdilerde Afrika dışındaki bazı bölgelerde de ön soruşturma açmıştır. Bu bağlamda Venezuela, Ukrayna, Filipinler, Filistin, Irak ve Kolombiya gibi ülkelerde ön soruşturmalar yürütülmektedir.[209]

Bu bağlamda Bazı Afrikalı liderlerin UCM'nin Afrika'yı hedef aldığına dair yaptıkları eleştiriler endişe vericidir. Oysa gerçekte UCM, Afrikalı insanlar için adaletin sağlanmasına yardım etmeye çalışmış ve zaman zaman da bunu Afrika ülkelerinden gelen açık talepler üzerine yapmıştır. UCM'nin yürüttüğü bütün işlemler ve gelecekte yapacağı tüm çalışmalar, buna devlet başkanlarının soruşturulması ve yargılanması da dâhil, Roma Statüsü hükümlerine uygun olacaktır.[210] Bu nedenle ülkelerin, Roma Statüsü'ne taraf olan devletler tarafından kurulmuş olan UCM'yi, yapmakla yükümlü olduğu görevi yerine getirdiği için eleştirmelerinin doğru olmadığını söylemek mümkündür. Bu durum, Roma Statüsü'nün kusursuz olduğu anlamına gelmemektedir. Gerçekten de Roma Statüsü'nün iyileştirilmesi gereken bazı alanları bulunmaktadır.

---

[208]Amnesty International, *Malabo Protocol, Legal and Institutional Implications of the Merged and Expanded African Court*, Amnesty International, London, (Uluslararası Af Örgütü, Malabo Protokolü, Birleştirilmiş ve Genişletilmiş Afrika Mahkemesinin Hukuki ve Kurumsal Etkileri, Uluslararası Af Örgütü, Londra,) 2016, s. 6

[209]*International Criminal Court, Preliminary investigations*, (Uluslararası Ceza Mahkemesi, Ön soruşturmalar), 2020, Erişim:18 Ağustos 2020https://www.icc-cpi.int/pages/pe.aspx

[210]Werle, Fernandez andVormbaum, *Africa and the International Criminal Court*, s. 5.

# 5. BÖLÜM: SONUÇ

UCM ile Afrika arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde, Mahkemeyi Afrika'da cezasızlığın sona erdirilmesine karşı mücadelede hayati bir örgüt olarak gören gruplar ile Mahkemeyi taraflı ve yeni sömürgeci bir örgüt olmakla suçlayarak eleştiren gruplar arasındaki tartışmanın merkezinde bulunan UCM'nin çalışmalarını Roma Statüsü ekseninde yürüttüğü görülmüştür.

Bazı Afrikalı liderler, Afrika Birliği de dâhil olmak üzere çeşitli kanallar aracılığıyla Mahkemenin seçici adalet ve çifte standart uyguladığının iddia etmektedirler. Bu raporlara göre UCM, Afrika'da adaletin en iyi şekilde nasıl sağlanacağı ve teşvik edileceğine dair Afrika görüşlerini görmezden gelen bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Kararlarını genellikle bu gerekçelere dayandıran Afrika Birliği, UCM'nin Afrika'daki çalışmalarını eleştiren ve kınayan çok sayıda karar almıştır.

Çalışmada, Afrika Birliği'nin, UCM'nin Afrika'yı hedeflediği iddiasıyla UCM'ye yönelttiği eleştirilerin eleştirel bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra Afrika Birliği'nin UCM'yi eleştirme gerekçesinin zayıf olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda, UCM'nin Afrika ülkelerini hedef aldığına yönelik suçlamaların gerçeklerle pek örtüşmediği görülmüştür. Bazı Afrikalı liderlerin UCM'yi taraflı olmakla suçlama eğilimleri ve bu minvalde yaptıkları eleştiriler sadece yanlış olmakla kalmamaktadır, aynı zamanda Afrika ülkelerinin çoğunun Roma Statüsü'nün oluşturulması ve onaylanma esnasındaki taahhütleri ve desteklerini de büyük ölçüde baltalamaktadır. UCM'nin yetkileri kapsamındaki inceleme ve soruşturmaların çoğunun Afrika kaynaklı olduğunu ve bunların da çoğunun kendi kendine yönlendirmelerin bir sonucu olduğunu vurgulamak önem arz etmektedir.

Afrika hükûmetlerinin bazılarının UCM'yi kendi topraklarında soruşturma yürütmeye davet etmeleri üzerine Kenya ve Fildişi Sahili'ndeki davalarda olduğu gibi UCM Savcısı tarafından soruşturma başlatılmıştır. Fildişi Sahili'nde hükûmet, UCM'nin kendi topraklarında yaşananlardan dolayı UCM'nin yargı yetkisini desteklemiş ve kabul etmiştir. Kenya yönetimi de UCM'nin Kenya'daki

çalışmalarını başlarda desteklemesine rağmen daha sonra verdiği bu destek azalmıştır.

Ayrıca UCM tarafından hâlihazırda yürütülmekte olan tüm iş ve işlemlerin Roma Statüsü hükümlerine uygun olduğunun da altını çizmek gerekmektedir. Bu itibarla UCM'yi yalnızca yükümlü olduğu görevi yerine getirdiği için eleştirmek yersiz görünmektedir. UCM'ye yönelik tüm eleştiriler göz ardı edilmemelidir çünkü Afrika devletlerinin paylaştığı bazı endişelerin belli ölçülerde geçerliliği bulunmaktadır.

Çalışmada ayrıca, UCM'nin BMGK ile ilişkisi de incelenmiştir. UCM'ye yöneltilen eleştirilerin belki de en büyük kısmı BMGK ile olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Roma Konferansı esnasında BM Güvenlik Konseyinin UCM'deki rolüne dair büyük ölçüde tartışılmalar yaşanmıştır. Bazı ülkeler, özellikle ABD, tam bağımsız bir mahkemenin kurulmasına karşı olduğunu, Mahkemenin kısmen BMGK gibi siyasi bir organın kontrolü altında olması gerektiğine dair gerekçeler öne sürmüştür. Diğer ülkeler ise mahkemenin, siyasi bir organın kontrolü ve yetkisi altına bulunmasını desteklememişlerdir. Çünkü böyle bir durumun, mahkemenin meşruiyetini büyük ölçüde sorgulanabilir hâle getireceği açıkça görülmektedir. İki grup arasında bir uzlaşmaya varılmıştır ve bu uzlaşma, BMGK'nin UCM soruşturmalarını sevk etme ve erteleme yetkisine sahip olmasıyla sonuçlanmıştır.

İki örgüt arasındaki ilişki, BMGK'nin UCM ile ilişkilerini nasıl yürüttüğüne odaklanılarak analiz edilmiştir. BMGK'nin Roma Statüsü ile kendisine tanınan yetkiyi kullanma biçiminin UCM'nin meşruiyetini büyük ölçüde zedelediği sonucuna varılmıştır. BMGK, bazı kimseleri UCM'nin yargı yetkisinin dışında tutmaya ve korumaya yönelik kararlar almıştır. Bunun yanı sıra yapılan başvuruları takip etmeyerek UCM'ye çok az destek vermiştir. BMGK'ye yöneltilen en büyük eleştiri, BMGK'nin bazı vakaları UCM'ye havale etmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu gibi durumlarda UCM'nin müdahalesi için gerekli olan şartların çoğu bulunmasına rağmen BMGK'nin isteksizliğinden dolayı bu vakalar UCM'ye sevk edilmemiştir. Çoğu durumda BMGK'nin, bir devletin UCM'ye sevk edilip edilmeyeceğine ilişkin kararları, adaletin sağlanmasından çok BMGK daimî üyelerinin siyasi ve ulusal çıkarlarına dayanmaktadır. Bu tür görüşler, bazı Afrika devletlerinin, BM Güvenlik Konseyinin benimsediği politize ve seçici yaklaşımla ilgili endişelerini ve memnuniyetsizliklerini ifade etmelerine yol açmıştır. Ne yazık

ki ülkelerin çoğu BMGK'yi suçlamak yerine BMGK'ye yönelik hayal kırıklıklarını UCM'yeyüklemektedirler. Bu bağlamda BMGK'nin sebep olacağı olumsuz siyasi etkilerden UCM'yi korumaya yönelik tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada, devlet başkanı dokunulmazlıkları konusu da incelenmiştir. Roma Statüsü'ne taraf olan devletlerin, Statü'nün 27. maddesi gereğince görevlilerinin sahip olabileceği dokunulmazlıklara ilişkin haklarından feragat ettikleri sonucuna varılmıştır. Zorluk, UCM'nin yargı yetkisini Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletler üzerinde uygulamaya çalıştığında ortaya çıkar. Bu zorluk, Sudan ve Libya durumlarında belirgin bir şekilde görülmüştü. BMGK yönlendirmeleri sonucunda henüz Roma Statüsü'ne taraf olmayan ama UCM'nin yargı yetkisi altındaki ülkelerin, Roma Statüsü'ne taraf olmamalarına rağmen uluslararası teamül hukukunun kendilerine tanıdığı dokunulmazlıklara sahip olmaya devam ettiği görülmektedir. Çünkü antlaşmaların, söz konusu antlaşmayı onaylamamış bir devlete antlaşma yükümlülüklerini yükleyemediği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle Roma Statüsü'ne taraf olmayan devlet başkanları, uluslararası suçlar veya *juscogens'i* ihlal eden suçlar işlemekle suçlandıkları durumlarda bile *rationepersonae*bağışıklığından yararlanmaya devam etmektedir. Normal şartlar altında, Libya ve Sudan Devlet Başkanları, *rationepersonae*dokunulmazlıklarına sahiptir. UCM'nin bu kişileri kovuşturmaya çalışması durumunda, mahkemenin öncelikle bu ülkelerin hükûmetlerinden devlet başkanlarının hakkı olan dokunulmazlıktan feragat etmelerini talep etmesi önem taşımaktadır.

Libya ve Sudan'ın bir BMGK kararıyla UCM'ye sevk edilme şekli göz önünde bulundurulduğunda, BMGK'nin BM'nin tüm üye devletlerini yasal olarak bağlayan karar alma yetkisine sahip olduğu belirtilmelidir. İki ülkeyi UCM'ye yönlendiren kararlar, onları UCM ile tam iş birliği yapmaya mecbur kılmaktadır. Çalışmada, BMGK'nin iki ülkeyi UCM'ye havale etmesi, sadece UCM'nin Sudan ve Libya üzerindeki yargı yetkisini tetiklemekle kalmayıp UCM'nin tüm işlemlerinin Roma Statüsü'ne uygun olarak yürütülmesine olanak sağladığı da tespit edilmiştir. Bu itibarla Libya ve Sudan, Roma Statüsü'ne taraf devletlermiş gibi UCM ile iş birliği yapmakla yükümlüdür.

Barışın teşviki ile adaletin uygulanması arasındaki gerilimler de bu araştırmada analiz edilmiştir. Tarihsel olarak uluslararası ceza adaleti, genellikle bir çatışmanın

sonunda gerçekleştirilmiştir. Son zamanlarda, bir çatışma sürerken adalet ve hesap verebilirliğin peşinde koşmak yaygınlaşmıştır. Özellikle bir çatışmanın sürdüğü veya yakın zamanda sona erdiği dönemlerde adalet arayışı birçok endişeyi beraberinde getirmiştir. Kör adalet arayışının barış müzakerelerini baltalama ve bazen de çatışmayı yeniden başlatma potansiyeline sahip olduğuna dair tartışmalar yaşanmıştır. Bu gibi durumlarda UCM, barış süreçlerine engel olmakla suçlanmıştır. Bazen bu tür suçlamaların bir miktar geçerliliği de bulunmaktadır.

Adalet arayışı ve iddianame tehdidi, başta Uganda olmak üzere birçok ülkede barış görüşmelerinin sonuçlanmasını zorlaştırmıştır. Durum böyle olmasına rağmen bu araştırma adalet ve barışın karşılıklı olarak kapsayıcı olması gerektiğini savunmaktadır. Zira adaletin bu şekilde kullanılmasıyla uzun vadeli barış sağlanabilecektir. Barış sadece çatışmanın olmaması değil hesap verebilirliğin ve hukukun üstünlüğünün yeniden tesis edilmesidir. Zulümleri veya hukukun üstünlüğünü görmezden gelen barış anlaşmalarının genellikle kısa ömürlü olduğu bilinen bir gerçektir. Barışın teşviki, hesap verebilirlik ve adalet sağlama çabalarının göz ardı edildiği durumlara yol açmamalıdır.

Roma Statüsü aflardan bahsetmemektedir ancak UCM'nin adalet arayışının barışa yönelik bir tehdit olarak görülebileceği durumlarda, Statü'nün 16. maddesi BM Güvenlik Konseyine, devam eden herhangi bir UCM soruşturmasını durdurma yetkisi vermiştir. Böyle bir durum zaman zaman gerekli olsa bile uygulanması hâlinde UCM ve UHK üzerinde ciddi derecede olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Çünkü böyle bir durumun bir yargı organının (UCM) soruşturma ve kovuşturma kararlarını siyasi durumlara dayalı olarak vermeye başlamasına yol açabileceği düşünülmektedir. Ayrıca barış adına soruşturmaların durdurulması, bu organlar soruşturmayı durdurmadıkça ülkelerin yargı organlarına şiddetin yeniden başlamasıyla ilgili şantaj yapılmasına neden olabilir.

## KAYNAKÇA


Afrika Birliği, *Afrika Adalet ve İnsan Hakları Mahkemesi, Statüsüne İlişkin Protokolde Değişiklik Yapılmasına Dair Protokol,* Afrika Birliği, Addis Ababa, 2014, ss.3-6

Afrika Birliği, *Afrika Adalet ve İnsan Hakları Mahkemesi, Statüsüne İlişkin Protokolde Değişiklik Yapılmasına Dair Protokolü imzalayan, onaylayan/ katılan Ülkelerin Listesi*, Afrika Birliği, Addis Ababa, 2020.

Afrika Birliği, *Afrika Birliği Meclisi, On Üçüncü Olağan Oturumu*, Afrika Birliği, Addis Ababa, 2009, s.2.

Afrika Birliği, *Afrika Birliği Meclisi, Onyedinci Olağan Oturumu*, Afrika Birliği, Addis Ababa, 2011, s.1.

Afrika Birliği, *Afrika Birliği, Meclisi Olağanüstü Toplantısı,* Afrika Birliği, Addis Ababa, 2013, ss. 1-2

Afrika Birliği, *Barış ve Güvenlik Konseyi, 142. Toplantı*, Afrika Birliği, Addis Ababa, 2010, ss.1-2

Afrika Birliği, *Birliğin 28. Olağan Toplantısı, Kararlar, Bildiriler, Karar ve Önerge,* Afrika Birliği, Addis Ababa, 2017, ss. 1-2

Aljazeera, *Gambia withdraws from International Criminal Court*, 2016, https://www.aljazeera.com/news/2016/10/gambia-withdraws-international-criminal-court-161026041436188.html 15 August 2020

AMBOS, Kai. and MAUNGANIDZE, Ottilia. *Power and Prosecution; Challenges and Opportunities for International Criminal Justice in Sub-Saharan Africa*. Konrad Adenauer Stiftung, Berlin, 2012. s.95-181

Amnesty International, *Afrika Birliği, Beşir Tutuklama Emri ile işbirliği yapmayı reddediyor*,Erişim:02Aralık2019https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/07/african-union-refuses cooperate-bashir-arrest-warrant-20090706/

Amnesty International, *Malabo Protokolü, Birleştirilmiş ve Genişletilmiş Afrika Mahkemesinin Hukuki ve Kurumsal Etkileri,* Uluslararası Af Örgütü, Londra,2016 s.24-34

Amnesty International, *Malabo Protokolü: Birleştirilmiş ve Genişletilmiş Afrika Mahkemesinin Hukuki ve Kurumsal Etkileri,* Uluslararası Af Örgütü, Londra,2017 s.4-18

ANNAN, Kofi. *Speech by Kofi Annan 3rd Annual Desmond Tutu InternationalPeaceLecture,*2013,http://iccnow.org/documents/Tutu_Lecture_delivered_by_Kofi_Annan.pdf 21 April 2020

ASHLEY Jackson, *War, Violence and Peace in Africa*, Journal of Southern African Studies, Vol. 34, No. 4, 2008, ss.969-79.

ASKAR Yusuf, *Uluslararası İnsancıl Hukukun Uygulanması; Ad Hoc Mahkemelerden Uluslararası Daimi Ceza Mahkemesine,* Routledge, Londra, 2004, ss.44-48

AUST Anthony. *Handbook of International Law*, Cambridge University Press, New York, 2005, s.274

BACHAND R. *Batı hegemonyasının temelinde uluslararası hukuk ve insan hakları ideolojisi*, Quebec Uluslararası Hukuk Dergisi , 2014, ss. 69-97.

BADINTER Robert, *Nürnberg'den Uluslararası Ceza Mahkemesine,* Yetkiler n ° 92, 2000, ss. 155-164.

BADINTER Robert, *Uluslararası Ceza Mahkemesi ile ilgili anayasa kanunu taslağı* (n° 318 / 1998-99) Paris, Senato.

BANTEKSAS, Llias. ve NASH, Susan. *Uluslararası Ceza Hukuku*, Cavendish Publishing, Londra 2003, ss. 325-326

BASSIOUNI, M.Cherif. *Adalet ve Barış,* Case Western Reserve Uluslararası Hukuk Dergisi,Cilt.35,No.2,2003,ss.191-204. https://scholarlycommons.law.case.edu/jil

BAZELAIRE Jean-Paul, CRETIN Thierry, *Uluslararası Ceza Adaleti*: Nuremberg'den Lahey'e, Paris, PUF, 2000, s.261.

BENYERA Everisto. *Uluslararası Ceza Mahkemesi Haksız Bir Şekilde Afrika'yı Hedefliyor mu? Latin Amerika ve Karayip Devletleri için Dersler*. Politeia, Cilt, 37 2018 s.11.

BERNAD, Diane. *Uluslararası suçları yargılamak ve yargılamaya devam etmek - Ne bis in idem ilkesinin incelenmesi,* Brüksel, Editions Bruylant, 2014, ss.167-199.

BIANCHI, Andrea. *İnsan Haklarına Karşı Bağışıklık: Pinochet Davası*. Avrupa Uluslararası Hukuk Dergisi. Cilt 10. Sayı 2, 1999 ss.237-277.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, (2004). *Karar 1564*, Birleşmiş Milletler, New York, 2004, s.1.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, (2005). *Karar 1593*, Birleşmiş Milletler, New York, s.1

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, (2011). *Karar 1970*; Birleşmiş Milletler, New York, s.1

Birleşmiş Milletler, (1945). *Birleşmiş Milletler Şartı ve Uluslararası Adalet Divanı Tüzüğü*, Birleşmiş Milletler, San Francisco. S.7

Birleşmiş Milletler, (1948). *Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*, Birleşmiş Milletler, New York. https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/the-hague-conventions-of-1899-and-1907/

Birleşmiş Milletler, (1969). *Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi*, Erişim:13Mart 2020https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

Birleşmiş Milletler, (2004). *Savcı, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki durumun havalesinialdı,* Erişim: 6 Temmuz 2019 https://www.un.org/press/en/2004/afr903.doc.htm

Birleşmiş Milletler, (2004). *Uluslararası Darfur Soruşturma Komisyonu, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine,* Erişim: 12 Kasım 2019 https://www.un.org/ruleoflaw/files/com_inq_darfur.pdf

Birleşmiş Milletler, (2005). *Güvenlik Konseyi, Sudan'ın Darfur kentindeki durumu Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısına havale etti,* un.org/press/en/2005/sc8351.doc.htm 14 Kasım 2019

Birleşmiş Milletler, (2005). *Nürnberg Mahkemesi Şartı'nda ve Mahkeme Kararında tanınan Uluslararası Hukuk İlkeleri, yorumlarla birlikte.* Uluslararası Hukuk Komisyonu Yıllığı, Cilt. II.

Birleşmiş Milletler, (2013). *Kenya Liderlerinin Ertelenmesine İlişkin Güvenlik Konseyi Kararı*, un.org/press/en/2013/sc11176.doc.htm, 5 Aralık 2019

Birleşmiş Milletler, *Burundi Durumu*, Birleşmiş Milletler, New York, 2017.

Birleşmiş Milletler, *Güvenlik Konseyi Kararı Kenyalı Liderlerin Davasının Ertelenmesi İstiyor, 7 Oylama, 8 Çekimserlik Oyla Evlat Edinmeyi Kazanamadı*, un.org/press/en/2013/sc11176.doc.htm 12 Ağustos 2020

Birleşmiş Milletler, *Soykırımı Önleme ve Koruma Sorumluluğu,* Erişim: 15 Nisan 2020 https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml

BLAISE Noémie, *"Les interactions entre la Cour pénale internationale et le Conseil de Sécurité : justice versus politique*" , in Revue internationale de droit pénal, Vol. (Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Güvenlik Konseyi Arasındaki Etkileşimler : Siyasete Karşı Adalet)", Uluslararası Ceza Hukuku İncelemesi, Cilt.82, 2011, s. 426.

CANNON Brendon J, PKALYA Dominic. ve MARAGIA, B. (2016). *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika: ICC Karşıtı Anlatıyı Bağlamlandırmak.* Afrika Uluslararası Ceza Adaleti Dergisi No. 2 ss.6-28, doi: 10.5553/AJ/2352068X2016002001001

CASSESE, A *The Rome Statute ofInternational Criminal Court : A commentary,* Volume 1, Oxford et al., Oxford University Press, 2002, ss.3-19

CASSESE, Antonio. *Nürnberg Mahkemesi Genel Kurulu Şartı tarafından tanınan Uluslararası Hukuk İlkelerinin Onaylanması 95(I)* 1946 New York Erişim: 16 Nisan 2020 https://legal.un.org/avl/ha/ga_95-I/ga_95-I.html

CHAUZAL Grégory ve DAMME Thibault Van. *2012 krizinin ötesine geçen Mali çatışmasının kökleri*, Clingendael Enstitüsü, Lahey 2015 s.6-14

COLE ROWLAND J V. *Afrika'nın Uluslararası Ceza Mahkemesi ile İlişkisi*: *Hukukiden Çok Siyasi.* Melbourne Uluslararası Hukuk Dergisi, Cilt, 14, 2014, s.69

COOK, Nicolas. *Fildişi Sahili'nin Seçim Sonrası Krizi*, Kongre için CRS Raporu, Washington DC, 2011 s.2

CORRIGAN, Patrick. (2007). *Whythe ICC Must Stop Impeding Juba Process*, Erişim:13August2020https://www.globalpolicy.org/component/content/article/164/28641.html103

ÇAKMAK, Cenap. *Uluslararası Ceza Hukuku ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kısa Tarihi,* Palgrave Macmillan, New York, 2017 s.229

Daily Nation (2009). *Neden Lahey rotasını tercih ediyorum*, Erişim: 12 Ağustos 2020 https://www.nation.co.ke/kenya/news/ruto-why-i-prefer-the-hague-route581684

DAPO Akande *Uluslararası Hukuk Dokunulmazlıkları ve Uluslararası Ceza Mahkemesi.* Amerikan Uluslararası Hukuk Dergisi, Cilt. 98. No. 3, 2004, ss 417.

DAPO Akande, and SHAH Sangeeta, *Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts.* The European Journal of International Law, Vol. 21. No. 4, 2011, s.834-835

De La BROSSE Renaud, "les trois générations de la justice pénale internationale." (Uluslararası Ceza Adaletinin Üç Kuşağı), Annuaire français de relations internationales, 2005, s.6.

Della Morte Gabriele. *Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargı yetkisinin sınırları: kritik gözlemler*, Uluslararası Ceza Hukuku İncelemesi, Cilt. 73, 2002, ss. 23-57.

Ecowas Komisyonu. *Fildişi Sahili Devlet ve Hükümet Başkanlarının Olağanüstü Oturumu*, Ecowas, Abuja, 2010.

Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi, Savcı / Furundzija, 1998 Erişim: 14 Mart 2020 https://www.icty.org/x/cases/furundzija/tjug/en/fur-tj981210e.htm

FOMBAD Charles Manga ve NWAUCHE Enyinna , *Africa's Imperial Presidents: Immunity, Impunity and Accountability*, African Journal of Legal Studies, Martinus Nijhoff Publishers, (Africa's Imperial Presidents: Immunity, Impunityand Accountability, African Journal of Legal Studies, Martinus Nijhoff Publishers,) 2012, s. 109

FOMBAD Charles Manga ve NWAUCHE Enyinna. *Africa's Imperial Presidents: Immunity, Impunity and Accountability*, African Journal of Legal Studies, Martinus Nijhoff Publishers, (Africa's Imperial Presidents: Immunity, Impunity and Accountability, African Journal of Legal Studies, Martinus Nijhoff Publishers,) 2012, s. 109

Gıbert M., *Politik ve seçici bir proje olarak uluslararası ceza adaleti: uluslararası cezaların birkaç gri alanının keşfi,* Revue Québécoise de droit International, özel sayı Eylül, 2015, ss. 1-13.

GÜL, Robert. (2011). *Afrika Birliği, ICC savcısını önyargıyla suçluyor,* Erişim: 05 Eylül 2019 https://www.reuters.com/article/ozatp-africa-icc-idAFJOE70T01R20110130

HAIDER,Huma. *Transitional Justice*, 2016 https://gsdrc.org/topicguides/transitional-justice/concepts-and mechanisms/mechanisms/traditional-justicesystems/ 25 August 2020

Hakikat, Adalet ve Uzlaşma Komisyonu (2008). *Soruşturma Komisyonları-CIPEV* Raporu, Erişim; tarihi: 10 Ağustos 2020 https://digitalcommons.law.seattleu.edu/tjrc-gov/5

HARRIS, David. *Cases and Materials on International Law*, 6th ed, Sweet & Maxwell, London, 2005,s.14

HENZELIN Marc. *Büyük savaş suçlularının uluslararası mahkeme önünde yargılanması, Nuremberg, 1947, cilt 1, Uluslararası Ceza Mahkemesi, uluslarüstü organ veya Devletlerin rehinesi,* Cenevre, RPS, 2011.

HERVE Ascensıo, PELLET Alain Ve (Alii), *International Criminal Law,* Paris, A. Pedone sürümleri, Ekim 2000; s.1053 .

HERVE Ascensıo, *Uluslararası Ceza Hukuku*, 2 baskı, Paris, A. Pédone, 2012, s.1280.

HUYSE, Luc. and SALTER, Mark.. *Traditional Justice and Reconciliation after Violent Conflict: Learning from African Experiences,* International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Stockholm. 2008, s.11

İnsan Hakları İzleme Örgütü, (2005). *Demokratik Kongo Cumhuriyeti, 2004 Olayları*. Erişim: 10 Mayıs 2020 https://www.hrw.org/world-report/2005/country-chapters/demokratik-republic-congo

İnsan Hakları İzleme Örgütü, (2009). *Adaleti Satmak Kısa, Barış İçin Sorumluluk Neden Önemlidir,* İnsan Hakları İzleme Örgütü, New York.

JALLOH, Charle., AKANDE, Dapo. ve PLESSIS, Max. (2011). *Afrika Birliği'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Devleti'nin 16. Maddesine İlişkin* Endişelerini Değerlendirmek, Erişim: 17 Nisan 2020 https://ecollections.law.fiu.edu/faculty_publications/242

JANNAH, Chijioke. (2017). *Nijerya, ICC'den çekilmeyecek*, Erişim: 15 Ağustos 2020 https://dailypost.ng/2017/02/02/nijerya-will-not-withdraw-icc-fg-insists/

JARAMILLO Maria Mingo, *Law Versus Politics: The ICC as an Obstacle to Successful Peace Negotiations?* (Hukuka Karşı Politika: Başarılı Barış

Müzakerelerinin Önünde ICC mi? ) 2014, Erişim tarihi: 7 Mayıs 2020 http://hdl.handle.net/1887/31946

JEANGENE VILMER Jean.-Baptiste. *Giriş: Uluslararası Ceza Mahkemesine Karşı Afrika Birliği - Hedeflere Yanıt Vermek ve Krizden Kurtulmak,* Afrika'da uluslararası ceza adaletiyle karşı karşıya, Cilt. 45, 2014, ss. 5-26.

Jeangene Vilmer, *"Pas de paix sans justice",* 2011, (Adalet olmadan barış olmaz) s. 42

KAMAGATE Sinan., *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika'da cezasızlıkla mücadele*, Paris, L'Harmattan, 2015.

KAMARI Maxime Clarke, KNOTTNERUS Abel S. ve VOLDER Eefje de. *Africa and the ICC; Perceptions of Justice*, Campbridge University Press, New York 2016 s.437.

KELLER, Linda. *Adaletle Barışın Sağlanması: Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uganda Alternatif Adalet Mekanizmaları.* Connecticut Uluslararası Hukuk Dergisi, Cilt. 23, No. 2. 2008

KENDALL S. /Da SILVA Clare., "Ucm'ninÖtesinde - Afrika'da Silah Ticareti İçin Devlet Sorumluluğu", Clarke Km / Knottnerus As / De Volder E., *AfricaAndTheIcc –Perceptions Of Justice,* Cambridge Ve Diğerleri, Cambridge UniversityPress, 2016, Ss. 407-436.

KEPPLER, Elise. (2016). *AU's ICC Withdrawal Strategy Less than Meets the Eye*, Opposition to Withdrawal by States, https://www.hrw.org/news/2017/02/01/aus-icc-withdrawal-strategy-less meets-eye15 August 2020

KERSTEN, Mark. *Afrika-UCM İlişkisinde Yapıcı Katılım.* Wayamo Vakfı, Berlin. 2018. ss.6-11

KING, Hugh. *Bağışıklıklar ve İkili Bağışıklık Anlaşmaları: Roma Statüsü'nün 27 ve 98. Maddelerinden Kaynaklanan Sorunlar*, New Zeal and Journal of Publicand International Law, Cilt. 4, No.4. 2006

KITTI Nathaniel H, *"La Cour pénale internationale (CPI) à l'épreuve des poursuites en Afrique"* Vol. 41, 2016, (Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC), Afrika Yargılanıyor), Cilt. 41 ,s. 142

KNUCHEL, Sevrine. (2011). *Devlet Bağışıklığı ve Jus Cogens'in Vaadi.* North west Journal of International Human Rights, Cilt 9, s.2. Erişim: 12 Mart 2020 http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njihr/vol9/iss2/2

KOLD Robert. *Uluslararası İnsancıl Hukuk Ve İnsan Hakları Arasındaki İlişki: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Ve Cenevre Sözleşmelerinin Tarihine Genel Bakış,* International Review Of The Red Cross, Flight. 80, 1998, ss. 437-447.

LAFONTAINE Fannie. *Evrensel yargı ve Afrika: müdahale mi, tamamlayıcılık mı?,* Uluslararası Çalışmalarda, Cilt. 45, 2014, ss. 129-151.

LAFUENTE A.Linan. *Origen y evolución del derecho penal internacional (II),* in GIL GIL A./MACULAN E., *Derecho penal internacional – Segunda edición 2019*, Madrid, Dykinson, S.L, 2019, pp. 67-79.

LENTNER, Gabriel. *BM Güvenlik Konseyi'nin Rolü-Vis Uluslararası Ceza Mahkemesi Kararı 1970 (2011) ve Uluslararası Ceza Adaleti Karşısındaki Zorluklar*. Dergi, Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk İncelemesi, Cilt. 14. Sayı 2, ss.7-23,

LOUGH, Richard. (2011). *African Union Accuses ICC prosecutor of bias,* https://www.reuters.com/article/ozatp-africa-icc-idAFJOE70T01R20110130 05September 2019

MAIA C. *Afrika Ve Uluslararası Ceza Adaleti: Seni Seviyorum, Ben De,* Maıa C. /Akandjı-Kombe J.-F./Harelımana J.-B., *Africa's katkı uluslararası ceza adaleti,* Paris, L'Harmattan, 2018, ss. 17-69.

MAIA Catherine. AKANDJI-KOMBE Jean.-Francois. HARELIMANA Jean.-Baptiste. *Afrika'nın uluslararası ceza adaletine katkısı*, Paris, L'Harmattan, 2018.

MALONE, David. *BM Güvenlik Konseyi; Soğuk Savaştan 21. Yüzyıla*, Lynne Rienner Publishers, Inc, Colorado 2004

MAMDANI, Mahmod. (2008). *Yeni İnsani Düzen,* Erişim: 12 Kasım 2019 https://www.thenation.com/article/archive/new-humanitarian-order/

MANIRAKIZA Pacifique. *Afrika ve Uluslararası Ceza Adalet Sistemi,* Afrika Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt. 3, 2009, ss. 21-52.

McBRIDE Julie. *The War Crime Of Child Soldie rRecruitment,*The Hague, T.M.C Asser Press, 2014. ss.46-53

MEGRET Frédéric., *Uluslararası Ceza Adaleti - Kritik Bir Araştırma Gündemi,* SCHWÖBEL Christine. *Critical Approachesto International Criminal Law - An Introduction,*Oxon / New York, Routledge, 2014, ss. 17-53.

MEGRET Frédéric., *Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Neokolonyalizm: Kanıtların Ötesinde,* Afrika'da Uluslararası Ceza Adaletiyle Karşı Karşıya, Cilt. 45, 2014, ss. 27-50

MISTRY, Hemi. ve VERDUZCO, Deborah. *BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi,* Chatham House, Londra, 2012 s.4

MOSS, Lawrence. *BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi;* Daha Prensipli Bir İlişkiye Doğru, Friedrich Ebert Stiftung, Berlin. 2012. s.11

NANTULYA Paul, *What's Next for Africa and the International Criminal Court?* (Afrika ve Uluslararası Ceza Mahkemesi için Sırada Ne Var?) 2017, Erişim: 15 Ağustos 2020 https://africacenter.org/spotlight/whats-next-africa-international-criminal-court-icc/

NKUSI, Fred. *Devlet Memurlarının Uluslararası Ceza Mahkemesi Önünde Dokunulmazlığı: Başkan El Beşir'in İddianamesi,* Arizona Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk Dergisi, Cilt. 1, No. 1, 2013, s.5 http://ssrn.com/abstract=2326370 05 Mart 2020

OMOROGBE, Eki.Yemisi. (2019). *Afrika'da Uluslararası Ceza Hukukunun Krizi: Yanıt Veren Bölgesel Bir Rejim?* Neth Int Law Rev 66, 2019 ss.287–311. https://doi.org/10.1007/s40802-019-00143-5

OONDO Télesphore, *"Afrika devlet başkanının uluslararası cezai sorumluluğu üzerine düşünce",* RTDH, 69, 2007, ss. 163-164.

PEDRETTI, Romano. *Devlet Başkanlarının ve Devlet Yetkililerinin Uluslararası Suçlardan Korunması*. Brill Nijhoff, Boston. 2015, ss.225-259

PELLET A. *Yine de Uluslararası Ceza Mahkemesi için*, Birleşmiş Milletler Gözlemcisi, N ° 5, 1998.

PELLET Alain. *Eski Yugoslavya için uluslararası ceza mahkemesi: vitrin giydirme mi yoksa kararlı bir adım mı?* , R.G.D.I.P. 17 numara, (1994).

PELLET Alain. *Saldırganlık,* Le Monde, 23 Mart 2003, ss. 11-12.

PLESSIS, Sophia du. *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Afrika'daki Çalışmaları: Mitlerle Yüzleşmek.* Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü, Pretoria, 2008, ss.1-24

POWER Allied (1919). *Versay Antlaşması,* Erişim: 15 Nisan 2020 https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf

QUASHIGAH, Kofi. *Modern Anayasa Düzeninde Geleneksel Afrika Toplumunda* Adalet, Hukuk, Cilt.7, No.1. 2016, ss.94-95

SCHABAS William, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford University Press, 2010. s.21

SCHABAS, William. *Savaş Suçları Mahkemelerinde Hayal Edilemez Vahşet, Adalet, Politika ve Haklar*, Oxford University Press, Birleşik Krallık, 2012, ss. 51-53

SCHMITT Paul.D, *"Fransa, Afrika ve UCM –The Neocolonialist Critique and the Crisis of Corporate Legitimacy",* Clarke KM / Knottnerus AS / DE Volder E.,*Africa andthe ICC - Perceptions of Justice,* Cambridge ve diğerleri, Cambridge UniversityPress, 2016, ss. 127-151.

SCHUERCH, Res. *Güçlü Devletlerin Merhametindeki Uluslararası Ceza Mahkemesi; Afrikalı Paydaşlar Tarafından Yapılan Neo-Sömürgecilik İddiasının Bir Değerlendirmesi,* Asser Press, Lahey. 2017, ss.62-255

SHOW Malcolm, *International Law,* 5th ed, Cambridge University Press, Cambridge, (Uluslararası Hukuk, 5. baskı, Cambridge University Press, Cambridge,) 2002, s.1

SIDIKI Kaba. *Evrensel adalet söz konusu, beyazların diğerlerine karşı adaleti mi?* Dakar, L'Harmattan, 2010, s.300.

SOREL Jean-Mark, *"Les tribunaux pénaux internationaux – Ombre et lumière d'une récente grande ambition ",* in Revue Tiers Monde, "Uluslararası ceza mahkemeleri – Yakın tarihli büyük bir hırsın gölgesi ve ışığı", Revue Tiers Monde, no 205, 2011, s. 31

Spyridon Aktypis V. *l'adaptation du droit pénal français au statut de la cour pénale internationale: État des lieux* "Fransız ceza hukukunun uluslararası ceza mahkemesinin tüzüğüne uyarlanması: Oyunun Durumu", Temel haklar, n ° 7, Ocak 2008, Aralık 2009. ss. 1-3

STERLING, Toby. ve HOURELD, Katharine. *Burundi, Uluslararası Ceza Mahkemesi savaş suçları soruşturmasını reddetti*, 2017 AMSTERDAM/ NAIROBI, reuters.com/article/us-warcrimes burundi/burundi-rejects-international-criminal-court-war-crimesinvestigation-idUSKBN1DA1IH 13 Ağustos 2020

TRAHAN, Jennifer. *Uluslararası Ceza Mahkemesi ile BM Güvenlik Konseyi Arasındaki İlişki: Parametreler ve En İyi Uygulamalar.* Ceza Hukuku Forumu, 2013ss. 417–473

TSALA Amandjo Chanceline Natacha. *Africa in the Contemporary World Between Emancipation, Neocolonialism and Recolonization,* Paris, L'Harmattan, 2014. ss. 115-134.

TSALA Chanceline. /Tomo Ndjobo Timothee. /Nga Ebede J., *"Afrika'ya Batı müdahaleleri: Fildişi Sahili ve Libya vakaları. İnsani nedenler mi yoksa*

*ekonomik ve jeostratejik çıkarlar mı? ",* InTsalaTsalac.c .*„Africa in the Contemporary World Between Emancipation, Neocolonialism and Recolonization,* Paris, L'Harmattan, 2014, ss. 115-134.

Uluslararası Adalet Divanı, (1979). *Tahran'daki Birleşik Devletler Diplomatik ve Konsolosluk Personeli (Amerika Birleşik Devletleri / İran),* Erişim: 02 Ocak 2020 https://www.icj-cij.org/en/case/64

Uluslararası Barış Enstitüsü. *ICC ve Güvenlik Konseyi Arasındaki İlişki: Zorluklar ve Fırsatlar*, Uluslararası Barış Enstitüsü, New York. 2013

Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu *Libya,* Erişim: 12 Ağustos 2020 http://www.coalitionfortheicc.org/country/libya

Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu *Sudan,* Erişim: Erişim: 12 Ağustos 2020 http://www.coalitionfortheicc.org/country/sudan

Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu, *Demokratik Kongo Cumhuriyeti*, Erişim: 12 Ağustos 2020 http://www.coalitionfortheicc.org/country/demokratik-republic-congo

Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu, *Orta Afrika Cumhuriyeti,* Erişim: 12 Ağustos 2020 http://www.coalitionfortheicc.org/country/central-african-republic-i-and-ii

Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu*, Saldırganlık Suçunun Tarihi Aktivasyonu,*Erişim:17Nisan2020http://www.coalitionfortheicc.org/explore/icc-crimes/crime-aggression

Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu,. *1422/1487 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararlarına İlişkin Belgelerin Derlenmesi*. New York; New York. 2004

Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu. *BM Güvenlik Konseyi'nin 1422/1487 sayılı Kararlarına İlişkin Belgelerin Derlenmesi*, Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu, New York. 2004

Uluslararası Ceza Mahkemesi, *Burundi ve UCM Koalisyonu,* Erişim: 12 Ağustos 2020 koalisyonfortheicc.org/latest/resources/burundi-and-icc

Uluslararası Ceza Mahkemesi, *Saldırganlık Suçu, Değişikliklerin Onaylanması,* 2019.

Uluslararası Ceza Mahkemesi,. *ICC, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey Savcılığı tarafından alınan yazışmalar.* 2003

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Burundi; Burundi Cumhuriyeti'ndeki Durum,* Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/burundi

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Cases*, Erişim: 12 Ağustos 2020 https://www.icc-cpi.int/Pages/cases.aspx

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Darfur, Sudan; Sudan, Darfu'daki Durum*, Erişim: 20 Kasım 2019https://www.icc-cpi.int/darfur

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Fildişi Sahili; Fildişi Sahili Cumhuriyeti'ndeki Durum*. Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/cdi

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Fildişi Sahili'ndeki Durum, Lahey Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden Laurent Koudou Gbagbo için Tutuklama Emri.* 2011

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *ICC Dava Dairesi, Laurent Gbagbo ve Charles Ble Goude'yi tüm suçlamalardan beraat ettirdi*, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey. 2019

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *ICC, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey Savcılığı tarafından alınan yazışmalar.* 2006

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Kenya; Kenya Cumhuriyeti'ndeki Durum*, Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/kenya

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Kongo Demokratik Cumhuriyeti; Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki Durum,* Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/drc

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Libya Arap Cemahiriyesindeki Durum, Muammer Muhammed Abbu Minyar Kaddafi için Tutuklama Emri*, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey. 2011

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Libya; Libya'daki Durum,* Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/libya

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Mali Cumhuriyeti'ndeki Durum*, Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/mali

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Orta Afrika Cumhuriyeti; Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Durum,* Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/car

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Ön soruşturmalar*, Erişim: 18 Ağustos 2020 https://www.icc-cpi.int/pages/pe.aspx

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Soruşturma Altındaki Durumlar*, Erişim: 10 Ocak 2020 https://www.icc-cpi.int/pages/situation.aspx

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Sudan, Dafur'daki Durum, Tutuklama Emri Omar Hassan Ahmad Al Bashir,* Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey. 2009

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Taraf Devletler Asamblesi, 13. Oturum,* Değişiklikler Çalışma Grubu Raporu, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey. 2014

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Temyiz Dairesi, Darfur'daki Durum, Sudan, Savcı v. Omar Hassan Ahmad Al-Beşir Davasında, Ürdün Başvurusuna İlişkin Karar*, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey. 2019

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Uganda; Uganda'daki Durum,* Erişim: 20 Kasım 2019 https://www.icc-cpi.int/uganda

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Uganda'daki Durum, Joseph Kony için Tutuklama Emri,* Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey. 2005

Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü,* Uluslararası Ceza Mahkemesi, Lahey. 2011

Van SCHAACK, Beth. ve RONALD, Slye. *Uluslararası Ceza Hukukunun Kısa Tarihi: Uluslararası Ceza Hukukunu Anlama Bölüm 1,* Erişim: 15 Nisan 2020 https://digitalcommons.law.scu.edu/facpubs/626 2007, s.15

VIGNOLI, Maria Elena. *ICC'nin Kongo'daki Çalışması Bitmedi*, Erişim: 12 Ağustos 2020 https://www.hrw.org/news/2020/08/11/iccs-work-congo-isnt-done

WEBB, Philippa. *Uluslararası Yargı Entegrasyonu ve Parçalanma*, Oxford University Press, Birleşik Krallık, 2013 s.84-97

WERLE, Gerhard, FERNANDEZ, Lovell. ve VORMBAUM, Moritz. *Afrika ve Uluslararası Ceza Mahkemesi*, T.M.C. Asser Press, Lahey, 2014, s.3, ss.13-50, ss.205-218

WIERDA, Marieke. LARGE, Judith. and AMBOS, Kai. *Building a Future on Peace and Justice*, Springer Verlag Berlin Heidelberg, Germany, 2009, s.134

ZHU, Dan. *Who Politicizes the International Criminal Court?* Journal, Brief Series No.28. Torkel Opsahl Academic E Publisher, 2014, s.1

# ÖZGEÇMİŞ

## KİŞİSEL BİLGİLER

| | |
|---|---|
| **ORCID** | 0000-0002-4070-2862 |
| **Adı Soyadı** | Sabah MOHAMED OMAR |
| **Doğum Yeri** | CIBUTI |
| **Doğum Tarihi** | 31/01/1996 |

## LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

| | |
|---|---|
| **Üniversite** | DJIBOUTI UNİVERSİTESİ |
| **Fakülte** | FLLSH |
| **Bölüm** | İngilizce |

## YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

| | |
|---|---|
| **Üniversite** | ÇANKIRI KARATEKIN ÜNİVERSİTESİ |
| **Enstitü** | SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ |
| **Bölüm** | ULUSLARARASI İLİŞKİLER |

## YABANCI DİL BİLGİSİ

| | |
|---|---|
| **İngilizce** | C-1 Seviyesi |
| **Fransızca** | C-2 Seviyesi |

## KATILDIĞI

| | |
|---|---|
| **Kurslar** | Türkçe ve İngilizce Kursları |
| **Projeler** | |

## İLETİŞİM


| | |
|---|---|
| **Adres** | ÇANKIRI MERKEZ |
| **E-mail** | oubah2069@gmail.com |